

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Iva Fárková

**Hranice a jejich ochrana v kontextu
mezinárodního práva lidských práv a
suverenity státu**

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Věra Honusková, Ph.D.

Katedra: Katedra mezinárodního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 17.9.2022

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 157 150 znaků včetně mezer.

Iva Fárková

V Praze dne 17.9.2022

Obsah

Úvod	5
I. Vymezení základních pojmů mezinárodního práva veřejného	8
I.1. Stát	8
I.2. Suverenita státu	10
I.3. Lidská práva	11
I.3.1. Vymezení lidských práv	12
I.3.2. Mezinárodněprávní ochrana lidských práv	13
I.3.3. Evropská unie v oblasti lidských práv	14
II. Hranice státu	16
II.1. Obecně – vymezení pojmu	16
II.2. Význam hranic v historickém kontextu	18
II.3. Určení hranic	20
II.4. Způsoby ochrany státních hranic	22
II.4.1. Předchůdci finanční a pohraniční stráže	23
II.4.2. Finanční a pohraniční stráž a jiné osobní složky ochrany hranic	23
II.4.3. Pohraniční pásma	24
II.4.4. Pohraniční opevnění	25
II.4.5. Hraniční přechod	25
II.4.6. Ochrana a kontrola pobřežních vod	26
II.4.7. Ochrana a kontrola podzemních a nadzemních prostor státu	27
II.4.8. Moderní pojetí státních hranic vč. moderních metod jejich ochrany	27
II.5. Pojetí hranic v Evropské unii a Schengenském prostoru	28
II.6. Česká republika a její hranice	32
II.6.1. Česká republika – její zřízení, suverenita, státní území	32
II.6.2. Historický vývoj státních hranic České republiky	33
II.6.3. Státní hranice s Německem	35
II.6.4. Státní hranice s Rakouskem	35
II.6.5. Státní hranice s Polskem	36
II.6.6. Státní hranice se Slovenskem	37
II.6.7. Dnešní úprava a ochrana hranic České republiky	38
II.6.8. Ochrana hranic a svoboda pohybu v České republice	39
II.7. Hranice a jejich ochrana ve Státě Izrael, státní suverenita vs. lidská práva	39
II.7.1. Státní zřízení, vznik a státní území Státu Izrael	40
II.7.2. Přehled válečných konfliktů se zapojením Státu Izrael a jeho územní zisky	42
II.7.3. Okupovaná území	44
II.7.4. Hranice Státu Izrael a jejich ochrana a kontrola	45

II.8. Vymezení a ochrana hranic jako projev suverenity.....	48
III. Jak naráží ochrana hranic na lidská práva?	51
III.1. Svoboda pohybu a pobytu jako základní lidské právo	52
III.2. Role hranic států v procesu migrace a udělování azylu	57
III.3. Vízová povinnost vs. Bezvízový styk	60
III.4. Další lidská práva související se státními hranicemi a jejich ochranou	61
Závěr.....	63
Seznam používaných zkratk	65
Seznam použitých zdrojů	66
Abstrakt	73
Klíčová slova.....	73
Abstract	74
Keywords	74

Úvod

V této práci bych se ráda věnovala tématu hranic a jejich ochrany, konkrétně tomu, jak souvisí ochrana hranic s projevováním státní suverenity a v čem naráží na lidská práva. Tedy přesněji, kde se v rámci ochrany hranic setkává státní suverenity s lidskými právy?

Hypotézou je, že se lidská práva a státní suverenity v kontextu státních hranic a jejich ochrany budou střetávat především u otázky svobody pohybu a pobytu. Státy nutně musí řešit dilema a alespoň v obecném základním rámci určit, které z těchto dvou hodnot spíše dají přednost, zda vlastní suverenity, ochraně a kontrole vlastních hranic, anebo svobodě pohybu a pobytu člověka v co nejširší míře. Toto dilema a jeho řešení bych ráda rozebrala z pohledu České republiky a Státu Izrael. Co u kterého z těchto dvou států ve svém důsledku převáží?

Srovnání právě České republiky se Státem Izrael se mi jeví zajímavým zejména proto, že Česká republika je zemí, která neměla vždy zcela otevřené hranice a zároveň rozhodně nebyla po celou dobu své existence (čímž se rozumí v rámci moderních státoprávních dějin¹ Československa a pozdější České republiky) zemí, kde by byla ochrana základních lidských práv zaručena, mimo jiné i v souvislosti s ochranou hranic. Také její suverenity byla nejen v souvislosti se státními hranicemi několikrát narušena, ovšem dnes je toto minulostí a pro současnou generaci je život bez otevřených hranic naprosto nepředstavitelný.

Mým předpokladem je, že Česká republika, jakožto člen Evropské unie a Schengenského prostoru a zároveň jakožto stát s poměrně homogenní společností, bez větších problémů s uprchlictvím a nečelící žádné reálné bezpečnostní hrozbě ze strany jiného státu či teroristické organizace, společně se svými závazky v oblasti lidských práv vyplývající nejen z vlastní ústavy, ale právě také ze členství v několika mezinárodních organizacích zabývajících se lidskými právy je demokratickým právním státem, který lidská práva respektuje a garantuje jejich ochranu, a bude tak spíše upřednostňovat svobodu pohybu a pobytu jednotlivce. U České republiky předpokládám tedy větší otevřenost či propustnost státních hranic, které jsou navíc určeny a spravovány na základě partnerských mezinárodních smluv uzavřených s ostatními státy, respektujících národnostní, historické a vlastnické požadavky. Ve vztahu stát – občan tak

¹ Státní právo je právním oborem vykládajícím základní právní vztahy ve státě kladoucí důraz na samotnou organizaci, postavení a fungování státu, jedná se o soustavu právních pravidel vztahujících se k orgánům státní moci k příslušnosti a funkcím orgánů státní moci a k právům a povinnostem občanů vůči státní moci. Zdroj: PAVLÍČEK, Václav. *Ústavní právo a státověda. Díl 1, Obecná státověda*. Praha: Linde, 1998. ISBN 80-7201-141-3. str. 24. Pojmem moderní státoprávní dějiny autorka rozumí státoprávní hledisko moderních dějin samostatné Československé republiky od roku 1918, jejich nástupnických forem až po dnešní samostatnou Českou republiku.

bude, dle mého názoru, převládat osobní svoboda jednotlivce nad potřebou státu kontrolovat či jinak ochraňovat své hranice, natož omezovat jejich prostupnost.

Na druhé straně Stát Izrael je nadto příkladem země, pro kterou jsou hranice a jejich ochrana či kontrola naprosto zásadním a zvučným tématem již v otázkách uhájení samotné jeho existence. Stát Izrael se nachází na Blízkém Východě, jakožto jediný židovský stát s významnou částí populace nežidovského původu vznikl proti vůli tamních původních obyvatel a ostatních arabských či muslimských států. Od svého poměrně nedávného vzniku již několikrát musel uhájit svou vlastní existenci v několika ozbrojených konfliktech. Stále musí čelit hrozbám ze strany nejen okolních států, ale i nestátních aktérů, např. teroristických organizací. V souvislosti s válkami se již mnohokrát od jeho vzniku změnila jeho vlastní hranice, které zůstávají dodnes spornými a jejichž aktuální podoba není často výsledkem vyjednávání či dohod, načež se jedná spíše o válečné územní zisky. S územními zisky z válečných konfliktů neodmyslitelně souvisí i otázka uprchlictví. Předpokládám tedy, že pro Stát Izrael je vlastní bezpečnost a kontrola vlastního území a hranic spíše přednější než svoboda pohybu a pobytu nejen jeho obyvatel, ale i ostatních osob.

V první části této práce se nejprve budu věnovat obecnému vymezení pojmů mezinárodního práva veřejného, které budou pro práci nezbytné – tedy co vůbec je stát, státní suverenita, co jsou hranice a jaký je jejich význam pro stát, a také co jsou lidská práva a jak je dnes chráníme. Ve druhé kapitole bych ráda blíže rozvinula téma hranic, jejich význam, způsob, jakým se vymezují, jejich smysl a ochranu nejen z historického či tradičního hlediska, ale i moderního pojetí. Dále nastíním pojetí státních hranic v rámci Evropské unie a Schengenského prostoru. Konkrétně bych se pak chtěla zabývat hranicemi a jejich ochranou v České republice a Státě Izrael v návaznosti na mnou absolvovaný studijní pobyt, během něhož tato práce zčásti vznikala. Nakonec se zabývám právě státní suverenitou a tím, jak souvisí s určováním a ochranou hranic, a dále, ve třetí kapitole, lidskými právy, která se státními hranicemi a státní suverenitou souvisí, nebo se dokonce dostávají do rozporu. Konkrétně se budu zabývat svobodou pohybu a pobytu, tedy práva člověka – jakožto lidské bytosti – zvolit si, kde bude žít, pracovat, trávit volný čas atp., dále např. právo opustit svou zemi, ale také povinnost státu nebránit svým občanům vstupu na území a dalším právům souvisejícím s překračováním hranic států z různých důvodů nebo za různými účely. Načež bych se ráda zamyslela nad rolí států v procesu migrace a také jejich možnostem toto regulovat. Zejména se budu věnovat rozporu mezi právem států, určovat, koho na svá území pustí a za jakých podmínek, a naproti tomu právu jednotlivce svobodně se pohybovat a sám si určovat místo svého pobytu. Nakonec uvedu

ještě další lidská práva, která mohou souviset s ochranou hranic a projevováním státní suverenity.

Cílem této práce je zkoumat rozpor mezi garantovanou lidskou svobodou a povinností států zajišťovat bezpečnost na svých územích a s tím i jejich možností regulovat pohyb na vlastních hranicích a stanovovat podmínky vstupu a následného pobytu či opuštění jejich území a porovnat situaci v České republice a Státu Izrael a rozebrat problematiku uplatňování státní suverenity v rámci ochrany hranic a zjistit, kdy se střetává s lidskými právy, která tak mohou být ohrožena, co by mělo mít a co má přednost.

Hlavními metodami této práce budou metoda deskriptivní, komparativní a analytická.

I. Vymezení základních pojmů mezinárodního práva veřejného

Nejprve je třeba vymežit několik základních pojmů, které budou pro následující práci nezbytné. Zejména se jedná o pojmy stát (I.1.), státní suverenita (I.2.), lidská práva (I.3.) a jejich znaky, význam a užití v rámci mezinárodního práva veřejného.

I.1. Stát

Stát je určitou politickou jednotkou rozkládající se na určitém území, které výlučně ovládá, a na vše, co se na něm nachází (obyvatelstvo, věci), působí veřejnou mocí. Stát či státy jsou zpravidla trvalé subjekty s plnou subjektivitou, tedy způsobilostí k právům a povinnostem, která jim vyplývá jednoznačně a přímo z mezinárodního práva. V případě států hovoříme zpravidla o tzv. subjektivitě uplatňující se erga omnes neboli objektivní subjektivitě, která působí vůči všem a vychází ze samotné podstaty subjektu – svrchovaného (suverénního) státu.² Podle Montevidejské úmluvy o právech a povinnostech států z roku 1933 by měl stát jakožto subjekt mezinárodního práva splňovat celkem čtyři požadavky, a to stálé obyvatelstvo, definované území, vládu a navíc ještě kapacitu vstupovat do diplomatických vztahů s jinými státy.³ Tato úmluva, přestože se jedná o regionální úmluvu, je kodifikační reflektující obvyčej týkající se požadavků státnosti, v podstatě tak odráží obvyčejové mezinárodní právo.⁴ Zmíněná kapacita vstupovat do diplomatických vztahů s jinými státy bývá však považována spíše za důsledek státnosti a nikoliv za podmínku.⁵ Stát jako takový tedy vykazuje tři základní znaky či vlastnosti – území, obyvatelstvo, státní moc. Jak již bylo řečeno, jedná se o trvale existující subjekt, tzn. že byť i radikální změna některého ze základních prvků státu, např. velký úbytek obyvatel, změna formy vlády nebo změna, či dokonce ztráta státního území, ať již přechodná nebo trvalejšího charakteru, nemá žádný vliv na existenci státu jako takového, natož na trvání jeho mezinárodněprávní subjektivity.⁶

Území státu je část zemského povrchu ohraničený státními hranicemi, v případě přímořského státu se jedná o hranici pobřežního moře. K danému státu však patří také vše nad i pod tímto povrchem, na jedné straně se jedná o část nad zemským povrchem, tedy vzdušný prostor, na druhé straně pak část pod zemským povrchem sahající až ke středu Země. Stát na

² ČEPELKA, Čestmír; ŠTURMA, Pavel. *Mezinárodní právo veřejné*. Vydání druhé. Praha: C.H. Beck, 2008. Academia Iuris. ISBN 978-80-7400-721-7. str. 35-51.

³ Čl. 1 Montevidejské úmluvy o právech a povinnostech států (1933).

⁴ CASTELLINO, Joshua. *International Law and Self-Determination: The Interplay of the Politics of Territorial Possession With The Formulations of Post-Colonial National Identity*. Martinus Nijhoff Publishers, 2000. str. 77.

⁵ CRAWFORD, James. *State*. Max Planck Encyclopedia of Public International Law, 2011.

⁶ SEIDL-HOHENVELDERN, Ignaz; PAUKNEROVÁ, Monika. *Mezinárodní právo veřejné*. 3. vydání. Praha: ASPI-Wolters Kluwer, 2006. ISBN 80-7357-178-1. str. 129-133.

svém území uplatňuje svou moc tak, že toto území výlučně ovládá a moc kohokoliv jiného vylučuje.⁷ Mezinárodní právo nestanovuje žádná další zpřesňující kritéria státního území, nestanoví žádné limity na rozlohu ani jiné vlastnosti území.⁸

Druhou podmínkou existence státu je jeho obyvatelstvo, čímž se velmi zjednodušeně myslí lidé, kteří se na daném území nachází. Jedná se tedy o souhrn fyzických a právnických osob, které jsou na území státu a podléhají v tu chvíli jeho moci.⁹ Stejně jako u státního území i zde je jediným požadavkem toliko stálost populace.¹⁰ Typicky bychom mohli rozdělit obyvatelstvo jednak na občany, kteří na daném území zpravidla trvale žijí, mají jeho státní občanství a s ním spojená vzájemná práva a povinnosti, a jednak na cizince, kteří mají státní občanství jiného státu, leč se v danou chvíli nachází na území státu jiného. Další ne zcela častou kategorií jsou ještě tzv. apatridé nebo také bezdomovci, což jsou lidé bez státního občanství, kteří ale stále podléhají státní moci státu, na jehož území se nacházejí.¹¹

Třetím znakem státu je jeho státní moc vykonávaná státními orgány.¹² V suverénním státě se jedná o nejvyšší moc.¹³ Státní moc je uplatňováním vůle vůči subjektům, kteří jí podléhají na daném území, příp. mimo něj. V podstatě můžeme hovořit o uplatňování způsobilosti mít práva a povinnosti a vstupovat tak do různých vztahů, uzavírat závazky či možnost imperativně stanovovat pravidla atp. Jak už bylo řečeno, státní moc je vykonávána státními orgány, což je určitá struktura či organizace skrze níž stát uplatňuje svoji vůli. Nejvýznamnějšími jsou právě nejvyšší státní orgány jako jsou hlava státu, vláda a její předseda nebo zástupci jednotlivých resortů (např. ministr zahraničních věcí), kteří jsou reprezentanty daného státu a vystupují za něj jako ústavní orgány v rámci mezinárodního práva. Tyto orgány však mají neméně významné pole působnosti také v rámci vnitrostátních záležitostí. Stát má samozřejmě také své orgány, které vykonávají státní moc mimo své území jako zahraniční orgán státu – diplomatické mise, konzuláty.¹⁴ Na státní moc je třeba také nahlížet jako na trvalý jev. Státní moc vykonávána na určitém území nad určitým obyvatelstvem není spojena s nějakou konkrétní osobou nebo konkrétním složením vlády či jiného orgánu. Státní moc je

⁷ Č. Čepelka – P. Šturma (2008), cit. dílo str. 137.

⁸ J. Crawford (2011), cit. dílo.

⁹ Č. Čepelka – P. Šturma (2008), cit. dílo str. 215.

¹⁰ J. Crawford (2011), cit. dílo.

¹¹ Č. Čepelka – P. Šturma (2008), cit. dílo str. 215.

¹² Tamtéž str. 291-314.

¹³ I. Seidl-Hohenveldern – M. Pauknerová (2006), cit. dílo str. 133.

¹⁴ Č. Čepelka – P. Šturma (2008), cit. dílo str. 291-314.

trvalým prvkem, který vykazuje v čase určitou kontinuitu, i přesto, že se třeba některé prvky státní organizace nebo podoba státních orgánů v čase proměňují.¹⁵

I.2. Suverenita státu

Suverenita nebo také svrchovanost státu představuje *nezávislost státu a jeho státní moci na jakékoli jiné moci*¹⁶, je mj. projevem jeho mezinárodní subjektivity, tedy způsobilosti k právům a povinnostem a způsobilosti k právnímu jednání, případně také normotvorné způsobilosti, která vyplývá z mezinárodního práva. Suverenita státu představuje takovou moc státu, která je na daném území a nad daným obyvatelstvem nejvyšší a nezávislá na jiné moci a zároveň jakoukoliv jinou moc vylučuje. Suverenita umožňuje státu disponovat svou státní mocí na svém území a projevovat ji navenek či ji prosazovat vůči jiným státům nebo subjektům mezinárodního práva.¹⁷ Pouze suverénní stát má možnost sám a svobodně určovat vlastní osud a směřování.¹⁸ V kontextu mezinárodního společenství hovoříme o státech, které jsou suverénní a musí se navzájem respektovat. Vzájemně mohou mezi sebou vstupovat do různých vztahů, ale do svých záležitostí, zejména těch vnitřních, si zasahovat nemohou. Jediné, čím je tedy stát ve své moci omezen, je suverenita jiného státu.¹⁹

Nauka rozděluje státní suverenitu na dvě podkategorie. Jednak se jedná o suverenitu vnitřní, která představuje tzv. územní výsost, tedy výlučnou moc státu nad jeho územím a obyvatelstvem v rámci jeho vnitrostátních záležitostí.²⁰ Týká se zejména určení svého státního a společenského zřízení a dispozice s územím či uplatňováním své moci nad svými občany (i těmi, co se právě nachází v zahraničí) a uplatňováním své jurisdikce vůči cizincům, co se na jeho území nacházejí.²¹ Z těchto vnitřních záležitostí je tedy, jak už bylo výše řečeno, kterýkoliv jiný stát naprosto vyloučen.

Druhou kategorií je suverenita vnější, která spočívá právě v tom, že je stát respektován jakožto subjekt mezinárodního práva se všemi právy, která náležejí jiným subjektům mezinárodního práva, se kterými si jsou vzájemně rovny.²² Od vlastní suverenity jednotlivých

¹⁵ I. Seidl-Hohenveldern – M. Pauknerová (2006), cit. dílo str. 135-139.

¹⁶ POTOČNÝ, Miroslav; ONDŘEJ, Jan. *Mezinárodní právo veřejné: zvláštní část*. Praha: C.H. Beck, 2006. Právnícké učebnice. ISBN 80-7179-536-4. str. 14.

¹⁷ Č. Čepelka – P. Šturma (2008), cit. dílo str. 35-40.

¹⁸ I. Seidl-Hohenveldern – M. Pauknerová (2006), cit. dílo str. 252-253.

¹⁹ Tamtéž str. 252-257.

²⁰ BESSON, Samantha. *Sovereignty*. Max Planck Encyclopedia of Public International Law, 2011.

²¹ M. Potočný – J. Ondřej (2006), cit. dílo str. 14-15.

²² Tamtéž str. 14.

států se odvíjí jejich *suverénní rovnost*.²³ Na principu suverénní rovnosti států je založen i systém Organizace spojených národů (OSN).²⁴

Svou suverenitu může stát uplatňovat např. prostřednictvím mezinárodních smluv, kdy přijímá určité závazky, které samozřejmě mohou jeho suverenitu i omezit, ale v tomto případě se zpravidla nejedná o omezení z důvodu zásahu jiné moci či o vzdání se vlastní suverenity, ale o dobrovolné omezení vlastních práv a uplatňování své vlastní způsobilosti. Toto dobrovolné omezení vlastní suverenity je právě projevem jeho svobodného dispozičního práva.²⁵

Základními právy státu vyplývajících z jeho suverenity jsou např. *právo na nezávislost a svrchovanou pravomoc, právo zvolit si právní formu či zřízení, právo vykonávat jurisdikci nad svým územím a obyvatelstvem, právo na rovnost s jinými státy nebo právo na individuální nebo kolektivní sebeobranu proti ozbrojené agresi*. Naproti tomu stojí základní povinnosti státu, kterými jsou např. *povinnost zdržet se vměšování do vnitřních nebo vnějších záležitostí jiného státu, zdržet se podněcování občanské války na území jiného státu, povinnost vystříhat se války jako nástroje své vládní politiky, zdržet se hrozby silou nebo použití síly proti územní celistvosti nebo politické nezávislosti jiného státu, povinnost urovnat své spory s jinými státy mírovými prostředky, povinnost dbát o to, aby podmínky, které vládou na jeho území, neohrožovaly ani mezinárodní mír, ani mezinárodní řád nebo třeba povinnost státu zacházet s osobami pod jeho jurisdikcí tak, aby byla respektována jejich lidská práva a základní svobody bez rozdílu rasy, pohlaví, jazyka nebo náboženství*.²⁶ Uvedená práva a povinnosti byly zařazeny do tzv. Deklarace práv a povinností států, jejíž návrh připravila Komise pro mezinárodní právo na popud Valného shromáždění OSN v roce 1947²⁷, která ovšem nebyla přijata a není tedy výslovně závazným dokumentem. Nicméně tento výčet bohatě postačí k představě o právech a povinnostech státu vyplývajících z jeho suverenity.

Odlišným pojmem je suverenita národa, který vznikl jako reakce na vznik mnohonárodnostních států zejména ve střední a východní Evropě a představuje spíše snahu národa, který nevytvořil vlastní národní stát, o prosazení práva na sebeurčení, což by zajistilo svobodu, a hlavně možnost daného národa rozhodovat o svém osudu samostatně.²⁸

I.3. Lidská práva

²³ I. Seidl-Hohenveldern – M. Pauknerová (2006), cit. dílo str. 252-253.

²⁴ S. Besson (2011), cit. dílo.

²⁵ I. Seidl-Hohenveldern – M. Pauknerová (2006), cit. dílo str. 252-253.

²⁶ M. Potočný – J. Ondřej (2006), cit. dílo str. 18. srov. S. Besson (2011), cit. dílo.

²⁷ Tamtéž str. 18.

²⁸ Tamtéž str. 14.

I.3.1. Vymezení lidských práv

Lidská práva jsou práva, která jsou zaručena lidem již ze samotné jejich podstaty, tedy už jen proto, že jsou lidmi. Znamená to tedy, že nám je nemusí žádný stát přiznat, protože jsou nedílnou součástí člověka, bez ohledu na jeho národnost, pohlaví, národní nebo etnický původ, barvu pleti, náboženství, jazyk nebo postavení. Jsou to univerzální, nezadatelná a nezcizitelná práva, bez nichž by lidé nežili život v důstojnosti a která by měla být všemi státy respektována a jejich ochrana zaručena.²⁹ Dalším východiskem je také zásada rovnosti všech lidských bytostí.³⁰ Lidská práva rozdělujeme do několika skupin. Podle jejich povahy je dělíme na práva občanská a politická, ekonomická, sociální, kulturní, práva menšin a práva národů.³¹ Jednotlivá lidská práva bychom mohli jmenovat dlouho, nicméně tím nejzákladnějším a nejzásadnějším je samozřejmě právo na život, dále pak právo na vzdělání, práci a odměnu za ni, jídlo, pitnou vodu, zdraví a samozřejmě právo na svobodu.

Jedním z prvních dokumentů, kde bychom se mohli setkat s lidskými právy, je dokument Magna charta libertatum z roku 1215, od té doby se postupně rozvíjela lidská práva prostřednictvím např. trestního práva, rozšiřováním občanských práv a svobod, později také hospodářských a sociálních práv.³² V novodobé historii došlo k pozvednutí tohoto tématu zejména po zkušenostech z druhé světové války, kdy byla Valným shromážděním OSN přijata 10.12.1948 Všeobecná deklarace lidských práv.³³ Tento dokument poprvé stanovil základní lidská práva, která by měla být všeobecně chráněna. Byť se jedná o „pouhou“ deklaraci, tedy právně nezávazný dokument, stala se Všeobecná deklarace lidských práv uznávaným dokumentem, který se stal podkladem pro většinu dalších v budoucnu přijatých dokumentů v oblasti lidských práv ať už národních, či mezinárodních.³⁴ Tato deklarace je dodnes pramenem základních principů mezinárodního práva lidských práv.

Dokumenty na úrovni OSN, které by obsahovaly vymezení lidských práv a zavázaly smluvní strany k jejich dodržování a rozvoji, byly přijaty až o několik desítek let později, v roce 1966 (vstoupily v platnost až v roce 1976), a jednalo se o Mezinárodní pakt o občanských a

²⁹ Ohchr.org. *What are human rights?*. [online; cit. 2021-03-30]. Dostupné na: <http://www.ohchr.org/EN/issues/Pages/WhatareHumanRights.aspx>

³⁰ SUDRE, Frédéric; MALENOVSKÝ, Jiří. *Mezinárodní a evropské právo lidských práv*. 2. upr. a rozš. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1997. ISBN 80-210-1485-7. str. 49-52.

³¹ BUERGENTHAL, Thomas. *Human Rights*. Max Planck Encyclopedia of Public International Law, 2007.

³² SMITH, Rhona K. M. *Textbook on international human rights*. Seventh edition. Oxford: Oxford University Press, 2016. ISBN 978-0-19-874621-8. str. 5-26.

³³ T. Buergenthal (2007), cit. dílo.

³⁴ Tamtéž.

politických právech a Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech.³⁵ V současné době mají tyto pakty více než 170 smluvních stran.³⁶

Všechna lidská práva jsou univerzální, tedy zaručena všem lidem bez rozdílu, nezadatelná, tzn. vychází již ze samotné podstaty člověka bez jejich dřívějšího poskytnutí určitou státní mocí, nezcizitelná a nedělitelná, tudíž není možné se jich vzdát ani ve prospěch jiné osoby, ani je postoupit či jinak být z vlastní vůle omezit. Zároveň spolu všechna lidská práva souvisí a jsou postavena na společných základních principech, a to svobodě a rovnosti. Jakákoliv diskriminace je zakázána.³⁷

Samozřejmě proti lidským právům zaručeným všem lidem bez rozdílu stojí na druhé straně povinnost států, přinejmenším těch států, které samy nebo prostřednictvím mezinárodních úmluv v této oblasti garantují jejich dodržování a ochranu, zdržet se zásahů nebo omezování lidských práv, chránit své obyvatelstvo před jejich porušováním a v případě potřeby přijmout vhodná opatření.

I.3.2. Mezinárodněprávní ochrana lidských práv

Co se týče ochrany lidských práv na mezinárodní úrovni je třeba si nejprve uvědomit, že zatímco v obecném mezinárodním právu veřejném jsou hlavními aktéry samotné státy či organizace, v případě mezinárodního práva lidských práv jsou těmi subjekty jednotlivci, tedy fyzické osoby jakožto nositelé lidských práv. Ochrana lidských práv zároveň náleží všem bez rozdílu a za jakékoliv situace. Mezinárodněprávní ochrana vychází z práva obyčejového i z mezinárodních smluv.³⁸ Ochrana a zachování lidských práv a společná spolupráce států byla zakotvena již v Chartě OSN. Během dalšího vývoje bylo přijímáno mnoho úmluv zaměřujících se na konkrétní odvětví lidských práv (např. ochrana žen a dětí, ochrana zdraví, ochrana národnostních menšin, život v příznivém životním prostředí atp.), které zavazovaly smluvní strany k podniknutí určitých kroků či aktivnímu se zasazení o zlepšení podmínek v dané oblasti a příp. zakotvovaly i konkrétní kontrolní mechanismy.³⁹ Provádění těchto úmluv kontrolují buď na základě jednotlivých smluv výbory (např. Výbor pro odstranění diskriminace žen), kterým jsou předkládány závěrečné zprávy smluvních stran, nebo je kontrola prováděna orgány

³⁵ TOMUSCHAT, Christian. *International Covenant on Civil and Political Rights (1966)*. Max Planck Encyclopedia of Public International Law, 2019. srov. RIEDEL, Eibe. *International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights (1966)*. Max Planck Encyclopedia of Public International Law, 2011. srov. T. Buergenthal (2007), cit. dílo.

³⁶ C. Tomuschat (2019), cit. dílo.

³⁷ Ohchr.org. *What are human rights?*. [online; cit. 2022-09-07]. Dostupné na: <https://www.ohchr.org/en/what-are-human-rights>.

³⁸ Č. Čepelka – P. Šturma (2008), cit. dílo str. 260.

³⁹ Tamtéž str. 266-273.

odvozenými z Charty OSN vzniklými na základě rezolucí hlavních orgánů OSN, kterým jsou pak předkládány zprávy, typicky prostřednictvím komisí (např. Rada pro lidská práva – dříve Komise pro lidská práva).⁴⁰ Samotná Rada pro lidská práva pak provádí kontroly v členských státech. Členskému státu, který se dopustí hrubého a systematického porušování lidských práv hrozí sankce – např. suspendování jeho členských práv v Radě pro lidská práva.⁴¹ Zpočátku státy odporovaly, že tyto mechanismy zpochybňují jejich suverenitu.⁴² Z hlediska státní suverenity se zde jedná o již výše zmíněný případ, kdy stát na základě smlouvy, kterou uzavřel, příp. úmluvy, ke které přistoupil nebo na základě mechanismů mezinárodní organizace, jejímž členem se stal, dobrovolně omezil svoji suverenitu v určité oblasti.

Příkladem regionální ochrany lidských práv je mezinárodní organizace Rada Evropy, která sdružuje 47 evropských zemí a klade si za cíl udržování a rozvoj lidských práv, diskuzi a hledání společných řešení. Všechny členské státy se přihlásily k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod, jejíž dodržování příp. její porušování projednává Evropský soud pro lidská práva, na který se mohou obracet přímo jednotlivci, jejichž lidská práva byla porušena a kteří vyčerpali všechny vnitrostátní prostředky.⁴³ Svým členstvím v Radě Evropy se státy v podstatě podřídily kontrolním mechanismům a jurisdikci Evropského soudu pro lidská práva a za případná porušení či nedodržování lidských práv mohou být přímo žalovány.⁴⁴

I.3.3. Evropská unie v oblasti lidských práv

Vzhledem k tomu, že od 1. května 2004 je Česká republika členem Evropské unie⁴⁵, považují za nutné se alespoň krátce zmínit o lidských právech a jejich zakotvení na úrovni Evropské unie. Na úrovni Evropské unie je ochrana lidských práv zaručena prostřednictvím Listiny základních práv Evropské unie, která se po přijetí Lisabonské smlouvy stala právně závaznou při uplatňování práva Evropské unie pro jednotlivé členské státy a jejich instituce a má stejnou právní sílu jako zakládající smlouvy.⁴⁶ Evropská unie se na stav dodržování a

⁴⁰ ŠTURMA, Pavel. *Mezinárodní a evropské kontrolní mechanismy v oblasti lidských práv*. 3. dopl. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010. ISBN 987-80-7400-318-9. str. 17.

⁴¹ Č. Čepelka – P. Šturma (2008), cit. dílo str. 273-275.

⁴² STOLL, Peter-Tobias. *Human Rights, Treaty Bodies*. Max Planck Encyclopedia of Public International Law, 2008.

⁴³ Č. Čepelka – P. Šturma (2008), cit. dílo str. 275-285. srov. F. Sudre – J. Malenovský (1997), cit. dílo. str. 81-83.

⁴⁴ I. Seidl-Hohenveldern – M. Pauknerová (2006), cit. dílo str. 286-289.

⁴⁵ TOMÁŠEK, Michal; TÝČ, Vladimír; PETRLÍK, David et. al. *Právo Evropské unie*. 3. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2021. ISBN 978-80-7502-491-6. str. 49.

⁴⁶ P. Šturma (2010), cit. dílo. str. 51-59. srov. M. Tomášek – V. Týč – D. Petrlík et al. (2021), cit. dílo str. 340 a násl.

ochrany lidských práv zaměřuje i při přijímání nového členského státu a tento zájem se projevuje také při její normotvorbě.⁴⁷

⁴⁷ M. Tomášek – V. Týč – D. Petrlík et al. (2021), cit. dílo str. 121.

II. Hranice státu

Následující kapitola se postupně věnuje obecnému vymezení pojmu hranic (II.1.), jejich významu v historickém kontextu (II.2.), určení státních hranic (II.3.), způsobům jejich ochrany (II.4.), pojetí hranic v Evropské unii a Schengenskému prostoru (II.5.), hranicím České republiky (II.6.), hranicím Státu Izrael (II.7.) a souvislosti hranic s projevováním státní suverenity (II.8.).

Vzhledem k tomu, že se tato práce má zabývat hranicemi a jejich ochranou v kontextu mezinárodního práva lidských práv a suverenity státu, považuji za nutné nejprve se věnovat hranicím jako takovým, nejen jejich definici, ale i jejich smyslu, způsobům vymezení, historickému vývoji přístupu k nim, způsobům jejich ochrany i roli v současném moderním státě a samozřejmě pak jejich významu v kontextu státní suverenity.

Jak již bylo výše řečeno, jedním ze znaků státu je jeho území, na němž žije již zmíněná osobní složka státu, tedy obyvatelstvo, a na kterém stát uplatňuje svoji územní výsost. Jedná se tedy o prostor, ve kterém se realizuje státní moc např. tím, že umožňuje zřizování institucí veřejných služeb.⁴⁸ Tedy už jen pro účely uplatňování vlastní suverenity (vlastní státní moci) je třeba mít státní území co nejpřesněji určené. Státní území se, především ve vztahu k jinému státu či jinému např. mezinárodnímu prostoru, vymezuje státními hranicemi.⁴⁹

II.1. Obecně – vymezení pojmu

Jak již bylo jednou zmíněno, základem státního území je suchozemský povrch země (společně s přiléhající částí mořských vod)⁵⁰ ohraničený státními hranicemi.⁵¹ Hranice státu jsou pomyslné čáry na zemském povrchu nebo hladině vod (moří, jezer apod.), které oddělují vlastní státní území od území jiného státu či od mezinárodních vod, příp. jiných mezinárodních prostor. Hranice státu může být určena podle určitých zeměpisných bodů (hory, řeky)⁵², pak ji nazýváme hranicí orografickou, či uměle jako křivka spojující určité body určené člověkem, ta je nazývána hranicí geometrickou. Jednotlivých druhů či typů státních hranic je možné rozlišit mnoho, mezi často užívané patří např. hranice lineární jako spojnice určitých bodů nebo hranice

⁴⁸ MALENOVSKÝ, Jiří. *Mezinárodní právo veřejné: jeho obecná část a poměr k jiným právním systémům, zvláště k právu českému*. 5., podstatně upr. a dopl. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2008. ISBN 978-80-210-4474-6. str. 107-137.

⁴⁹ SOVINSKÝ, Jaroslav. *Státní hranice Československa a České republiky*. Obr. příl. Praha: Všehrad, 2005. ISBN 80-85305-42-9. str. 14. srov. BOISSON DE CHAZOURNES, Laurence; CAMPANELLI, Danio. *Neighbour States*. Max Planck Encyclopedia of Public International Law, 2006.

⁵⁰ J. Sovinský (2005), cit. dílo str. 15.

⁵¹ I. Seidl-Hohenveldern – M. Pauknerová (2006), cit. dílo str. 206-223.

⁵² Tamtéž str. 206-223.

územní, kdy je hranicí nějaká plocha, či hranice astronomická, kopírující poledníky či rovnoběžky na mapách, suchá či mokrá podle toho, zda prochází skrze vodní plochy, vodním tokem či nikoliv, v návaznosti na mokrou hranici je rozlišována dokonce hranice pohyblivá či nepohyblivá podle toho, zda určení státních hranic reflektuje přirozené změny takové vodní plochy nebo toku aj.⁵³ I když určení státních hranic je mnohdy (zejména v Evropě) záležitostí spíše dlouhého historického vývoje, v němž se dnešní podoba státních hranic tvořila postupně, přesto má často smluvní základ. Pro vzájemně sousedící státy je velmi důležité mít co nejpresněji určenou státní hranici z důvodu výkonu veřejné moci na daném území.⁵⁴ Stát může uplatňovat svoji moc toliko na svém vlastním území⁵⁵, a proto je nutné vůbec mít státní hranice, protože za nimi bude možná realizace jeho státní moci pouze se souhlasem jiného státu, jakožto suveréna s vlastní územní výsostí.⁵⁶ Je nutné mít na paměti, že při jakémkoli překročení státní hranice se dostáváme na území s jiným právním řádem, právy a povinnostmi (např. celní a daňové povinnosti), přičemž legalita naší přítomnosti na daném území může být podmíněna splněním určitých podmínek, na které je třeba pamatovat ještě před vstupem. Samotná hranice pak náleží všem státům, které od sebe odděluje, konkrétní bod na zemském povrchu tvořící státní hranici je tak v jejich společném vlastnictví (tzv. kondominiu)⁵⁷ a změna státní hranice je pak možná pouze se souhlasem a součinností všech států, kterých se taková změna dotkne⁵⁸. Zároveň je třeba znovu zdůraznit, že státní území není záležitostí jen zemského povrchu, ale i nadzemního a podzemního prostoru⁵⁹, tzn. že i státní hranice – tedy výše zmíněné pomyslné čáry, je nutné vnímat i ve vzdušném prostoru nad daným územím (do 100 km nad zemským povrchem) a pod zemským povrchem také jako křivky vytvářející kuželovitý tvar od zemského povrchu až ke středu Země. Střed Země je tak společným bodem státních hranic všech států. Kompletní vymezení státních hranic je tedy povrch jehlanu, jehož vrchol je v zemském středu, stěny procházejí zemským povrchem a podstava kopíruje tvar státu ve výšce 100 km nad zemským povrchem.⁶⁰ U přímořských států nebo souostroví se do státního území počítají také pobřežní a souostrovní vody, státní hranice se nacházejí tedy až na vnější hranici těchto pobřežních vod.⁶¹ Přičemž pobřežní vody jsou tou částí moře, která přiléhá k pevnině a vnitřním

⁵³ J. Sovinský (2005), cit. dílo str. 24-26.

⁵⁴ Č. Čepelka – P. Šturma (2008), cit. dílo str. 143-145.

⁵⁵ OXMAN, Bernard H. *Jurisdiction of States*. Max Planck Encyclopedia of Public International Law, 2007.

⁵⁶ J. Sovinský (2005), cit. dílo str. 15.

⁵⁷ Tamtéž str. 22.

⁵⁸ Tamtéž str. 26.

⁵⁹ HOBE, Stephan. *Airspace*. Max Planck Encyclopedia of Public International Law, 2019.

⁶⁰ J. Sovinský (2005), cit. dílo str. 19.

⁶¹ Č. Čepelka – P. Šturma (2008), cit. dílo str. 157-158.

vodám konkrétního státu či s k souostrovním vodám.⁶² Stanovit šíři vlastního pobřežního moře je výsadním právem každého státu, ten je však omezen hranicí 12 námořních mil, která nesmí být překročena, počítáno od *nejnižší čáry odlivu podél pobřeží tak, jak je zakreslena na námořních mapách velkého měřítka, které jsou úředně uznány pobřežním státem.*⁶³

II.2. Význam hranic v historickém kontextu

Co se týče historického pojetí státních hranic, pro kompletní analýzu vývoje státních hranic od vzniku samotných států až po současnost by bylo třeba zpracovat přinejmenším samostatnou práci. Ovšem stručně řečeno, člověk měl od pradávna potřebu ohraničovat svá území ať již z důvodu lovu, či pro usazený styl života. Ohraničena byla zejména půda, kterou člověk užíval a k níž postupně vzniklo jeho vlastnické právo. Se vznikem státu jakožto společenství lidí se stejnými znaky (národa či kmene) se krajní hranice pozemků vlastněných obyvateli stávaly zcela jistě státními hranicemi, příp. vznikala hraniční území. Se vznikem státu samozřejmě souvisí i vznik územní výsosti, hranice tak získaly kromě funkce oddělovací také funkci mocenskou (vrchnostenskou).⁶⁴ Kromě vlastnických hranic (mezi vlastníky, kteří byli příslušníky rozdílných států) mohly být určující také přírodní podmínky, typicky pohoří, lesy, řeky či jiné vodní plochy, pouště apod., které plnily samozřejmě také funkci ochrannou.

Ovšem v průběhu celých tisíciletí až do novověku, takřka až dodnes, se hranice mezi jednotlivými státními útvary často a snadno měnily, zpravidla v souvislosti s vojenskými výboji mezi skupinami, národy, státy či říšemi a jejich následnými územními zisky. Hranice jednotlivých států, zejména v Evropě, se do svých dnešních podob dostaly až po stovkách let geopolitických změn a jejich postupné stabilizaci. Konkrétní podobu ve formě tzv. hranice lineární (pomyslné čáry na zemském povrchu spojující jednotlivé body – viz výše) získaly státní hranice v Evropě až v 17. století v souvislosti s prosazováním myšlenky národních států a postupné kolonizace zbytku světa.⁶⁵ Postupně rostla potřeba evropských koloniálních mocností co nejpřesněji vytyčit svá získaná území v zámoří, což mělo za následek časté určování hranic podle rovnoběžek či poledníků.⁶⁶ Dodnes můžeme na politické mapě Afriky zřetelně vidět hranice jednotlivých států, které vypadají jako kdyby je někdo narýsoval do mapy podle pravítka. Při takto stanovených hranicích přirozeně nebyla zohledněna kritéria národnostní,

⁶² WOLF, Sarah. *Territorial Sea*. Max Planck Encyclopedia of Public International Law, 2013.

⁶³ M. Potočný – J. Ondřej (2006), cit. dílo str. 153.

⁶⁴ J. Sovinský (2005), cit. dílo str. 20.

⁶⁵ Tamtéž str. 21.

⁶⁶ Tamtéž str. 21.

etnická, historická atp., což později, v době dekolonizace ve 20. století, zavedlo příčinu mnoha konfliktům a mnoho takto stanovených hranic bylo později mírově či vojensky upraveno.

Rovinný tvar hranic, jako již výše zmíněný jehlan, začal být prosazován až v době rozkvětu letectví, těžby a s příchodem programů dobývání vesmíru. Tehdy si státy uvědomily, že bude třeba přesně určovat hranice nad i pod zemským povrchem, aby si mohly nárokovat ložiska nejrůznějších surovin pod zemí a chránit svůj nadzemní prostor.⁶⁷

Co se týče moderní doby až po současnost, moderní státy, tak, jak je znala Evropa až do 20. století, byly vybudovány na základě teritoriality, tzn. že stát byl pevně spjat s jasně vytyčeným a dlouhodobě víceméně neměnným prostorem.⁶⁸ V pojetí konkrétních státních hranic jakožto jasně a přesně určených čar na zemském povrchu se příliš mnoho nezměnilo. Avšak zcela se změnilo pojetí právě teritoriálního státu v důsledku stále rychlejších a silících globalizačních procesů. K.P. Liessmann hovoří dokonce o krizi teritoriálního státu, kdy otevírání hranic chápe nikoli jako výraz pouze nějaké státní politiky, ale jako nevyhnutelný trend.⁶⁹ Během 20. století, zejména v Evropě v souvislosti s evropskou integrací a později také rozpadem Sovětského svazu a pádu železné opony, zaujímá své místo fenomén otevřených hranic, jednotného celního prostoru a samozřejmě také migrace, zkrátka větší prostupnost mezi jednotlivými státy. Hranice vždy byly stěžejní z hlediska určení, kdo na daném území vládne, tj. jaký právní režim či jakého pána dané území má, kdo je zákonodárcem, jaká platí pravidla pro osoby či zboží nacházející se na daném území atd. Avšak globalizace dnes pravděpodobně došla až do takového bodu, že není možné ji jen tak zvrátit, natož vnímat státy v kontextu uzavřených hranic.⁷⁰ Státní hranice se tak v moderní společnosti a době transformují toliko v hranice práva.⁷¹ Už nejde o konkrétní vztah mezi poddaným a panovníkem, který byl mj. určité i vztahem osobním, ale o určení právního režimu.

Dalším aspektem, v němž se liší historické pojetí hranic od dnešní doby, je nahlížení na nově získané území. Laicky můžeme říci, že pokud ve válce byla určitá část území obsazena či připojena k již existujícímu státnímu útvaru, stávala se v podstatě součástí daného státu. Dnes operujeme zejména se státními útvary, jejichž existence v daných hranicích byla uznána

⁶⁷ J. Sovinský (2005), cit. dílo str. 21.

⁶⁸ WEISS, Tomáš. *Pojetí absolutního a relativního prostoru ve filozofii a jeho vztah k teritorialitě moderního státu*. Mezinárodní Vztahy 45.3, 2010. str. 76.

⁶⁹ HOLZBACHOVÁ, Ivana. *Liessmann, Konrad Paul. Chvála hranic: kritika politické rozlišovací schopnosti*. 2014: str. 100-104. srov. LIESSMANN, Konrad Paul; VÁŇA, Milan. *Chvála hranic: kritika politické rozlišovací schopnosti*. Praha: Academia, 2014. ISBN 978-80-200-2331-5.

⁷⁰ BARŠA, Pavel. *Meze suverenity–dekonstrukce moderní dichotomie národního společenství a mezinárodní anarchie*. Mezinárodní vztahy 35.3, 2000. str. 5-17.

⁷¹ I. Holzbachová (2014), cit. dílo str. 100-104.

mezinárodní společností, což sice není jedním ze znaků státu tak, jak je známe z obyčejového mezinárodního práva, ale jednoduše řečeno, pokud by dnes došlo k nelegálnímu obsazení či připojení určitého území suverénního státu jiným suverénním státem za použití síly, nedá se očekávat, že akceptace ostatních států přijde okamžitě a tím pádem se nedá říci, že se připojené či obsazené území stalo součástí státu, který dané území obsadil – agresora. Zkrátka s příchodem Charty OSN zakazující útočnou válku se zdá, že podoba států byla jaksi „zmrzena“ a připojení území jiného státu v případné válce nemá jasné předem dané řešení či status.⁷² Dnes už tedy nestačí jen obsadit cizí území a posunout tak hranice a změnit status tamních obyvatel. Nýbrž pro uznání existence nového státu či jinou změnu geopolitického uspořádání ze strany mezinárodního společenství je třeba legitimního požadavku, např. vytvoření nového národního státu na základě určité dohody lidí tvořící národ či jinou obdobnou skupinu, o vytvoření nebo oddělení se od již existujícího státu.⁷³ Příčinou může být dohoda, plebiscit, nebo dokonce i občanská válka, ovšem tím, co by v takovémto případě podpořilo legitimitu existence takového státu bude princip sebeurčení. Avšak princip sebeurčení se začal uplatňovat až na počátku 20. století, ne-li až po první světové válce, v duchu Wilsonovy politiky.⁷⁴ Tím, že se začalo uznávat právo jednotlivých národů a národnostních menšin na sebeurčení, vzniklo v průběhu 20. století mnoho národních států s nově vytyčenými hranicemi, proti jejichž vzniku či uznání nebylo ze strany již existujících států co namítat.⁷⁵ Ovšem o konkrétní podobě státních hranic těchto států se posléze vedlo mnoho vyjednávání a zpravidla pak následovalo ukotvení v mezinárodních smlouvách. I přes výše uvedené nelze tvrdit, že by snad od počátku 20. století nebo i přes přijetí Charty OSN nedocházelo ke změnám státních útvarů, natož si myslet, že nedošlo od té doby k mnoha nelegálním změnám, jako jsou např. okupovaná území. V čem ale lze spatřovat změnu oproti historii, je právě ve vnímání takových okupovaných území ze strany mezinárodního společenství a také reakcích na ně, které mají podobu nejen neuznání nových státních hranic, ale také nejrůznějších sankcí podle mezinárodního práva.

II.3. Určení hranic

K určování státních hranic dochází nejčastěji v návaznosti na určité geopolitické změny, např. vznik či zánik určitého státního útvaru či připojení nebo odtržení určitého celku.⁷⁶

⁷² NESI, Giuseppe. *Uti possidetis Doctrine*. Max Planck Encyclopedia of Public International Law, 2018.

⁷³ PLOCEK, Josef. *Jakou mají budoucnost suverenity, národní a teritoriální stát?*. Střední Evropa 120, 2004.

⁷⁴ Tamtéž, str. 5.

⁷⁵ Tamtéž, str. 5.

⁷⁶ HERNÁNDEZ, Gleider I. *Territorial Change, Effects of*. Max Planck Encyclopedia of Public International Law, 2010.

Určování hranic bylo tradičně jednou z nejdůležitějších součástí poválečných vyjednávání, kdy o konkrétní podobě uspořádání hranic rozhodovaly zpravidla vítězné státy.⁷⁷ Nutno dodat, že pro mezinárodní právo veřejné jsou relevantní toliko hranice mezi jednotlivými státy, příp. mezinárodními prostory, a proto se v této práci budu věnovat pouze těmto hranicím a nijak nebudu reflektovat např. zvláštní režimy určování hranic ve federacích.

V procesu konkrétního určení hranic nejprve musí být vůbec přijato rozhodnutí určit státní hranici, což je v zájmu každého státu, ovšem netýká se pouze jednoho státu, ale všech dotčených, následují vyjednávání s ostatními stranami, v případě sporů může dojít i k jakémusi rozhodčímu řízení nebo se strany mohou obrátit na mezinárodní soud⁷⁸. Zúčastněné strany se také mohou obrátit na nezávislý stát nebo vítězný stát, aby rozhodl.⁷⁹ V prvotním rozhodnutí se zhruba určují jednotlivé body hranice, např. hřebeny hor nebo společné vody, kterými bude hranice procházet. Tato alokace hranic může být přenesena přímo i do mírové smlouvy⁸⁰, na jejímž základě budou probíhat další fáze stanovení hranic.⁸¹

Následně dochází k delimitaci, která může zahrnovat i práci a postup přímo v terénu. Hranici je třeba v této fázi popsat nejen co nejpřesněji, ale také ji pečlivě zakreslit do mapy.⁸² V rámci delimitace se musí zohlednit kromě zájmů jednotlivých států, historických reálií apod., také vlastnické vztahy a poměry mezi obyvateli určitého území, jakož i národnostní složení obyvatel těchto území.⁸³ Následuje proces demarkace⁸⁴, během něhož by měla být hranice vymezena co nejpřesněji v samotném terénu přímo rozhraničovací komisí.⁸⁵ Bod po bodu se velmi podrobně vymezují a vyznačují hraniční znaky – kameny, stromy, ostatní vegetace atp.⁸⁶ Se všemi dosavadními fázemi určování státních hranic je samozřejmě pevně spjata také potřeba řádné dokumentace. Vrcholný dokument celé administrace se nazývá hraniční dokumentární dílo.⁸⁷ Závěrečnou fází celého procesu je přijetí mezinárodní smlouvy dotčenými státy, jejíž součástí bývá i hraniční dokumentární dílo. Zpravidla se bude jednat o smlouvu bilaterální, ale může se jednat také o smlouvu vícestrannou.⁸⁸ Přestože se konkrétní obsah mezinárodních

⁷⁷ Č. Čepelka – P. Šturma (2008), cit. dílo str. 143-145.

⁷⁸ J. Sovinský (2005), cit. dílo str. 26.

⁷⁹ ŠMÍDA, Zdeněk. *Vývoj českých státních hranic*. Praha: Fortuna, 2016. ISBN 978-80-7373-131-1. str. 25-29.

⁸⁰ BERNSTORFF, Jochen von. *Demarcation Line*. Max Planck Encyclopedia of Public International Law, 2010.

⁸¹ Z. Šmída (2016), cit. dílo str. 25-29.

⁸² J. Sovinský (2005), cit. dílo str. 27.

⁸³ Z. Šmída (2016), cit. dílo str. 25-29.

⁸⁴ J. V. Bernstorff (2010), cit. dílo.

⁸⁵ J. Sovinský (2005), cit. dílo str. 27.

⁸⁶ Z. Šmída (2016), cit. dílo str. 25-29.

⁸⁷ J. Sovinský (2005), cit. dílo str. 27.

⁸⁸ Tamtéž str. 26.

smluv upravujících státní hranice liší stát od státu, zpravidla tyto smlouvy obsahují přesné vymezení státních hranic, rozdělení sporných úseků, domluvu o údržbě hranic atp. Tento proces je zpravidla zakončen výměnou ratifikačních listin mezi státy.⁸⁹ Konkrétní podoba ratifikace se pak odvíjí od práva jednotlivých států.⁹⁰

Ještě je třeba zdůraznit, že mezinárodní smlouva určující hranice mezi jednotlivými státy je sice uzavíraná dotčenými státy, ovšem navenek působí vůči všem a musí být respektována i ostatními subjekty mezinárodního práva. Mezinárodní smlouvou určené státní hranice požívají ochrany mezinárodního práva před vnějším interventem, nebo dokonce agresorem skrze principy neporušitelnosti hranic a nedotknutelnosti státního území.⁹¹ Zároveň se jedná o mezinárodní smlouvu s významným dopadem i na právo vnitrostátní.⁹²

S jasně vytyčenými státními hranicemi dále souvisí potřeba označení a ochrany státních hranic. Označením je myšleno zejména různé označení hraničních bodů, umístění hraničních znaků s příslušným značením, tabule upozorňující na státní hranici, na vstup do hraničního pásma nebo na blížící se hraniční přechod atp.

Tradičním způsobem značení je „křížek“ s případnou ryskou určující směr hranice, dále iniciála daného státu nebo daných států, číselné označení a také označení s pořadovým číslem daného hraničního znaku. To bývá ještě doplněné o značku daného hraničního úseku.⁹³

Ochranou státních hranic se budu podrobněji zabývat v následující kapitole, ve které rozeberu nejprve tradiční způsoby ochrany hranic a poté moderní pojetí státních hranic včetně moderních metod jejich ochrany.

II.4. Způsoby ochrany státních hranic

V této části se budu stručně věnovat způsobům ochrany státních hranic. Jak již bylo nastíněno, aby mohl stát uplatňovat svoji suverenitu, musí mít co nejpřesněji vymezené hranice, které také musí chránit, a to nejen před vnějším nepřítelem, ale i v rámci snahy o udržení určité kontroly nad svým územím, přehledu o pohybu státních občanů i jiných osob a v zájmu zachování určité schopnosti reagovat na mimořádné události. Z tohoto důvodu se budu krátce zabývat tradičními a moderními způsoby ochrany hranic, zejména jejich historickému vývoji.

⁸⁹ Z. Šmída (2016), cit. dílo str. 25-29.

⁹⁰ J. Sovinský (2005), cit. dílo str. 29.

⁹¹ Tamtéž str. 26-27.

⁹² Tamtéž str. 29.

⁹³ Tamtéž str. 30-35.

Ochranou se rozumí zejména kontrola státních hranic ze strany státu z důvodu ochrany vlastního území, s čímž souvisí přirozená potřeba a zájem státu mít alespoň nějaké informace o pohybu na svých státních hranicích, tedy mít jakýsi přehled o tom, kdo vstupuje na území daného státu, kdo ho opouští, jaké zboží a služby překračují státní hranice apod.⁹⁴ Kromě ochrany samotných hranic a informací je překročení státních hranic od nepaměti spojováno také s výběrem poplatků a cel, které patří mezi pravidelné příjmy státu, jenž musí zajistit jejich výběr a správu. S tím souvisí i další z úkolů státu, a sice potírání podloudnictví.⁹⁵ Poměr mezi ochrannou funkcí, snahou státu udržet si obranyschopnost proti napadení potenciálním nepřítelem, potřebou získávat informace o osobách a zboží nacházejících se na území, potírání pašeráctví a výběrem cel se různí podle státu a situace, v jaké se právě daný stát nachází, avšak vždy se bude nejspíše jednat o kombinaci všech zmíněných funkcí.

II.4.1. Předchůdci finanční a pohraniční stráže

Původně bývala ochrana hranic v rukou určitých skupin obyvatel pohraničí, které měly za úkol chránit nejen hranice, ale také hraniční body, značení, cesty a stezky, za což pak získávaly určité výsady od panovníka. Postupně se z těchto skupin vytvořily vojenské oddíly, které byly doplňovány výběřčími cel a jiných poplatků a svoji funkci vykonávaly ve jménu a pro krále nebo jiného panovníka. Jejich hlavním úkolem bylo pak vybírat peníze pro královskou pokladnu. S příchodem moderního státu se vojenské jednotky, které měly na starost dohlížet na hranice stávaly součástí regulérních ozbrojených sborů s vlastními úkoly a pravidly. Rozsah působnosti se rozšířil z ochrany samotné hranice, kontroly osob a zboží hranici překračující a výběru poplatků, také na dohled nad veřejným pořádkem v dané oblasti, potírání pašeráctví a trestání za přestupky.⁹⁶

II.4.2. Finanční a pohraniční stráž a jiné osobní složky ochrany hranic

Finanční a pohraniční stráž tvoří osobní složku ochrany hranic. Finanční stráž je specializovaným útvarům, který je součástí státního aparátu vykonávajícího správu v oblasti financí, jehož úkolem je odbavování osob a zboží překračující hranice konkrétního státu, vybrat cla a jiné poplatky, případně vyšetřovat přestupky v této oblasti, potírat pašeráctví a vést evidenci.⁹⁷ Dalším způsobem, jak ochraňovat hranice, je prostřednictvím pohraniční stráže,

⁹⁴ BASARAN, Tugba. *Security, Law, Borders: Spaces of Exclusion*. In: *International Political Sociology*, 2.4, 2008. str. 339-354.

⁹⁵ SALÁK Jr., Pavel. *Finanční stráž v roce 1918*. Dny práva – 2008 – Days of Law.

⁹⁶ Z. Šmída (2016), cit. dílo. srov. ŠMÍDA, Zdeněk. *Strážci zemských hranic*. [online; cit. 2022-06-03]. Dostupné na: <https://www.zdeneksmida.cz/ochrana-statnich-hranic/strazci-zemskych-hranic.html>

⁹⁷ P. Salák Jr. (2008), cit. dílo. srov. Z. Šmída (2016), cit. dílo. srov. ŠMÍDA, Zdeněk. *Strážci prvorepublikových hranic*. [online; cit. 2022-06-03]. Dostupné na: <https://www.zdeneksmida.cz/ochrana-statnich-hranic/strazci-prvorepublikovych-hranic.html>

kteřá je zpravidla sborem určeným speciálně k ochraně hranic, bývá součástí policie, armády nebo jiných bezpečnostních složek státu a má za úkol zajišťovat kontrolu a ochranu hranic, chod hraničních přechodů, zpravidla vykonává i úkoly finanční stráže. Rozdíl mezi finanční a pohraniční stráží tkví zejména v tom, že finanční stráž nemusí být ozbrojeným sborem a primárním úkolem je výběr cel, kdežto základním úkolem pohraniční stráže je ochrana hranic před potenciálním nebezpečím. Pohraniční stráž také bývá ozbrojená, svoji činnost nesoustřeďuje pouze na hraniční přechody, ale na větší úseky hranic, kde kontrolu může provádět pochůzkami, často může mít k dispozici i jezdecké hlídky, psy atp.⁹⁸ Na území dnešní České republiky bývá pohraniční stráž spojována nejvíce s obdobím železné opony, která oddělovala východní a západní blok, a právě pohraniční stráž tehdejšího Československa byla nazývána jako první linie železné opony.⁹⁹ Paradoxem ovšem je, že tehdy měla pohraniční stráž bránit spíše nedovolenému opuštění země než nedovolenému vstupu na území.

Z finanční a pohraniční stráže se vyprofilovaly postupně další způsoby ochrany hranic za pomoci osobní složky. Tyto orgány si každý stát vytváří a jejich působnost a pravomoc určuje sám, a proto není v současné době výjimkou, že ochranu a kontrolu hranic má na starosti přímo určitá složka policie, např. cizinecká nebo pohraniční policie, či samotná armáda, nebo že jsou jednotlivé úkoly rozděleny mezi několik orgánů. Například v České republice má momentálně výběr cel a další záležitosti s tím spojené na starosti celní správa¹⁰⁰, otázky překračování státních hranic, kontroly osob a odhalování nelegální migrace má na starosti cizinecká policie, která je složkou Policie České republiky¹⁰¹ a v případě stavu ohrožení státu¹⁰² či válečného stavu¹⁰³, pokud by byla Česká republika napadena nebo by byla bezprostředně ohrožena její suverenita nebo územní celistvost, bude tím, kdo bude chránit hranice, přímo Armáda České republiky.

II.4.3. Pohraniční pásma

Pro usnadnění ochrany hranic mohou být vytyčeny nejrůznější zóny s omezeným vstupem, pobytem a různými stupni ochrany. Takové zóny bývají nazývány hraniční nebo

⁹⁸ Z. Šmída (2016), cit. dílo. srov. ŠMÍDA, Zdeněk. *O pohraniční stráží*. [online; cit. 2022-06-03]. Dostupné na: <https://www.zdeneksmida.cz/ochrana-statnich-hranic/pohranicni-straz/o-pohranicni-strazi.html>

⁹⁹ Z. Šmída (2016), cit. dílo. srov. Z. Šmída, *O pohraniční stráží*, cit. dílo.

¹⁰⁰ Zákon č. 17/2012 Sb., o Celní správě České republiky srov. Celnisprava.cz. *Celní správa ČR: organizace a kompetence celní správy ČR*. [online; cit. 2022-06-03]. Dostupné na: <https://www.celnisprava.cz/cz/onas/Stranky/celni-sprava.aspx>

¹⁰¹ Zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů srov. Policie.cz. *Policie ČR – služba cizinecké policie*. [online; cit. 2022-06-03]. Dostupné na: <https://www.policie.cz/clanek/onas-831034.aspx>

¹⁰² Ústavní zákon č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti České republiky

¹⁰³ Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky

pohraniční pásmo. Hraniční nebo pohraniční pásma jsou ty části státního území, které přiléhají k hranicím, mohou být široká až několik kilometrů, rozdělena do několika stupňů ochrany a zpravidla podléhají zvláštnímu režimu, tzn. mohou v nich být omezena určitá práva či rozšířené některé povinnosti. Hraniční pásma mohou být i úplně vysídlena, může do nich být omezen nebo zcela zakázán vstup. Osoby nacházející se v hraničním pásmu musí respektovat zákazy, např. zákaz fotografování, pořizování jiných záznamů, také mohou být omezena některá práva a svobody jako např. právo shromažďovací. Na druhé straně může být v hraničních pásmech rozšířena pravomoc orgánů vykonávajících tamní správu, typicky kromě kontroly osobních dokladů mohou být umožněny osobní prohlídky nebo prohlídky dopravních prostředků. Úzeji mohou být vymezena i zakázaná hraniční pásma, kam může být vstup zakázán zcela nebo může být podmíněn speciálním povolením, někdy může být dokonce spojen i s deliktí odpovědností.¹⁰⁴ Taková pásma by vždy měla být dostatečně označena.

II.4.4. Pohraniční opevnění

Pohraniční opevnění je stálou stavbou nacházející se v blízkosti státních hranic, jejímž hlavním úkolem je zastavit nebo alespoň zpomalit útok nepřítele. Jedná se tedy o prvek obranyschopnosti státu, který je umístován tam, kde je zvýšené riziko napadení. Druhů pohraničního opevnění může být několik – lehké, těžké, může se také jednat ne o celistvou stavbu, ale o překážkový systém zabraňující postupu nepřátelského vojska a jeho techniky, zatímco lehké opevnění bývá tvořeno malými jednotlivými stavbami nacházejícími se na místech s dobrým výhledem umožňujícím tak odrazit vojsko nepřítele střelnými zbraněmi. Těžká opevnění mají být odolnějšími a zpravidla lépe vybavenými stavbami umožňujícími i delší pobyt vojáků. Součástí opevnění a překážkových systémů mohou být i pozorovatelný, strategicky umístěné střílny, zdi, ploty nebo různé železobetonové konstrukce, se kterými je možné manipulovat a které slouží jako protivozidlové zátarasy, či jiná tzv. ženičně technická zabezpečení, což bývají nejrůznější drátěné zátarasy, nástražná osvětlovadla, nášlapné miny, kontrolní orné pásy, signálové stěny a také elektrická zařízení ochrany hranic, např. elektrifikovaný několikastěnný drátěný zátaras s vysokým napětím^{105 106}.

II.4.5. Hraniční přechod

Hraniční přechod je místem na státní hranici, letišti nebo v přístavu, skrze nějž se uskutečňuje legální přechod osob a zboží přes hranice. Při pohybu přes hranice skrze hraniční

¹⁰⁴ JINDRA, Ondřej. *Stanovení a ochrana státní hranice ČSR a ČSSR*. Praha, 2021. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Právnická fakulta, Katedra právních dějin. Vedoucí práce Soukup, Ladislav.

¹⁰⁵ Z. Šmída (2016), cit. dílo. srov. Z. Šmída, *O pohraniční stráž*, cit. dílo.

¹⁰⁶ O. Jindra (2021), cit. dílo.

přechod musí osoby, jejich zavazadla a zboží projít několika kontrolami. Zpravidla nejdříve probíhá kontrola cestovních dokladů, společně s nimiž mohou být vyžadovány i jiné listiny, např. zvací dopisy, potvrzení o udělení víza a uhrazení poplatku za něj, zdravotnická potvrzení a jiné dokumenty. Kontrolu cestovních dokladů nebo také pasovou kontrolu může doprovázet i pohovor s příslušníkem cizinecké policie, při níž jsou kladeny zejména otázky spojené s pobytem na území, ale mohou mít i soukromý charakter. Na tuto kontrolu navazuje osobní prohlídka a prohlídka zavazadel, kdy může být procleno určité zboží, případně i prohlídka dopravního prostředku. Při přepravě zboží přes hranice musí být deklarováno o jaký druh zboží se jedná a jeho počet, zboží je následně prohlédnuto a je vyměřena výše cla.

V případě hraničních přechodů a kontrol na letišti nebo v přístavu se jedná o kontrolu prováděnou ještě před tím, než se daná osoba vůbec přiblíží ke státním hranicím. Letiště se zpravidla nachází na státním území jednoho státu a k přechodu státní hranice tam tak nedochází a zrovna tak je to u přístavu, kdy se hraniční kontrola provádí před naloděním a státní území je tak opuštěno až ve chvíli, kdy loď opustí teritoriální vody. Nejedná se tedy o hraniční přechody *stricto sensu*. Avšak po projití pohraniční kontrolou před naloděním do příslušného dopravního prostředku se fakticky osoba nachází na území konkrétního státu, ovšem třeba v bezcelní zóně.¹⁰⁷

II.4.6. Ochrana a kontrola pobřežních vod

Jak již bylo výše řečeno, ke státnímu území se počítají i pobřežní (teritoriální) vody přímořského státu, příp. pobřežní vody navazující na souostrovňové vody u souostrovňového státu.¹⁰⁸ Státní hranice tak prochází mořem několik mil od pevniny. Na pobřežní vody, včetně mořského dna, působí stát svou vlastní suverenitou takřka ve stejném rozsahu jako na pevninu. Je však omezen zásadou *svobody plavby všech*, musí tak umožnit uplatnění *práva pokojného proplutí* všem cizím obchodním lodím.¹⁰⁹ Taktéž je v takových případech modifikována jeho jurisdikce vůči těmto lodím. Státy mohou vykonávat svou jurisdikci pouze vůči vztahům souvisejícím s proplutím nebo předcházejícím pobytem ve vnitřních vodách a co se týče trestní jurisdikce, ta je omezena toliko na trestné činy spáchané v době proplouvání za splnění některé z dalších podmínek.¹¹⁰ Samozřejmě, že státy mají zájem na kontrole a ochraně i své mořské hranice před napadením nepřitelem nebo z důvodu potírání pašeráctví jako u každé jiné hranice.¹¹¹ Z tohoto

¹⁰⁷ T. Basaran (2008), cit. dílo.

¹⁰⁸ S. Wolf (2013), cit. dílo.

¹⁰⁹ Č. Čepelka – P. Šturma (2008), cit. dílo str. 157-159. srov. S. Wolf (2013), cit. dílo.

¹¹⁰ Č. Čepelka – P. Šturma (2008), cit. dílo str. 157-159. srov. Úmluva Organizace spojených národů o mořském právu z roku 1982 (UNCLOS). srov. S. Wolf (2013), cit. dílo.

¹¹¹ Č. Čepelka – P. Šturma (2008), cit. dílo str. 157-159.

důvodu určují státy plavební koridory¹¹² a zřizují speciální jednotky, např. pobřežní stráž, jejichž úkolem je dohled nad pobřežními vodami, veřejným pořádkem atp. Kontrola osob probíhá zpravidla v přístavu jako na klasickém hraničním přechodu. Ponorky plující v pobřežních vodách mají povinnost plout při hladině a se vztyčenou vlajkou.¹¹³

II.4.7. Ochrana a kontrola podzemních a nadzemních prostor států

Jak již bylo výše také uvedeno, ke státnímu území patří i určitá část nadzemního a podzemního prostoru, i zde se uplatňuje státní suverenita každého státu.¹¹⁴ Samotný stát by si tak měl určit, kdo bude užívat jeho vzdušný prostor a kdo bude z tohoto užívání vyloučen.¹¹⁵ Stát měl tedy zpočátku možnost buďto udělovat jednotlivé souhlasy k přeletům a přistáním, nebo uzavřít dohodu (dvoustrannou) s jiným státem.¹¹⁶ S rozvojem letectví a zejména letecké dopravy byly ale postupně přijaty úmluvy, které umožnily nahrazení velkého množství smluv, samozřejmě pouze pro ty státy, které dané úmluvy ratifikovaly nebo ratifikují, např. Pařížská úmluva o letectví (1929), Chicagská úmluva o mezinárodním civilním letectví (1944) a další tzv. dohody o volném nebi (od 90. let 20. století). Dále bylo přijato několik dalších úmluv upravujících otázku trestní jurisdikce ve vzdušném prostoru, např. Montrealská úmluva o potlačování protiprávních činů ohrožujících bezpečnost civilní letecké dopravy.¹¹⁷ Konkrétní pravidla pro registraci letadel a s tím spojená povolení si pak určuje každý stát sám v rámci svého vnitrostátního práva. K ochraně podzemních prostor lze zopakovat pouze to, co již bylo zmíněno dříve, součástí státního území je i to, co je pod zemským povrchem, což znamená, že i zde vykonává stát plně svou suverenitu, což vylučuje např. dobývání podzemních ložisek státu jiným státem. Avšak i pod zemí vede státní hranice, a proto se může v podzemním průchodném prostoru nacházet i hraniční přechod. Takový přechod se nachází v jeskyni Domica-Aggtelek mezi Slovenskem a Maďarskem.¹¹⁸

II.4.8. Moderní pojetí státních hranic vč. moderních metod jejich ochrany

Když hovoříme o moderním pojetí státních hranic a moderních metodách jejich ochrany, zejména máme na mysli již dlouho trvající trend související s celosvětovou globalizací, a sice otevřené hranice, snazší prostupnost mezi státy, bezvízový režim atp. V našem čase a prostoru již nejsou hranice vysoké zdi, přes které se lze jen těžko dostat a které

¹¹² Č. Čepelka – P. Šturma (2008), cit. dílo str. 157-159.

¹¹³ Č. Čepelka – P. Šturma (2008), cit. dílo str. 157-159. srov. Úmluva Organizace spojených národů o mořském právu z roku 1982 (UNCLOS). srov. S. Wolf (2013), cit. dílo.

¹¹⁴ B. H. Oxman (2007), cit. dílo.

¹¹⁵ Č. Čepelka – P. Šturma (2008), cit. dílo str. 188-193.

¹¹⁶ TOMAS, Lisa. *Air Law*. Max Planck Encyclopedia of Public International Law, 2008.

¹¹⁷ Č. Čepelka – P. Šturma (2008), cit. dílo str. 188-193. srov. L. Tomas (2008), cit. dílo.

¹¹⁸ J. Sovinský (2005), cit. dílo str. 17.

střeží vojsko a na které může každou chvíli zaútočit nepřítel. Konfliktů tohoto typu od počátku minulého století značně ubylo, a i když zcela nevytizely, jedná se pak spíše o konflikty politické, které se řeší diplomatickou cestou. I díky možnosti zapojení moderních technologií umožňující odpálit raketu z velké vzdálenosti do vybavení armád, nemusí být státní hranice nutně místem samotného bojiště. Zkrátka hranice již nehrají takovou roli, jakou hrály dříve, což ale neznamená, že by byly méně podstatné. Ani otevřenost hranic není jednoznačná, protože si každý stát určuje a koriguje svou vlastní imigrační politiku a zdi na hranicích stále existují na mnoha místech na světě. Blíže se budu věnovat tomuto tématu v kapitolách o Evropské unii (II.5.), České republice (II.6.) a Státu Izrael (II.7.).

Moderními metodami je myšleno zejména zapojení nových technologií, které nám dnešní digitální doba nabízí. Namísto umisťování ozbrojené pohraniční stráže se psy na hranice dnes můžeme využít drony, které dokáží monitorovat dlouhé kilometry státních hranic. Máme možnost využívat nejnovější kamery s nočním viděním, infrakamery, termokamery, radary, přístroje pro detekci průniku skrz hranici, rentgeny, senzorové věže a senzorové vstupy, naváděcí systémy a lokalizační přístroje. Bezpečnostní složky států mají k dispozici stále dokonalejší informační systémy.¹¹⁹ V posledních letech se také často hovoří o využívání umělé inteligence na hranicích, např. o systému kontroly, který má za úkol upozornit na „podezřelé reakce“ v obličejí tón, že skenuje a ověřuje mikro-pohyby ve tváři.¹²⁰

Málokdy se ještě při pasové kontrole na letišti setkáme se skutečným člověkem. Stačí naskenovat svůj cestovní doklad a podívat se do kamery. Využití biometrických systémů na hraničních kontrolách umožňuje rychlejší odbavení, a navíc ověřuje a vyhodnocuje data i v mezinárodních systémech.¹²¹

II.5. Pojetí hranic v Evropské unii a Schengenském prostoru

Evropská unie až do své dnešní podoby vznikala postupně od poloviny 20. století prohlubováním a rozšiřováním evropské integrace. Z původního šestičlenného Evropského společenství uhlí a oceli (od 1951), Evropského hospodářského společenství (1957) a EURATOMu (1957) se nakonec Maastrichtskou smlouvou (1992) stala dnešní Evropská unie

¹¹⁹ PŘÍKRYL, Bc. Luboš. *Analýza přístupů k ochraně hranice mezi USA a Mexikem*. Brno, 2019. Diplomová práce. Masarykova Univerzita, Fakulta sociálních studií, Katedra politologie. Vedoucí práce Kraus, Josef.

¹²⁰ PLEVÁK, Ondřej, 2018. Euractiv.cz. *Budoucnost ochrany hranic EU? Silnější Frontex, chytřejší technologie, lepší výměna informací*. [online; cit. 2022-06-04]. Dostupné na: <https://euractiv.cz/section/vnitro-a-spravedlnost/news/budoucnost-ochrany-hranic-eu-silnejsi-frontex-chytrejsi-technologie-lepsi-vymena-informaci/>

¹²¹ Policie.cz. *Policie ČR – Projekt posílení systému automatizované kontroly e-Pasu na mezinárodních letištích (e-Gate)*. [online; cit. 2022-06-04]. Dostupné na: <https://www.policie.cz/clanek/projekt-posileni-systemu-automatizovane-kontroly-e-pasu-na-mezinarodnich-letistich-egate.aspx>

již s 27 členskými státy, jednotnou měnou, občanstvím EU, vlastní společnou zahraniční a bezpečnostní politikou a vlastní mezinárodněprávní subjektivitou.¹²² Ovšem nejedná se o typickou mezinárodní organizaci, přestože má Evropská unie smluvní základ. Právě svým vstupem do Evropské unie jednotlivé státy přenesly a svojí účastí přenechávají určitou část svých pravomocí, své vlastní suverenity na společenství.¹²³ Jedná se tak o nadnárodní společenství sui generis.¹²⁴ Právo Evropské unie je také nadřazené národním právům, resp. právní předpisy členských států musí být v souladu s předpisy práva Evropské unie. Některé právní normy Evropské unie mají přímý účinek a jsou tak přímo aplikovatelné.¹²⁵

Území Evropské unie je vyjádřeno rozsahem její územní působnosti. Území Evropské unie tak tvoří souhrn státních území jejích členů, včetně jejích některých zámořských území.¹²⁶ Vnější hranice Evropské unie jsou tedy ty části státních hranic členských států, které je oddělují od třetích zemí, tedy zemí, které nejsou členy Evropské unie. Co se týče vnitřních hranic v Evropské unii, tedy hranic mezi jednotlivými členskými státy, Evropská unie je samozřejmě musí reflektovat, stále se nejedná o federaci, ale o nadnárodní společenství v podstatě národních států, které stále mají svou suverenitu a jsou do jisté míry stále samostatné.¹²⁷

Maastrichtskou smlouvou bylo zavedeno občanství Evropské unie¹²⁸, které získávají automaticky občané členských států ke svému státnímu občanství. Což znamená v podstatě zavedení dalšího stupně mezi osobu se státním občanstvím určitého státu a cizincem, jelikož je v rámci Evropské unie třeba rozlišovat u daného státu vlastní státní občany, občany EU, kteří nejsou státními občany daného státu a osoby se státním občanstvím třetích zemí. Každá z těchto skupin má pak jiná práva a povinnosti a také se na ni může vztahovat jiný režim při vstupu a opuštění státního území. Občané Evropské unie jsou si mezi sebou vzájemně rovni, a také jim je přiznáno právo svobodně se pohybovat a pobývat na území členských států.¹²⁹

V souvislosti s hranicemi a státní suverenitou je třeba zmínit, že Evropská unie tvoří také celní unii, vytváří evropský jednotný trh, společnou azylovou a imigrační politiku a také zaručuje na svém území určitý standard lidských práv. Tyto oblasti tradičně patří výhradně mezi záležitosti, o kterých si každý stát rozhoduje sám podle svého uvážení a co neodmyslitelně

¹²² Č. Čepelka – P. Šturma (2008), cit. dílo str. 334-340.

¹²³ Tamtéž str. 334-340.

¹²⁴ J. Plocek (2004), cit. dílo.

¹²⁵ Č. Čepelka – P. Šturma (2008), cit. dílo str. 334-340.

¹²⁶ Čl. 52 Smlouvy o EU společně s čl. 349 a čl. 355 Smlouvy o fungování EU srov. Euroskop.cz. *Území EU mimo Evropu*. [online; cit. 2022-06-04]. Dostupné na: <https://euroskop.cz/ja-a-eu/cestovani/uzemi-eu-mimo-evropu/>

¹²⁷ J. Plocek (2004), cit. dílo.

¹²⁸ Čl. 9 Smlouvy o EU společně s čl. 20 odst. 1 Smlouvy o fungování EU.

¹²⁹ Čl. 9 Smlouvy o EU společně s čl. 20 odst. 2 písm. a) Smlouvy o fungování EU.

souvisí se státními hranicemi a jejich otevřeností či uzavřeností. Fakt, že se členské státy vzdaly možnosti rozhodovat zejména v záležitostech celních a imigrační a azylové politiky čistě samy za sebe, je dalším projevem omezení jejich státní suverenity ve prospěch otevřených hranic, svobody pohybu a dalších výhod, které s sebou jejich otevřenost přináší.

Celní unie EU harmonizuje v celé Evropské unii cla na zboží dovážené ze zemí mimo Evropskou unii a zároveň ruší cla uvnitř unie, tzn. že při dovozu zboží z jednoho členského státu do jiného státní hranice v podstatě přestávají existovat. Naopak vnější hranice Evropské unie „se chovají“ jako by se jednalo o hranice jednoho státu, probíhá zde stejná procedura ze strany celních orgánů a užívá se jednotný celní sazebník. Celní orgány všech členských států mezi sebou vzájemně spolupracují a Celní správa EU plní úkoly v oblasti kontroly a správního trestání.¹³⁰

Evropská unie dále vytváří jednotný vnitřní trh, čímž zajišťuje volný pohyb osob, zboží a služeb, a také kapitálu. To umožňuje občanům Evropské unie volně se pohybovat, studovat, pracovat nebo podnikat kdekoliv v Evropské unii.¹³¹

Členské státy Evropské unie mají také společnou azylovou a přistěhovaleckou politiku, což znamená, že členské státy postupují v otázkách azylu a imigrace jednotně a snaží se o společný přístup k příchodu osob ze třetích zemí, tedy ze zemí, které nejsou členy Evropské unie. Cílem je zejména stanovit určitý standard a rovný přístup ve všech zemích Evropské unie. Konečné rozhodnutí o udělení azylu nebo povolení k trvalému pobytu a podmínky žádosti jsou ale záležitostí samotných členských států.¹³²

Evropská unie má také vlastní zahraniční politiku, což znamená, že sama za sebe jako subjekt vystupuje v diplomatických vztazích, může být jako celek členem mezinárodních organizací nebo se může zavázat k určité mezinárodní smlouvě. Evropská unie, byť nemá vlastní armádu, může vysílat mise humanitární pomoci.¹³³

S Evropskou unií a evropskou integrací vůbec úzce souvisí i Schengenský prostor, který je jistě také významným prvkem nejen v evropské integraci, ale hlavně v současném vnímání

¹³⁰ European-union.europa.eu. *Celnictví*. [online; cit. 2022-06-04]. Dostupné na: https://european-union.europa.eu/priorities-and-actions/actions-topic/customs_cs

¹³¹ European-union.europa.eu. *Jednotný trh*. [online; cit. 2022-06-04]. Dostupné na: https://european-union.europa.eu/priorities-and-actions/actions-topic/single-market_cs

¹³² European-union.europa.eu. *Common European Asylum System*. [online; cit. 2022-06-04]. Dostupné na: https://ec.europa.eu/home-affairs/policies/migration-and-asylum/common-european-asylum-system_cs

¹³³ European-union.europa.eu. *Evropská zahraniční a bezpečnostní politika*. [online; cit. 2022-06-04]. Dostupné na: https://european-union.europa.eu/priorities-and-actions/actions-topic/foreign-and-security-policy_cs

státních hranic a přístupu k jejich kontrole a ochraně. Schengenský prostor vznikl na základě Schengenské dohody (1985), kdy se zakládající státy, kterými byly Belgie, Francie, Lucembursko, Německo a Nizozemsko, rozhodly, že mezi sebou „odstraní“ hranice a umožní tak volný pohyb osob a zboží mezi sebou. Samotné státní hranice přirozeně odstraněny nebyly, ovšem došlo tak k postupnému odstranění pohraničních kontrol mezi těmito státy, zároveň k jejich společnému postupu a ochraně vnějších hranic a také k vytvoření Schengenského informačního systému. Postupně k Schengenské dohodě přistupovaly další evropské státy a Schengenský prostor se tak začal rozšiřovat až na dnešních 26 členů. Česká republika je součástí od roku 2007. Schengenský prostor od počátku zahrnuje i vzdušný a námořní prostor.¹³⁴

Díky Schengenskému prostoru se zcela změnil pohled na státní hranice v Evropě. Odstranění kontrol na hranicích umožnilo a také urychlilo jakýkoliv pohyb přes státní hranice. Nejen, že došlo k postupnému zrušení vízové povinnosti, ale dokonce i ke zrušení pasové povinnosti.¹³⁵ Při jízdě autem dnes už není možné poznat, v jakém státě Schengenského prostoru se zrovna nacházíte, zda už došlo k překročení hranice či nikoliv. Svoboda osob byla tímto neskutečně posílena, zatímco schopnost státu kontrolovat své vlastní hranice a mít informace o tom, kdo je překračuje, byla omezena na minimum. Státy se zde vzdaly části své suverenity ve prospěch svobody pohybu svých občanů.

Tím, že státy nemají kontrolu nad svými vnitřními hranicemi, jim bylo fakticky částečně znemožněno reagovat na případné hrozby zvenčí. O to více je kladen důraz na ochranu a kontrolu vnějších hranic Schengenského prostoru. Za tímto účelem byla založena i agentura Frontex – Evropská agentura pro pohraniční a pobřežní stráž, jejímž úkolem je ochrana a správa vnějších hranic Evropské unie, úzká spolupráce s členskými zeměmi, zejména v oblasti potírání přeshraniční trestné činnosti a zajišťování větší bezpečnosti v celém prostoru volného pohybu, tedy jak na pevnině, tak i na moři.¹³⁶ Velkou roli také hrají sdílené informační systémy, např. Schengenský informační systém nebo Vízový informační systém.¹³⁷

¹³⁴ Euroskop.cz. *Co je Schengen*. [online; cit. 2022-06-04]. Dostupné na: <https://euroskop.cz/ja-a-eu/schengen/co-je-schengen/>

¹³⁵ POŘÍZEK, Pavel. *Základní teoretické přístupy k otázce přijímání cizinců na území státu*. Ministry of the Interior. Administrative Law, 8, 2012. srov. Č. Čepelka – P. Šturma, cit. dílo str. 229-259.

¹³⁶ Frontex.europa.eu. *Co je to Frontex?*. [online; cit. 2022-06-05]. Dostupné na: <https://frontex.europa.eu/language/cs/?fbclid=IwAR1U-VTkCvXtqIU7J-kQ8HHMO2ydAJXdZS2r78vHjiBiQeDEeUTD3zhDqQ>

¹³⁷ MVCR.cz. *Schengenská spolupráce*. [online; cit. 2022-06-04]. Dostupné na: <https://www.mvcr.cz/migrace/clanek/schengenska-spoluprace-schengenska-spoluprace.aspx>

Členským státům však nesmí a ani není zabráněno v plnění jejich povinnosti zajistit bezpečnost svých občanů a veřejný pořádek, a proto nemůže být omezena např. policie či jiná bezpečnostní složka státu ve vykonávání své funkce. Policie tedy může dohlížet na hranice a provádět i namátkové kontroly, avšak nesmí se jednat o systematickou ochranu hranic, která by mohla fungování Schengenského prostoru paralyzovat.¹³⁸ Schengenský hraniční kodex zároveň počítá se situacemi ohrožení veřejného pořádku nebo vnitřní bezpečnosti a umožňuje dočasné znovuzavedení hraničních kontrol na vnitřních hranicích.¹³⁹

V následujících dvou částech se budu věnovat České republice a Státu Izrael, konkrétně bych chtěla porovnat rozdílné přístupy ke státním hranicím, podobě státních hranic, jakož i vývoji jejich vymezení až do současné podoby, a také přístupům těchto dvou států k otevřenosti a ochraně státních hranic. Zejména budu zkoumat, co ve kterém z těchto dvou států převažuje, zda otevřenost státních hranic ve prospěch svobody pohybu na úkor jejich suverenity, či naopak.

II.6. Česká republika a její hranice

II.6.1. Česká republika – její zřízení, suverenita, státní území

Česká republika je svrchovaným, jednotným a demokratickým právním státem založeným na úctě k právům a svobodám člověka a občana¹⁴⁰, tak je to uvedeno v čl. 1 Ústavy České republiky. Česká republika je tedy samostatným státem s formou státního zřízení republika, s vlastní svrchovaností tedy vlastní suverenitou.¹⁴¹ Jako suverénní stát má plnou mezinárodněprávní subjektivitu, tedy je plnoprávným subjektem mezinárodního práva¹⁴², je součástí mezinárodních společenství států, může být členem mezinárodních organizací, zavazovat se k závazkům v mezinárodních smlouvách, které pak po vyhlášení a ratifikaci mají aplikační přednost před zákonem, tj. vnitrostátním právním předpisem¹⁴³, a také může převést část své vlastní suverenity na nějakou mezinárodní organizaci¹⁴⁴, tak jak to udělala např. při vstupu do Evropské unie.¹⁴⁵ Svoji suverenitu uplatňuje jak vůči celému svému území (územní výsost), tak vůči svým občanům (personální výsost).¹⁴⁶ Území České republiky dále podle

¹³⁸ Euroskop.cz. *Zajišťování bezpečnosti*. [online; cit. 2022-06-04]. Dostupné na: <https://euroskop.cz/ja-a-eu/schengen/zajistovani-bezpenosti/>

¹³⁹ Čl. 25 a násl. Nařízení Evropského Parlamentu a Rady (EU) 2016/399 – Schengenský hraniční kodex.

¹⁴⁰ Čl.1 odst. 1 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky.

¹⁴¹ PAVLÍČEK, Václav; GRONSKÝ, Ján; HŘEBEJK, Jiří et al. *Ústavní právo a státověda. II. díl, Ústavní právo České republiky*. Praha: Leges, 2011. ISBN 978-80-87212-90-5. str. 368-369.

¹⁴² Tamtéž str. 369.

¹⁴³ Čl. 10 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky.

¹⁴⁴ Čl.10a ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky.

¹⁴⁵ Č. Čepelka – P. Šturma (2008), cit. dílo str. 33-35.

¹⁴⁶ V. Pavlíček – J. Gronsky – J. Hřebek et al. (2011), cit. dílo str. 369.

ústavy tvoří jeden nedílný celek a státní hranice mohou být měněny pouze ústavním zákonem.¹⁴⁷ V kapitole o určení státních hranic (II.3.) bylo několikrát zmíněno, že se státní hranice mění zásadně mezinárodní smlouvou, což stále platí, protože jednání o státních hranicích probíhají mezi jednotlivými státy, které se na podobě státních hranic musí mezi sebou dohodnout, což činí právě prostřednictvím mezinárodní smlouvy, často je ale nutné, aby se takové ujednání promítlo i do vnitrostátního práva, v případě České republiky je tedy třeba zároveň přijmout ústavní zákon. Stanovení státní hranice má tak dvě fáze, nejprve tu mezinárodní, týkající se dotčených států, a poté vnitrostátní, s touto fází se už daný stát vypořádává sám podle svého práva.

Zárukou demokratického právního státu je princip suverenity lidu, veškerá státní moc tedy pochází od lidu a má také lidu sloužit¹⁴⁸, zárukou právního státu je pak Listina základních práv a svobod, která je součástí ústavního pořádku¹⁴⁹ a která zaručuje lidská práva a svobody svým občanům a dalším lidem či skupinám nacházejících se na území České republiky. Tato práva jsou v České republice soudně vymahatelná.¹⁵⁰ Další jistoty poskytuje také účast České republiky v různých mezinárodních organizacích, např. Evropské unii, která prostřednictvím Listiny základních práv Evropské unie, zaručuje vlastní standardy lidských práv¹⁵¹, Radě Evropy s Úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod, kterou byl zřízen i Evropský soud pro lidská práva¹⁵², na který je možné se po vyčerpání vnitrostátních prostředků obrátit, a také přistoupením České republiky k mnoha úmluvám zaručujícím základní lidská práva a svobody, např. Mezinárodní pakt o občanských a politických právech, Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech, Úmluva o právech dítěte a mnoho dalších.

Česká republika je vnitrozemským státem a jak již bylo výše řečeno, její území tvoří nedílný celek, tzn. že Česká republika není např. federací, nemá žádné enklávy, zkrátka se jedná o jeden kus státního území, který je zcela obklopen jinými suverénními státy, a to Německem, Rakouskem, Slovenskem a Polskem. Všechny tyto státy jsou dnes zároveň členskými státy Evropské unie a Schengenského prostoru. Hranice s nimi se postupně vyvíjely a jejich zakotvení je předmětem několika předpisů.

II.6.2. Historický vývoj státních hranic České republiky

¹⁴⁷ Čl.11 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky.

¹⁴⁸ Čl. 1 odst. 1 a 3 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky.

¹⁴⁹ Čl. 3 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky.

¹⁵⁰ Čl. 4 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky.

¹⁵¹ V. Pavlíček – J. Gronsky – J. Hřebejk et al. (2011), cit. dílo str. 470.

¹⁵² Č. Čepelka – P. Šturma (2008), cit. dílo str. 333-334.

Předchůdcem dnešní České republiky – Československo – bylo nástupnickým státem, které vzešlo z rozpadu Rakouska-Uherska po 1. světové válce (vyhlášeno 28.10.1918). Tehdy vítězné státy uznaly československý národ za státotvorný a podpořily tak existenci Československa jakožto nezávislého suverénního státu.¹⁵³ Státní území Československa vycházelo z historických hranic Českého království s připojením Slovenska a Podkarpatské Rusi.¹⁵⁴ Ovšem konkrétní podoba státních hranic byla dojednána až na Versailleské mírové konferenci, jejímž hlavním úkolem bylo rozvrhnout nové uspořádání poválečné Evropy.¹⁵⁵ Státní hranice nakonec byly určeny mírovými smlouvami, které byly výsledkem konference, přesto musela být ale stanovena komise pro případy, kdy bylo třeba určit hranici na místě samém.¹⁵⁶ Další změny přišly později zejména v souvislosti s postoupením československého pohraničí Německu na základě Mnichovské dohody a poté s okupací a vznikem Protektorátu Čechy a Morava a vyhlášením Slovenského štátu. Po válce však byly uznány předmnichovské hranice Československa, ovšem již bez Podkarpatské Rusi, která zůstala Sovětskému svazu.¹⁵⁷ Po druhé světové válce spadlo Československo do tzv. východního bloku a od komunistického převratu roku 1948 bylo uzavřeno za tzv. železnou oponou. Možnost vycestovat, tedy opustit území republiky, byla omezena již před převratem. Přejít osob přes státní hranice byl tehdy podmíněn souhlasem ministerstva vnitra, vydaným cestovním pasem a výjezdní doložkou. Do trestního práva přibyl nový trestný čin a sice „nelegální překročení hranice“. ¹⁵⁸ Na hranicích vedly ostatně dráty, které byly až do 60. let nabity vysokým napětím, a pohraniční pásmo bylo kontrolováno pohraniční stráží, která měla právo každého, kdo se pokusí překonat nelegálně hranice, ihned zastřelit.¹⁵⁹ Deziluzi podtrhly ještě události v srpnu 1968, kdy invaze vojsk Varšavské smlouvy obsadila Československou socialistickou republiku, čímž bez pochyby narušila její suverenitu, ale hlavně přerušila veškeré snahy o jakoukoliv změnu ve stávajícím systému a nastalo tzv. období normalizace. V 80. letech 20. století postupně sílilo napětí v celém východním bloku, které vyústilo v řadu revolucí, a nakonec i v pád železné opony. Po revoluci v listopadu 1989 přišla konečně svoboda a s ní otevření hranic. Nové zřízení bylo mnohem více nakloněno lidským právům než předchozí komunistický režim a svoboda pohybu a pobytu tak byla zaručena. Snaha o hledání ideálního řešení soužití Čechů a Slováků vyústila

¹⁵³ V. Pavlíček – J. Gronsý – J. Hřebejk et al. (2011), cit. dílo str. 33 a násl. srov. J. Sovinský (2005), cit. dílo str. 50 a násl.

¹⁵⁴ J. Sovinský (2005), cit. dílo str. 50 a násl.

¹⁵⁵ Tamtéž str. 59.

¹⁵⁶ Tamtéž str. 70.

¹⁵⁷ Tamtéž str. 141-150.

¹⁵⁸ O. Jindra (2021), cit. dílo.

¹⁵⁹ Z. Šmída (2016), cit. dílo. srov. Z. Šmída, *O pohraniční stráží*, cit. dílo.

až rozdělením společného státu. Česká republika jako samostatný stát vznikla 1.1.1993 rozdělením České a Slovenské Federativní republiky.¹⁶⁰

II.6.3. Státní hranice s Německem

Státní hranice Československa s Německem, které sice později zažily ještě několik změn, vycházely z bývalých hranic mezi Německem a Rakouskem a byly stanoveny Versaillskou mírovou smlouvou z roku 1919. Později se konalo ještě několik jednání upřesňujících hranice ve sporných oblastech, zejména při rozdělování Slezska. Následně vznikala ještě několik let Hraniční dokumentární díla.¹⁶¹ Nicméně poté přetrvaly hranice s Německem takřka ve stejné podobě až do roku 1938, tedy do podepsání Mnichovské dohody, na základě které muselo Československo postoupit hitlerovskému Německu své pohraničí, kde žilo převážně německé obyvatelstvo. Mnichovská dohoda však byla po 2. světové válce prohlášena za neplatnou *ex tunc*, a proto právně státní hranice ve své předmnichovské podobě trvaly i po válce. Pozdější změny, a hlavně vyjednávání o státních hranicích bylo ovlivněno tím, že bylo Německo rozděleno v podstatě na dva odlišné státy, z toho důvodu bylo nutné s oběma stranami provést redemarkaci, jak s Německou demokratickou republikou (tzv. Saský díl), tak s Německou spolkovou republikou (tzv. Bavorský díl), přičemž základním cílem byla změna značení. Jiné změny na hranicích s Německem byly spíše marginální a většinou souvisely s rozdělením a poté zase sjednocením Německa. Hranice s Německem prošly po rozpadu ČSFR revizí, jejímž výsledkem byla tzv. Bonnská smlouva.¹⁶² Z hlediska právních předpisů České republiky jsou hranice s Německem upraveny těmito ústavními zákony: ústavní zákon č. 102/1930 Sb. z. a n., o úpravě státních hranic s Německem, Rakouskem a Maďarskem, ústavní zákon č. 205/1936 Sb. z. a n., o úpravě státních hranic s Německem, ústavní zákon ČNR č. 121/1981 Sb., o souhlasu ke změnám hranic České socialistické republiky s Německou demokratickou republikou, ústavní zákon č. 37/1982 Sb., o změnách státních hranic s Německou demokratickou republikou, ústavní zákon č. 633/2004 Sb., o změnách státních hranic se Spolkovou republikou Německo.¹⁶³

II.6.4. Státní hranice s Rakouskem

Státní hranice mezi Československem a Rakouskem byly určeny na základě Saint-Germainské mírové smlouvy, která byla také výsledkem Versaillské mírové konference.

¹⁶⁰ V. Pavlíček – J. Gronsky – J. Hřebejk et al. (2011), cit. dílo str. 296-312.

¹⁶¹ MIKEŠ, Pavel. *Vývoj státních hranic Československé republiky a České republiky*. Praha: Tiskárna Ministerstva vnitra, 2018. ISBN 978-80-270-4979-0. str. 26-27.

¹⁶² P. Mikeš (2018), cit. dílo str. 38-39, 51-53. srov. J. Sovinský (2005), cit. dílo str. 73-95.

¹⁶³ V. Pavlíček – J. Gronsky – J. Hřebejk et al. (2011), cit. dílo str. 328-339.

Hranice vycházely z historických hranic Předlitavska a kopírovaly vodní toky. Později ještě státy jednaly o konkrétní podobě hranic na Valticku a Vitorazsku. Dalších změn se tato hranice dočkala až v souvislosti s Mnichovskou dohodou, ale stejně jako v předchozím případě hranic s Německem, byly i hranice s Rakouskem navráceny do původní podoby. Od té doby se odehrálo ještě několik drobných změn a výměn částí území, ale ve větší míře trvá podoba česko-rakouských hranic od přijetí Saint-Germainské mírové smlouvy.¹⁶⁴ V 70. letech 20. století byla uzavřena smlouva o společných hranicích, která musela být po rozpadu federace značně novelizována. Novelizační smlouva obsahovala deset změn hranic, z nichž některé se týkaly pohybu říčních koryt. Ústavními zákony upravujícími česko-rakouské státní hranice jsou: ústavní zákon č. 102/1930 Sb. z. a n., o úpravě státních hranic s Německem, Rakouskem a Maďarskem, ústavní zákon č. 66/1974 Sb., o změnách státních hranic s Rakouskou republikou, ústavní zákon č. 76/2004 Sb., o změnách státních hranic s Rakouskou republikou a ústavní zákon č. 235/2012 Sb., o změnách státních hranic s Rakouskou republikou.¹⁶⁵

II.6.5. Státní hranice s Polskem

Určení státních hranic mezi Československem a Polskem byly asi nejsložitější ze všech, ještě dlouho po Versailleské mírové konferenci a mnoha pokusech o uzavření mírové smlouvy, se stále vedly spory o přesnou podobu hranice, zejména v oblasti Těšínska, Kladska, Ratibořska a Hlubčicka, které vyústily dokonce v krátké vojenské střetnutí. Komplikace představovalo i trojí dělení Slezska, stejně jako u hranic s Německem. Výchozí dokumenty jsou tři – Versailleská mírová smlouva, rozhodnutí Konference Velvyslanců a Sèvreská smlouva.¹⁶⁶ Na konci 30. let pak tyto hranice zažívaly totéž co hranice s Německem a Rakouskem. Konečná dohoda přišla až v roce 1958 po redemarkaci česko-polské hranice. Dalších změn se pak dočkala ještě v 80. letech 20. století na hraničních vodních tocích.¹⁶⁷ V 90. letech 20. století byla uzavřena modernizační smlouva o státních hranicích, která byla doplněna hraničním dokumentárním dílem až o několik let později. V této smlouvě byla opět projevena snaha vyřešit územní dluh vzniklý ze smlouvy z roku 1958. Bohužel tento dluh nebyl dodnes vyrovnán.¹⁶⁸ Dnes platnými ústavními zákony týkajícími se česko-polské hranice jsou: ústavní zákon č. 62/1958 Sb., o konečném vytyčení státních hranic s Polskou lidovou republikou, ústavní zákon ČNR č. 43/1988 Sb. o souhlasu ke změnám hranic České socialistické republiky na hraničních vodních tocích s Polskou lidovou republikou a ústavní zákon ČNR č. 169/1988

¹⁶⁴ J. Sovinský (2005), cit. dílo str. 95-110.

¹⁶⁵ V. Pavlíček – J. Gronsky – J. Hřebejk et al. (2011), cit. dílo str. 328-339.

¹⁶⁶ P. Mikeš (2018), cit. dílo str. 29.

¹⁶⁷ J. Sovinský (2005), cit. dílo str. 125-137.

¹⁶⁸ P. Mikeš (2018), cit. dílo, str. 55-56.

Sb., o změnách průběhu státních hranic na hraničních vodních tocích s Polskou lidovou republikou.¹⁶⁹

II.6.6. Státní hranice se Slovenskem

V rámci rozdělení České a Slovenské federativní republiky bylo samozřejmě potřeba vyřešit také podobu a režim státních hranic mezi nově vzniklou Českou republikou a Slovenskou republikou. V rámci federace bývaly hranice vymezovány a měněny nejprve na úrovni jednotlivých republik a poté na úrovni federální.¹⁷⁰ Česká a Slovenská republika uzavřely ještě před rozdělením (1992) smlouvu o generálním vymezení společných státních hranic, přičemž hranice budoucích nově vzniklých států měly kopírovat historické hranice Česka a Slovenska. Následné rozhraničovací práce byly velmi náročné a často musely být zohledňovány kromě historických aspektů také aspekty demografické, např. jazykové složení obyvatel jednotlivých vesnic nebo zachování dopravní obslužnosti a zásobování. Přes veškerou snahu muselo být několikrát rozhodnuto o majetkových poměrech proti vůli občanů, za což vláda České republiky vyplácela vysoká odškodnění.¹⁷¹ Nástupnické státy na sebe převzaly mezinárodní závazky České a Slovenské Federativní Republiky, a proto nebylo třeba sjednávat nové smlouvy o státních hranicích s jednotlivými sousedními státy. Smlouva z roku 1992 byla v roce 1997 nahrazena smlouvou o společných státních hranicích (tzv. Židlochovická smlouva) poté, co byly dokončeny demarkační práce a hraniční dokumenty.¹⁷² Tato smlouva byla inkorporována do právního řádu České republiky ústavním zákonem č. 74/1997 Sb., o změnách státních hranic se Slovenskou republikou. S rozpadem ČSFR a přechodem mezinárodněprávních závazků na nástupnické státy souvisí ústavní zákony ČNR č. 4/1993 Sb., o opatřeních souvisejících se zánikem České a Slovenské Federativní Republiky a č. 29/1993 Sb., o některých dalších opatřeních souvisejících se zánikem České a Slovenské Federativní Republiky.¹⁷³

Přestože nelze tvrdit, že by měla Česká republika vždy jasné a nesporné hranice, mohli bychom mít za to, že současné hranice České republiky vznikly na základě dialogu a dohod se sousedními státy, na základě smluv týkajících se i jednotlivých metrů nebo vzájemné pomoci v péči o ně, navíc reflektují např. národnostní hlediska a obecně jsou přijímány i ze strany občanů.

¹⁶⁹ V. Pavlíček – J. Gronsky – J. Hřebejk et al. (2011), cit. dílo str. 328-339.

¹⁷⁰ P. Mikeš (2018), cit. dílo str. 44.

¹⁷¹ Tamtéž 48-51.

¹⁷² J. Sovinský (2005), cit. dílo str. 160-181.

¹⁷³ V. Pavlíček – J. Gronsky – J. Hřebejk et al. (2011), cit. dílo str. 328-339.

II.6.7. Dnešní úprava a ochrana hranic České republiky

Současnou úpravu státních hranic nalezneme hned v několika zákonech České republiky. Úpravou je v tomto případě myšlena jakákoliv právní úprava kromě vytyčení a změny státní hranice, to je možné pouze ústavním zákonem.¹⁷⁴ Státní správu státních hranic a také práva a povinnosti osob s tím spojená upravuje zákon č. 312/2001 Sb., o státních hranicích.¹⁷⁵ Tento zákon upravuje zásady správy státních hranic, jejich značení, údržbu, příslušnost orgánu státní správy, v tomto případě Ministerstva vnitra, stanovuje práva a povinnosti fyzickým a právnickým osobám a také upravuje přestupky v této oblasti. Stanoví např. pravidla pro průběh a značení státních hranic, které by mělo být zřetelné, jednoznačné a mělo by být vyznačeno s pomocí hraničních znaků.¹⁷⁶ Výkon zeměměřičských činností na státních hranicích je upraven v zákoně ČNR č. 359/1992 Sb., o zeměměřičských a katastrálních orgánech. Ochrana státních hranic je upravena zákonem č. 191/2016 Sb., o ochraně státních hranic, který upravuje ochranu před nedovoleným překračováním státní hranice a pověřuje plněním těchto úkolů Policii České republiky¹⁷⁷, ta také zpracovává informace související mimo jiné s překračováním státních hranic, včetně osobních údajů v Schengenském informačním systému, a to podle zákona č. 273/2008 Sb., o Policii ČR.¹⁷⁸ Vzdušný prostor České republiky je upraven v zákoně č. 49/1997 Sb., o civilním letectví.¹⁷⁹ Česká republika si je vědoma, že k jejímu státnímu území náleží i prostor pod zemí, kudy také prochází státní hranice, a proto ochranu a využití nerostného bohatství, vyhledávání a průzkum ložisek nerostů, nacházejících se pod jejím územím upravila v zákoně č. 44/1988 Sb., horní zákon a zákoně ČNR č. 62/1988 Sb., o geologických pracích.¹⁸⁰ Otázky migrace a azylu řeší zákony č. 325/1999Sb., o azylu a zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky. Státní občanství a jeho nabývání je na základě ústavy upraveno zákonem, konkrétně zákonem č. 186/2013 Sb., o státním občanství České republiky. Jediné konkrétní pravidlo, týkající se nabývání a pozbývání státního občanství, které nalezneme v Ústavě je, že nikdo nemůže být zbaven státního občanství proti své vůli.¹⁸¹

V prosinci roku 2007 vstoupila Česká republika do Schengenského prostoru, načež byly zrušeny kontroly na jejích hranicích, jejichž prostupnost se tak značně zvýšila. Tímto se zcela

¹⁷⁴ Čl.11 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky.

¹⁷⁵ § 1 odst. 1 písm. a) a b) zákona č. 312/2001 Sb., o státních hranicích.

¹⁷⁶ Zákon č. 312/2001 Sb., o státních hranicích. srov. P. Mikeš (2018), cit. dílo.

¹⁷⁷ Zákon č. 191/2016 Sb., o ochraně státních hranic České republiky a o změně souvisejících zákonů.

¹⁷⁸ § 84 zákona č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky.

¹⁷⁹ J. Sovinský (2005), cit. dílo str. 18.

¹⁸⁰ Tamtéž str. 17.

¹⁸¹ Čl. 12 odst. 1 a 2 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky.

změnil postoj České republiky k vlastním hranicím, jejich ochraně a zároveň se rozšířila svoboda jejích občanů a ostatních obyvatel. Fakticky je od té doby možné dostat se na státní území České republiky naprosto nepozorovaně. Kontroly mohou být pouze namátkové a jejich účelem by neměla být ochrana hranic. Díky bezvízovému režimu již není nutné žádat o povolení ke vstupu nebo dokonce k opuštění země, dokonce není ani vždy nutné mít u sebe cestovní pas.

II.6.8. Ochrana hranic a svoboda pohybu v České republice

Česká republika je právním státem respektujícím přirozená lidská práva a jejich neporušitelnost.¹⁸² Všem bez rozdílu zaručuje základní lidská práva a svobody a v duchu zásady enumerativnosti veřejnoprávních pretenzí omezuje sama sebe v zasahování do těchto práv. V souvislosti se státními hranicemi a lidskými právy je stěžejním právo pohybu a pobytu. Česká republika v čl. 14 Listiny základních práv a svobod zaručuje každému svobodu pohybu a pobytu a deklaruje, že každý, kdo se oprávněně zdržuje na jejím území, má také právo toto území svobodně opustit. Svým občanům nemůže vstup na státní území upírat, ani je nesmí nutit k jeho opuštění. Cizinec může být vyhoštěn pouze na základě zákona.¹⁸³ Dohromady s faktem, že je Česká republika členským státem Schengenského prostoru, je tak zajištěn volný vstup a svobodné opuštění území České republiky bez hraničních kontrol. Tato práva a svobody však mohou být omezena, pokud je to nevyhnutelné pro bezpečnost státu, udržení veřejného pořádku, ochrany zdraví nebo ochrany práv a svobod druhých, na vymezených územích, také z důvodu ochrany přírody, a to prostřednictvím zákona,¹⁸⁴ tzn. že Česká republika může v určitých případech zcela nebo zčásti uzavřít i své hranice, resp. omezit vycestování a vstup na její státní území, pokud je naplněn jeden z důvodů uvedených v Listině základních práv a svobod. Z toho je zřejmé, že i přesto, že v běžných situacích se zdá být Česká republika a uplatňování její suverenity poměrně omezena, co se týče státních hranic a možností jejich kontroly, v případě, kdy hrozí nebezpečí, lidská práva a svobody mohou být suspendovány ve prospěch suverenity státu.

II.7. Hranice a jejich ochrana ve Státě Izrael, státní suverenity vs. lidská práva

V této kapitole se pokusím o stručný exkurz do právního systému Státu Izrael, kde jsem měla možnost strávit semestr studií na Hebrejské univerzitě v Jeruzalémě a získat tak nejen jinou perspektivu, ale také nové zkušenosti z oblasti mezinárodního práva veřejného. Dosud

¹⁸² Preambule Listiny základních práv a svobod.

¹⁸³ Čl. 14 odst. 1, 2, 4 a 5 usnesení č. 2/1993 Sb., usnesení předsednictva ČNR o vyhlášení LZPS jako součástí ústavního pořádku ČR.

¹⁸⁴ Čl. 14 odst. 3 usnesení č. 2/1993 Sb., usnesení předsednictva ČNR o vyhlášení LZPS jako součástí ústavního pořádku ČR.

jsem v této práci pracovala víceméně pouze s evropským, ne-li pouze českým pojetím státních hranic. V zemích Evropské unie a Schengenského prostoru se zdá, že uzavřeným hranicím, jakožto ochranou státu před vnějším napadením, přísným kontrolám a minimální prostupností odzvonilo. Mám za to, že Stát Izrael je výborným kontrastem oproti České republice nebo jakémukoliv jinému evropskému státu zejména proto, že zatímco v Evropě to vypadá, že v případě ochrany a kontroly hranic nad státní suverenitou převažuje individuální svoboda a práva jednotlivce, ve Státě Izrael je tomu spíše naopak.

A. Paasi tvrdí, že hranice a přístup k nim je zakořeněn v historickém vývoji a souvisí i s budováním národa, jeho ideologiemi i identitami. Hranice tedy nelze vnímat pouze jako čáry na určitém místě v určitém čase, ale jako komplexní oblast odrážející politickou kulturu, vlastní identitu státu a uvažování společnosti nad vlastním státem. Pro porozumění izraelskému přístupu k hranicím a jejich ochraně musíme zkoumat nejprve historický kontext.¹⁸⁵

II.7.1. Státní zřízení, vznik a státní území Státu Izrael

Stát Izrael je blízkovýchodním státem, který vznikl oficiálně 14. května 1948 na území, které bylo od první světové války pod tzv. Britským mandátem. Vznik Státu Izrael byl výsledkem mnoha desítek let snahy sionistických hnutí o vytvoření vlastního samostatného židovského státu. Po rozpadu Osmanské říše byl v oblasti nazývané Palestina zřízen Společností národů, tedy předchůdkyní dnešní OSN, Britský mandát Palestina pod britskou správou, jehož cílem bylo vytvořit zde dva státy – židovský a arabský. Jelikož pro arabskou stranu bylo nemyslitelné dělit se o toto území s jiným státem či jinou skupinou, tento návrh odmítla. Je jisté, že příčinou postoje zde žijících Arabů a ostatních arabských zemí je i od nepaměti trvající nenávisť mezi oběma národy či náboženstvími – židovstvím a islámem. Na popud toho byl židovskou stranou vyhlášen nezávislý Stát Izrael.¹⁸⁶

Geografie Státu Izrael je poměrně zajímavá. Přesto, že se jedná o velmi malý stát, velikostně odpovídá zhruba velikosti Moravy v České republice, na více než dvou třetinách se rozkládá Negevská poušť, nalezneme zde také lesy, hory a jeho břehy omývá ze severu Středozemní moře a z jihu Rudé moře. Na hranici s Jordánskem se nachází ještě Mrtvé moře. Kromě toho sousedí Stát Izrael s několika státy – Egyptem, Jordánskem, Sýrií, Libanonem a také s pásmem Gazy a Západním břehem Jordánu, která jsou palestinskými územími, která se dělí do několika stupňů podle úrovně jejich samostatnosti v oblasti veřejné správy. Otázka

¹⁸⁵ PAASI, A. *Borders, Theory and the Challenge of Relational Thinking*. Political Geography 30: 62-63, 2011.

¹⁸⁶ GELPE, Marcia. *The Israeli legal system*. Durham: Carolina Academic Press, 2013, xx. ISBN 978-1-59460-868-1. str. 11-25.

státnosti těchto území je už po desetiletí předmětem debat a sporů. Státní hranice Státu Izrael tedy prochází z určité části mořem, zčásti jezery (Mrtvým mořem a Galilejským jezerem), řekou Jordán a zčásti také pouští. Již v tuto chvíli nám musí být jasné, že stanovení a ochrana hranic tohoto státu jsou velmi komplikované a navíc se v průběhu času mnohokrát změnily.¹⁸⁷

Státním zřízením je Stát Izrael parlamentní republikou – izraelský parlament nese název Knesset, dále má klasicky vládu, prezidenta a pravidelné volby. Je demokratickým státem a také plnohodnotným subjektem mezinárodního práva, členem OSN, přistoupil k mnoha úmluvám zaručujícím např. lidská práva. Z hlediska právního systému se jedná o smíšený systém, přesněji řečeno kombinaci evropského kontinentálního systému a anglosaského systému (Common Law) s mnohými odchylkami. Z hlediska platného práva se ve Státě Izrael setkáme s mnoha režimy, nejtypičtěji židovského a islámského práva, ale také např. práva Sovětského svazu. Anglosaský systém byl zaveden v důsledku britského mandátu a také značného vlivu USA na Stát Izrael obecně. Evropský kontinentální systém, jak ho známe i v České republice, si zase povětšinou „přinesli Židé s sebou“ z Evropy, zrovna tak tomu bylo i se sovětským právem, jelikož mnoho Židů žilo na území bývalého Sovětského svazu. Židovské a islámské právo zase vychází z propojení celého systému a společnosti Státu Izrael s náboženstvím. Těmito právy je ovlivněno zejména rodinné právo. Zajímavostí je, že ve Státě Izrael nejsou umožněny civilní sňatky, takže tak zásadní právní instituty jako je manželství, rozvody, právní postavení dětí atp. jsou determinovány určitým náboženským právem.¹⁸⁸

Tato roztržičnost izraelského práva je příčinou již mnoha let trvající snahou sjednotit systém práva a konečně přijmout jednotnou psanou ústavu. Prozatím ústavu tvoří několik „Základních zákonů“ (Basic Laws), z nichž pro nás nejzajímavější jsou Basic Law: Freedom of Occupation a Basic Law: Human Dignity and Freedom. Tyto dva základní zákony zaručují respektování lidských práv ze strany Státu Izrael. Jmenovitě zaručuje např. právo na život, ochranu lidské důstojnosti a svobody, právo na soukromí, svobodu pohybu a právo svobodně si zvolit zaměstnání a podnikat. A představují v podstatě jedinou izraelskou lidskoprávní úpravu.¹⁸⁹

Specifickým zákonem Státu Izrael je „Zákon o návratu“ (Law to Return) z roku 1950, který umožňuje každému člověku, který je Židem nebo židovského původu, ať je kdekoli na

¹⁸⁷ M. Gelpe (2013), cit. dílo str. 11-25.

¹⁸⁸ M. Gelpe (2013), cit. dílo str. 25-47. společně s přednáškami předmětu KISCH, Devra. *Introduction to Israeli Law*. Faculty of Law, Hebrew University of Jerusalem. Autumn semester 2021.

¹⁸⁹ M. Gelpe (2013), cit. dílo str. 134-136.

světě, přijít a usadit se ve Státě Izrael a automaticky získat státní občanství. Později byla do zákona vložena i „definice Žida“, neboť to bylo jedním z nejčastějších témat izraelské judikatury. Tato definice však nebyla zcela přijata, a proto nebyla konečným řešením těchto kontroverzí. Vedle Zákona o návratu řeší státní občanství také zákon o státním občanství. Ten se věnuje získávání občanství pro ostatní osoby.¹⁹⁰

II.7.2. Přehled válečných konfliktů se zapojením Státu Izrael a jeho územní zisky

V této části práce se pokusím jednoduše shrnout průběh postupného vzniku státních hranic Státu Izrael, k čemuž bude zapotřebí nastínit historický kontext týkající se hlavně válečných konfliktů, v nichž byl Stát Izrael stranou. Každý konflikt totiž znamenal změnu státních hranic a často také změnu režimu jednotlivých částí území, s čímž souvisí nejen zvyšující se potřeba ochrany hranic a zajištění bezpečnosti, ale také potenciální změny ve struktuře obyvatelstva, narůstající problém uprchlictví, potíže s přesuny lidí přes nové hranice oběma směry a dále také vznik okupovaných území. Mám za to, že k pochopení dnešní situace na hranicích Státu Izrael, a také jeho dnešního přístupu k otevřenosti hranic, bezpečnosti státu a svobodě pohybu, je třeba mít alespoň základní přehled o tom, jak se jeho hranice posouvaly a jaké hrozby ohrožovaly či ohrožují jeho suverenitu.

Ihned po vyhlášení existence Státu Izrael mu vyhlásila válku značná část arabského světa, dnes známá jako Válka za nezávislost. Do války se zapojily všechny sousední země společně s Irákem. Avšak Stát Izrael v této válce zvítězil a získal navíc ještě území nad rámec původního plánu OSN.¹⁹¹ Křivku ohraničující i navíc získaná území pak Stát Izrael bral jako svoji hranici, zatímco ostatní státy ji považovaly toliko za linii příměří.¹⁹² Navzdory prohrané válce a reálné existenci Státu Izrael, která byla velmi brzy po deklaraci nezávislosti uznána nejen západními státy, ale i státy východního bloku, arabské státy kategoricky neuznávaly jakékoliv právo Státu Izrael existovat, což se projevilo záhy v podobě dalších válek a jiných útoků.¹⁹³

V roce 1956 následovala Sinajská válka, která úzce souvisela se Suezskou krizí. Egyptský prezident Násir znárodnil Suezský průplav a zahájil blokádu izraelského přístavu v Rudém moři – Eilat. Stát Izrael poté zaútočil na Egypt a s pomocí Francie a Velké Británie, jejichž zájmy byly znárodněním Suezského průplavu významně poškozeny, přičemž opět tuto

¹⁹⁰ M. Gelpe (2013), cit. dílo str. 325-329.

¹⁹¹ Tamtéž str. 11-25.

¹⁹² BAR-ON, Mordechai, ed. *Never-ending conflict: a guide to Israeli military history*. Praeger 2004. ISBN 9780313052101. str. 69-87.

¹⁹³ Tamtéž str. 69-87.

válku vyhrál. Stát Izrael osvobodil Eilat, obsadil pásmo Gazy a pronikl až na Sinajský poloostrov.¹⁹⁴

Poté následovalo desetiletí velmi bohaté na drobnější konflikty, zejména se Stát Izrael přel se sousedním Jordánskem o řeku Jordán, jak z hlediska území, tak z hlediska zdroje vody.¹⁹⁵ V roce 1967 pak proběhla tzv. šestidenní válka, která je považována za jednu z nejtěžejnějších z hlediska jejích důsledků, které trvají až dodnes. Přestože byla šestidenní válka spíše důsledkem vyostření dlouho napjatých vztahů, bezprostřední příčinou bylo plné převzetí kontroly nad Sinajským poloostrovem ze strany Egypta a jeho spojení se Sýrií a Jordánskem, posléze Egypt uzavřel ještě Tiranskou úžinu, která představuje jediný možný přístup ke Státu Izrael z Rudého moře.¹⁹⁶ V návaznosti na to zaútočil Stát Izrael na Egypt, Sýrii a Jordánsko a po šesti dnech jednoznačně válku vyhrál. V této válce zaznamenal Stát Izrael ohromné územní zisky. Získal kontrolu nad Sinajským poloostrovem, Golanskými výšinami, pásmem Gazy, celého Západního břehu Jordánu a také Jeruzaléma.¹⁹⁷ V návaznosti na četná vyjednávání a také na Rezoluci Rady bezpečnosti OSN č. 242, požadující stažení izraelských ozbrojených sil z okupovaných území, ukončení všech ozbrojených akcí, vzájemný respekt a uznání suverenity, územní celistvosti, politické nezávislosti a práva na život v rámci bezpečných hranic bez hrozby užití síly¹⁹⁸, později Stát Izrael vrátil Egyptu Sinajský poloostrov a Sýrii Golanské výšiny. O několik let později dokonce opustil i pásmo Gazy.¹⁹⁹ Co se však týče Západního břehu Jordánu a Jeruzaléma, jsou tato území v podstatě okupována dodnes. Společně s izraelskými settlementy (viz II.7.3.) se tak jedná o důsledky šestidenní války trvající až do současnosti.²⁰⁰

Zmíněná rezoluce také zdůraznila potřebu zaručit svobodu plavby v mezinárodních vodách v této oblasti, spravedlivě vyřešit problém s přibývajícím uprchlíky, zaručit nedotknutelnost a nezávislost všech dotčených států a zřídit demilitarizované zóny.²⁰¹ Tyto

¹⁹⁴ M. Bar-On (2004), cit. dílo str. 87-109.

¹⁹⁵ Tamtéž str. 109-133.

¹⁹⁶ Tamtéž str. 133-147.

¹⁹⁷ OREN, Michael B. *Six days of war: June 1967 and the making of the modern Middle East*. New York: Oxford University Press, 2002.

¹⁹⁸ Mfa.gov.il. *UN SC Resolution 242*. [online; cit. 2022-01-06]. Dostupné na: <https://www.mfa.gov.il/mfa/foreignpolicy/peace/guide/pages/un%20security%20council%20resolution%20242.aspx>

¹⁹⁹ M.B. Oren (2002), cit. dílo.

²⁰⁰ M. Bar-On (2004), cit. dílo str. 133-147.

²⁰¹ Mfa.gov.il. *UN SC Resolution 242*. online cit.

požadavky byly pro arabské státy nepřijatelné, protože přijetím této rezoluce by de facto uznaly i existenci Státu Izrael, a proto rezoluci od počátku razantně odmítaly.²⁰²

Následující konflikty už v podstatě jen podtrhovaly výsledky těch dosavadních, Stát Izrael upevňoval svoji pozici a jeho síla rostla. Naopak jeho „nepřátelé“ slábli. Absolutní prohru zaznamenal Egypt v Yom Kippurské válce (1973), kdy Egypt zaútočil od Suezského průplavu a Sýrie od Golanských výšin, za podpory Sovětského svazu. Stát Izrael s podporou USA útoky odrazil a nakonec bylo uzavřeno příměří.²⁰³ Odpor, který později přicházel zejména ze strany Organizace pro osvobození Palestiny (PLO), se podobal spíše guerillové válce. Povstalecké skupiny přicházely z pásma Gazy, Západního břehu Jordánu nebo okolních arabských států, s jejichž podporou páchaly spíše mnoho menších teroristických útoků.²⁰⁴ Tento postup později přerostl v první a posléze i druhou Intifádu. Palestinci, kteří žili od šestidenní války nepřetržitě pod izraelskou okupací, tak stále doufali, že by tím mohli osvobodit svá území a co nejvíce oslabit svého úhlavního nepřítele. Z izraelského obranného systému se ale mezitím stal nejlepší systém na světě a ze Státu Izrael stát s vynikající armádou a velmi efektivní kontrolou nad svým územím.²⁰⁵

II.7.3. Okupovaná území

Přesná podoba státních hranic Státu Izrael není zcela jasná, jelikož velká část území, kterou dnes vnímáme jako regulérní státní území Státu Izrael je ve skutečnosti okupovaným územím. Taková území, byla-li získána v mezinárodním ozbrojeném konfliktu, se řídí zvláštním režimem známým pod názvem mezinárodní právo okupace, jež je součástí mezinárodního humanitárního práva.²⁰⁶ Jelikož byla šestidenní válka zcela jistě mezinárodním ozbrojeným konfliktem, území získaná Státem Izrael jsou okupovanými územími.²⁰⁷ Mezinárodní právo okupace je rovněž upraveno Čtvrtou Ženevskou úmluvou, která stanoví pravidla a povinnosti Okupační mocnosti vůči okupovanému území a tamnímu obyvatelstvu.

Dokonce i Jeruzalém – i přesto, že je uznáván jako hlavní město, čemuž pomohlo i přesunutí sídel velvyslanectví mnoha států, v čele s USA, z Tel-Avivu právě do Jeruzaléma, je

²⁰² M.B. Oren (2002), cit. dílo.

²⁰³ M. Bar-On (2004), cit. dílo str. 159-179.

²⁰⁴ Tamtéž str. 179-193.

²⁰⁵ Tamtéž str. 211-231.

²⁰⁶ BENVENISTI, Eyal. *The International law of occupation*. Oxford University Press, 2012.

²⁰⁷ Čl. 42 Úmluvy o zákonech a obyčejích pozemní války (Haagská úmluva 1899). srov. ONDŘEJ, Jan; ŠTURMA, Pavel; BÍLKOVÁ, Veronika; JÍLEK, Dalibor. *Mezinárodní humanitární právo*. Praha: C.H. Beck, 2010. ISBN 978-80_7400-185-7. str. 96-106.

dnes stále v podstatě okupovaným územím, na němž by měl platit zvláštní režim podle mezinárodního humanitárního práva.²⁰⁸

Po šestidenní válce začaly na území okupovaného Západního břehu Jordánu a pásma Gazy vznikat izraelské settlementy, v podstatě se jedná o osady izraelského obyvatelstva, které jsou vytvářené na palestinských územích. Tímto Stát Izrael v podstatě postupně kolonizuje území Palestiny.²⁰⁹ Jelikož Čtvrtá Ženevská úmluva zakazuje okupační mocnosti přesouvat své obyvatelstvo na okupovaná území, může se v případě izraelských settlementů jednat v podstatě o porušení pravidel mezinárodního humanitárního práva.²¹⁰

V důsledku válek se pak několikrát proměnil status velkých částí území a na obou stranách, jak Státu Izrael, tak Palestiny, to způsobilo velké přívaly uprchlíků, kteří museli opustit své domovy a usadit se v uprchlických táborech. Tito lidé dnes už desítky let usilují o návrat. Otázkou uprchlíků se zabývala ihned po Válce za nezávislost rezoluce Valného shromáždění OSN č. 194 z roku 1948, která vyjadřovala jasný názor Valného shromáždění, že by uprchlíkům toužícím navrátit se do svých domovů a žít v míru vedle ostatních izraelských obyvatel takový návrat měl být umožněn, a těm, kteří se vrátit nechtějí, by měla být vyplacena náhrada za jejich majetek. Rezoluce Valného shromáždění OSN však mají pouze doporučující povahu.²¹¹ Vzhledem k tomu, že se jedná o velké skupiny lidí, byla by sporná i aplikace tzv. práva na návrat do vlasti tak, jak ho zmiňuje Všeobecná deklarace lidských práv a později i Mezinárodní pakt o občanských a politických právech. Právo návratu je totiž považováno spíše za právo individuální, nikoliv kolektivní.²¹² Mimochodem dodnes působí na palestinských územích a v ostatních oblastech Blízkého Východu UNRWA, tedy Agentura OSN pro pomoc a práci ve prospěch palestinských uprchlíků na Blízkém Východě.²¹³

II.7.4. Hranice Státu Izrael a jejich ochrana a kontrola

Okamžitě po Válce za nezávislost si Stát Izrael stanovil jako hlavní cíle zachovat v co největší možné míře bezpečnost státu, co nejefektivněji a nejdříve odhalovat hrozby a zachovávat plnou připravenost na válku. V důsledku neustálých drobnějších útoků ze vzduchu nebo na pobřeží se začala izraelská armáda soustředit na posílení vzdušné ochrany, námořnictva a celkově na boj proti terorismu. S tím samozřejmě souvisí i zvýšená ochrana hranic. Na

²⁰⁸ M. Bar-On (2004), cit. dílo str. 133-147.

²⁰⁹ Tamtéž str. 133-147.

²¹⁰ Čl. 49 odst. 6 Ženevské úmluvy o ochraně civilních osob za války (Čtvrtá Ženevská úmluva 1949).

²¹¹ Čl. 11 Charty OSN.

²¹² JAGERSKOID, Stig „*The Freedom of Movement*“, Louis Henkin, ed., *The International Bill of Rights*, New York, 1981, str. 180.

²¹³ Č. Čepelka – P. Šturma (2008), cit. dílo str. 241.

hranicích se Sýrií začala postupně zavádět tzv. *fence system*, v podstatě oplocení a na některých místech i s elektrickým napětím. Neustále se vedly spory o demilitarizovaná pásma a také o právní režim nejen Palestinců, ale i izraelských Arabů, kteří měli a v jistých ohledech stále mají horší postavení ve společnosti i přesto, že jsou státními občany Státu Izrael. Hranice tak byly pod neustálým vojenským tlakem.²¹⁴

Soustředil se také na zabránění pronikání osob ze Západního břehu Jordánu a pásma Gazy na jeho území nebo přechod přes jeho území do okolních států. Z toho důvodu započala stavba zdi na severu Západního břehu Jordánu. Dnes obklopuje zeď kompletně pásmo Gazy a z větší části i Západní břeh Jordánu.²¹⁵

Zeď se objevuje také na mnoha místech přímo na palestinském území. V návaznosti na Mírovou dohodu z Osla, uzavřenou izraelskou vládou a PLO roku 1995, bylo území Palestiny rozděleno na oblasti A, B a C sestupně podle výkonu samostatné jurisdikce.²¹⁶ Často jsou takovými oblastmi samostatná města, a proto je mnoho z nich také obeháno zdí.

Nutno dodat, že hranice Státu Izrael, tak jak vypadají dnes, nejsou z většiny výsledkem vyjednávání a mírových smluv a při jejich vymezování rozhodně nebyly reflektovány např. vlastnické nebo sousedské vztahy.²¹⁷ Jednoduše bychom mohli státní hranice Státu Izrael označit za *undefined and expanding borders*²¹⁸, tedy nedefinované a stále se rozšiřující.

Co se týče kontrol na hranicích, je všeobecně známo o Státu Izrael, že je velmi přísný. Získat izraelské vízum a být vpuštěn do země je poměrně složitá procedura, vždy ale také záleží na tom, z jaké země daná osoba přichází. Pro osoby, které nejsou židovského původu, platí velmi přísná imigrační politika. Naopak osoby se židovským původem mají podle izraelské právní úpravy nárok na automatické získání občanství (viz II.7.1.).²¹⁹ Sílicí odpor ze strany Palestinců vedl i ke každodenním přeshraničním útokům či kladení min podél hranic, na což izraelská armáda musela okamžitě reagovat. Dodnes jsou hranice se Západním břehem Jordánu přísně střeženy. Příslušníci ozbrojených bezpečnostních složek jsou všudypřítomní. Hraniční přechody jsou stále vytiženy a kontroly velmi důkladné, navíc je v dispozici konkrétního příslušníka pohraniční kontroly, zda danou osobu pustí přes hranici či nikoliv. Nutno zmínit, že

²¹⁴ M. Bar-On (2004), cit. dílo str. 69-87.

²¹⁵ Tamtéž str. 21-69.

²¹⁶ Tamtéž str. 1-21.

²¹⁷ Tamtéž str. 69-87.

²¹⁸ AOUDÉ, Ibrahim G. 6. *A State without borders, borders without a state: The Israeli-Palestinian conflict and border studies*. In: *Borders and Borderlands: Today's Challenges and Tomorrow's Prospects*. Lisbon: Centro de Estudos Geográficos, 2012. ISBN 978-972-636-230-2.

²¹⁹ M. Gelpe (2013), cit. dílo str. 11-25.

se také užívá více různých procedur v závislosti na příslušnosti jednotlivých osob. Hranice s pásmem Gazy jsou téměř nepropustné. Pro zahraničního turistu je takřka nemožné dostat se do pásma Gazy. Zrovna tak může činit potíže přechod přes hranice ze Státu Izrael do některého z jeho sousedních států.

Byť se nám může zdát, že se jedná o vsutku přísný režim, který nezní zcela ve prospěch co nejširšího výkladu svobody pohybu a pobytu, není se pravděpodobně čemu divit, nenávisť ze strany okolních států je stále vysoká a obavami je provázen každodenní život běžných obyvatel. Současná generace je generací, která zažila obě intifády, během nichž téměř každý den probíhaly teroristické útoky přímo na ulicích. Naproti tomu zajištění bezpečnosti státu a jeho obyvatel je základní povinností každého suverénního státu. I z toho důvodu má Stát Izrael špičkovou armádu, tříletou brannou povinnost pro muže a dvouletou pro ženy, přičemž většinu v armádě tvoří Židé.

Názory na přístup Státu Izrael k vlastním státním hranicím se různí, stejně jako názory na jeho přístup k okupovaným územím a uprchlíkům. Linie příměří nakonec nebyla z důvodu dodnes trvající okupace respektována ani ze strany Státu Izrael, ani jeho nepřátel. S. Hadawi shledává rozšiřování území a posouvání hranic jednoznačně rozporným s mezinárodním právem.²²⁰ S tímto se ztotožňuje i I. Pappé, který kritizuje přesuny Palestinců z jejich domovů za účelem vytvoření prostoru pro židovské obyvatele, což považuje spíše za *etnické očištění* než za snahu udržet řád a bezpečnost.²²¹ N. Masalha dále také kritizoval zabraňování návratu uprchlíků do jejich domovů ze strany Státu Izrael.²²²

Obecně bychom mohli shrnout, že Stát Izrael se soustředí hlavně na *bezpečnost*²²³, což předpokládá i existenci skutečných překážek na ochranu území. Nutno poznamenat, že státní hranice nejsou pouhé pomyslné čáry na zemském povrchu a ve Státě Izrael toto platí dvojnásob. Tamní hranice jsou totiž skutečné a neprůchodné stavby – zdi a ploty, které tvoří spíše bariéru. R. Jones chápe tyto *bariéry* jako snahu suverénního státu vytvořit homogenní a uspořádanou společnost na daném území.²²⁴

²²⁰ HADAWI, S. *Bitter Harvest: A Modern History of Palestine*. New York: Olive Branch Press, 1991.

²²¹ PAPPE, I. *The Ethnic Cleansing of Palestine*. Oxford: One World, 2006.

²²² MASALHA, N. *The Politics of Denial: Israel and the Palestinian Refugee Problem*. London: Pluto Press, 2003.

²²³ I. G. Aoudé (2012), cit. dílo str.

²²⁴ JONES, R. *Border Walls: Security and the War on Terror in the United States, India and Israel*. London: Zed Books, 2012.

Zdá se, že argumentem bezpečnosti státu a jeho obyvatel se dá zdůvodnit opravdu mnoho a jednoznačně pak v této dikci může převážít prosazování státní suverenity nad právem jednotlivce, zvláště pokud se jedná v podstatě o uhájení vlastní existence.

II.8. Vymezení a ochrana hranic jako projev suverenity

Jak souvisí vymezení a ochrana státních hranic s prosazováním státní suverenity? Rozhodně víc, než by se na první pohled mohlo zdát. Již vymezení státních hranic samo o sobě je vlastně projevem státní suverenity. Suverénní stát chce co nejpřesněji vědět, jaké je jeho státní území, jak je velké, jaký má tvar, co se na něm nachází atp. Protože od toho se odvíjí jeho územní suverenita, nebo dokonce skrze ovládnutí určitého teritoria vlastně legitimizuje svoji moc, státní zřízení a politickou organizaci.²²⁵

Stát působí nad celým svým územím určitou mocí. Tím, že chce mít jasně definované hranice, dává jednak najevo, že chce uplatňovat svoji moc vůči danému území, že si zde chce spravovat věci veřejné sám, že zde žijí jeho občané, na které působí také svou mocí, že není závislý na ničem jiném, jednak tím také dává najevo respekt vůči jiným subjektům – jiným suverénním státům, se kterými hranice sdílí. Tím projevuje svoji vnější suverenitu. V tomto ohledu stojí mezinárodní společenství na zásadě reciprocity a rovnosti.²²⁶ Vzájemně si státy projevují svou suverenitu právě i při jednání o státních hranicích, což bychom mohli také považovat za projev jejich vlastní suverenity.²²⁷ Státní území, co nejpřesněji vymezené, je tedy naprosto zásadním prvkem existence státu, i přesto že rozhodně není neměnný. Na druhé straně, pokud stát z jakéhokoliv důvodu dočasně přijde o své státní území nebo pokud je jinak narušena jeho suverenita, neznamená to, že přestal být státem.

Ochranou hranic stát projevuje svoji svrchovanost navenek. Chrání tak své území, své občany, zajišťuje bezpečí a zabraňuje komukoliv jinému v omezení nebo narušení jeho územní integrity. Chránit své území je pak přirozenou reakcí na potenciální i přímo hrozící nebezpečí.

Ovšem státy nejsou jen samostatnými teritoriálními celky²²⁸, které by se snad vzájemně vylučovaly. Naopak dohromady tvoří mezinárodní společenství fungující právě na vzájemném respektu, vzájemnosti a spolupráci. Nakonec i to, že se několik evropských států vzdalo části své suverenity, upustilo od čistě teritoriální koncepce a otevřelo své hranice, čímž byl umožněn

²²⁵ T. Weiss (2010), cit. dílo str. 81. srov. KÖNIGOVÁ, Lucie. *Teorie státní suverenity a praxe intervence*. Mezinárodní vztahy 36.3, 2001. str. 41-58.

²²⁶ T. Weiss (2010), cit. dílo str. 81.

²²⁷ J. Plocek (2004), cit. dílo.

²²⁸ T. Weiss (2010), cit. dílo str. 81.

volný pohyb osob a zboží, je také projevem jejich suverenity. Jenom ji pro tuto chvíli potlačily ve prospěch jiného práva či svobody. Ovšem omezení vlastní suverenity je zároveň jejím projevem pouze, pokud je tak činěno z vlastní svobodné vůle. Rozhodně nemůžeme srovnávat situaci omezení územní svrchovanosti zvnějšku, proti kterému se stát nemůže bránit, nebo pouze za cenu nepředstavitelných ztrát, a situaci, kdy se samotné státy dohodnou na takovém omezení, za určitým účelem založí společenství, ve kterém jsou si všechny státy rovny a v rámci něhož tvoří pravidla dalece přesahující jejich vlastní hranice, která ovšem platí jednotně pro všechny.

Taková spolupráce se zdá být navíc čím dál důležitější. Zdánlivě bychom mohli mít za to, že tyto integrační procesy společně s nezastavitelnou globalizací vlastně podřívají suverenitu jednotlivých států. Na druhé straně nejrůznější ekologické, humanitární nebo ekonomické problémy jsou dnes zcela bez hranic, ba co víc, přerůstají státní hranice, a zdá se, že jejich řešení je dnes možné pouze prostřednictvím společného přijímání řešení, příp. za pomoci mezinárodních intervencí.²²⁹

Kromě ochrany hranic je důležitá i jen jejich samotná kontrola. Státy mají potřebu kontrolovat své hranice a získávat informace o pohybu na nich. Důvodů, proč by jim tyto informace neměly být upřeny, může být hned několik. Jeden příklad za všechny bude určitě bezpečnost státu, jeho obyvatel a zachování schopnosti státu a jeho bezpečnostních složek reagovat na případná rizika a nebezpečí a plnit závazky mezinárodní justiční spolupráce apod. Přirozenou je jistě i potřeba nějaké míry evidence, např. kolik uprchlíků z války zmítané země se nachází na území kterého státu a jak velký je jejich příliv. Dostatek informací rozhodně souvisí se schopností státu zaměřit se na předejití určitých problémů a případně je řešit, tedy přijmout konkrétní opatření, nabídnout potřebnou pomoc apod. S tím vším souvisí uplatňování státní suverenity, protože jen s dostatečnými informacemi o lidech nacházejících se na daném území, o množství zboží a služeb, vývozu a dovozu, může stát plně plnit svoji funkci obstarávání veřejných záležitostí a plnit své povinnosti vůči svým obyvatelům i ostatním státům.

²²⁹ P. Barša (2000), cit. dílo str. 5-17.

Jak již bylo několikrát zmíněno, hranice odráží mnoho politických, sociálních ale i kulturních vlivů.²³⁰ Podle C. Rumforda jsou kromě států v procesu vytváření hranic a přístupů k nim významnou aktivní složkou také samotní jednotlivci a obyvatelé určitého území.²³¹

²³⁰ A. Paasi (2011), cit. dílo.

²³¹ RUMFORD, C. *Seeing Like a Border*. Political Geography, 30: 67-68, 2011.

III. Jak naráží ochrana hranic na lidská práva?

Tato kapitola se bude věnovat otázce, jak naráží ochrana hranic na lidská práva, podrobněji se zaměřím na svobodu pohybu a pobytu (III.1.), roli státních hranic v procesu migrace a udělování azylu (III.2.), krátce bude věnována pozornost vízové povinnosti a bezvízovému styku (III.3.) a nakonec dalším lidským právům souvisejícím se státními hranicemi a jejich ochranou (III.4.).

Jak souvisí ochrana hranic s lidskými právy a jak se spolu střetávají lidská práva a prosazování státní suverenity? Doteď jsem se věnovala vymezení, ochraně a kontrole hranic ze strany státu, bylo vysloveno mnoho důvodů ve prospěch opatření, která státům pomáhají hlídat a chránit jejich hranice, a tím zabezpečovat bezpečí svých obyvatel a prosazovat tím vlastní suverenitu. Taková opatření však mohou představovat a zpravidla představují ve větší či menší míře určitá omezení pro jednotlivce. Na druhé straně by státy jistě měly usilovat o to, aby jejich občané mohli uplatňovat svá práva v co nejširším rozsahu. A jelikož jsou lidská práva a svobody univerzální (viz I.3.1.), mělo by se tak dít i v těch státech, které třeba nepříjaly příslušné právní úpravy zaručující tato práva a svobody.

Oba úkoly, tedy vytvořit vhodné, lidská práva respektující prostředí pro své občany a zajistit jejich bezpečnost a chránit a prosazovat svoji suverenitu navenek, tak leží na bedrech jednotlivých států. Tyto úkoly spolu jednoznačně souvisí, někdy se překrývají a někdy se mohou také vzájemně vylučovat. Proto musí státy čelit i situacím, kdy nelze v plné míře naplnit oba požadavky zároveň a musí činit rozhodnutí.

Bezesporu větší pole působnosti má stát. Oproti svrchované státní moci stojí „pouze jednotlivce“ a jeho lidská práva. Pro praxi však nepostačí teorie o univerzálnosti jeho práv, naopak je třeba, aby mohl jednatlivec reálně žít v důstojnosti, aby stát, v němž žije, jeho práva respektoval a aktivně chránil. Zdá se, že jednotlivci nezbývá než se spoléhat v tomto ohledu na stát, který sice možná vznikl společenskou smlouvou obyvatel, od nichž se jeho suverenita odvíjí, a ubírání jeho budoucnosti je určeno skrze volby, avšak pořád je rozdíl mezi společenstvím obyvatel a samotným jednotlivcem. Jedná se zde o rozpor, nebo možná lépe kontrast, dvou suverenit, té státní a té lidské.

V tuto chvíli přichází otázka, jak přinutit stát, aby lidská práva respektoval a chránil? Pokud se stát sám nezaváže k jejich dodržování a ochraně, např. přijetím patřičné legislativy nebo svým členstvím v mezinárodní lidskoprávní organizaci a zavázání se smlouvou, jsou možnosti mezinárodního společenství opravdu omezené. Představitelé jiných demokratických

právních států mohou na tento problém upozorňovat a vyvíjet diplomatický nátlak, bojkotovat zboží dovážené z tohoto státu, práva porušujícího státu vyplývající z členství v mezinárodních organizacích mohou být v návaznosti na porušování lidských práv suspendována nebo mohou být ze strany ostatních států uvaleny nejrůznější embarga a sankce, které by měly porušující stát přinutit ke změně. Ovšem tyto prostředky mají často pouze hospodářské důsledky.²³² Nejsou tedy prostředkem přímého donucení s konkrétním výsledkem. Také by bylo samozřejmě možné zvažovat humanitární intervence. Z hlediska mezinárodního práva jsou však možnosti vnějšího donucení státu k respektu a dodržování lidských práv vyčerpateľné. Přinutit stát zvenčí ke změně v této oblasti je možné i působením nevládních organizací hájících lidská práva, např. Amnesty International.²³³ Pomoc přímo konkrétním jednotlivcům ze strany ostatních států je možná udělováním azylu uprchlíkům, jejichž lidská práva jsou ohrožena. Nicméně je třeba mít na paměti, že jakékoliv zásahy z jiných států se promítají nejen do budoucích vzájemných a mezinárodních vztahů, ale i do domácí politiky.²³⁴

Normotvorba týkající se lidských práv má za cíl usměrnit chování státu či států. Státy totiž samy přijetím lidskoprávní legislativy nebo přistoupením k lidskoprávní úmluvě omezují samy sebe.²³⁵ Omezují svou vlastní suverenitu a samy sobě tím v podstatě zakazují určitý druh nebo způsob chování, zejména takový, kterým by porušovaly lidská práva. Zavázáním se k jejich dodržování a ochraně vlastně státy upřednostňují před vlastní volností a možností činit, co se jim zlíbí, ochranu lidského života, důstojnosti a snahu po zmírnění lidského utrpení.²³⁶

Avšak může se stát, že v zájmu zachování bezpečnosti a vnější integrity, budou muset být některá práva a jejich výkon dočasně omezeny a stát pak bude muset znovu zhodnotit a případně změnit svůj přístup. Jindy naopak, situace může vyžadovat, aby stát upustil od prosazování své suverenity v určité oblasti za možnost plného výkonu určitého lidského práva. Státní suverenita se společně s lidskými právy vlastně stále ocitá na miskách vah a zpravidla musí jedna z nich převážet. I přesto by se však stát měl zdržet těch zásahů do práv jednotlivce, která by byla nepřiměřená nebo omezující více než je nutné. Důležité je, aby právo bylo vcelku samo o sobě zachováno, i když bude krátkodobě zčásti omezeno.

III.1. Svoboda pohybu a pobytu jako základní lidské právo

²³² L. Königová (2001), cit dílo str. 41-58.

²³³ STEINER, Henry J.; ALSTON, Philip; GOODMAN, Ryan. *International Human Rights in Context: Law, Politics, Morals – Texts and Materials*. Oxford University Press, 2008.

²³⁴ L. Königová (2001), cit. dílo str. 41-58.

²³⁵ Tamtéž str. 41-58.

²³⁶ Tamtéž str. 41-58.

Patrně prvním právem, které se nám vybaví v souvislosti se státními hranicemi a jejich ochranou, je právo svobodného pohybu a pobytu. Státní hranice jsou právě tím místem, kde se, dle mého názoru, setkává státní suverenity s lidskými právy. Stát má právo a povinnost vymezit, chránit, kontrolovat své hranice, určovat podmínky vstupu na své území a chránit své občany, přičemž tato práva a povinnosti vyplývají z jeho podstaty jakožto suverénního státu. Ovšem jakákoliv hranice představuje překážku pro svobodný pohyb. Přirozeně budou uzavřené státní hranice znamenat minimální prostupnost. Čím více je stát opatrnější, tzn. čím složitější je prostupnost jeho hranic, tím větší meze se kladou svobodě pohybu. Svoboda pohybu a pobytu tedy získá jen tolik prostoru, kolik umožní státní suverenity. Domnívám se tedy, že svoboda pohybu a pobytu a státní suverenity, v širším pojetí zahrnující i ochranu hranic, jsou spojenými nádobami.

Svoboda pohybu a pobytu je častějším a kratším názvem pro právo volně se pohybovat a svobodně si volit místo bydliště, opustit kteroukoliv zemi a právo vrátit se do té své.²³⁷ Takto definuje svobodu pohybu a pobytu Všeobecná deklarace lidských práv. Toto právo bylo zařazeno po bok dalším základním lidským právům jako je právo na život, svobodu, osobní bezpečnost, zákaz diskriminace, otroctví, mučení, právo na soudní ochranu, právo vlastnit majetek, pracovat, svobodně si zvolit práci a dostávat za ni spravedlivou odměnu, právo na odpočinek, ochranu rodiny a dětí atp. Zároveň je asi prvním právem, které se nám vybaví v souvislosti se státními hranicemi a jejich ochranou. Zatímco svoboda pohybu a pobytu v rámci jednoho státu většinou nebývá nikomu upírána, při přeshraničním pohybu můžeme narazit na mnoho překážek.

Neustálý pohyb z jednoho státu do druhého je běžným fenoménem, který neodmyslitelně souvisí s globalizací a otevřeností hranic, ba dokonce díky nim dostal úplně nový rozměr. Tímto pohybem můžeme rozumět jak uprchlíky prchající např. před válkou, nebo ekonomické migranty, kteří hledají a jdou za lepšími životními podmínkami, než jim nabízí jejich domovina, nebo zkrátka osoby, které mají prostý zájem cestovat, poznávat jiné země a kultury, získávat zkušenosti, studovat v zahraničí a nebo si jen vyzkoušet žít život jinde, než ve své vlasti.²³⁸ Počet osob přicházejících do země může mít zásadní vliv na složení obyvatelstva,

²³⁷ Čl. 13 odst. 1 a 2 Všeobecné deklarace lidských práv, vyhlášena Valným shromážděním OSN 10.12.1948.

²³⁸ DOWTY, Alan. *Closed borders: The contemporary assault on freedom of movement*. Yale University Press, 1989.

kulturu, ekonomiku a v důsledku i na politické směřování státu.²³⁹ Přeshraniční pohyb však brzdí přísná omezení migrace, na která na hranicích narážíme.²⁴⁰

Příčinou porušování nebo omezování svobody pohybu a pobytu může být přílišný nacionalismus, šovinismus nebo orientace na národní a teritoriální stát.²⁴¹ Můžou být zdůvodněny např. bezpečností nebo snahou udržet ekonomiku soběstačnou. V totalitárních systémech je tím důvodem touha po absolutní kontrole nejen území a hranic, ale i soukromého života osob a zamezení jakéhokoliv pronikání cizích nebo prostě jiných než proklamovaných vlivů. Z pohledu států tak problémem může být jak opouštění země, tak i vstup do země. Samozřejmě je také velký rozdíl, jak z hlediska států, tak z hlediska jednotlivce, jestli se jedná o přechod přes hranice za účelem týdenní turistiky nebo usazení se a založení nového života.

Ochrana hranic dříve představovala zejména ochranu před napadením od nepřítele a zájem na zachování územní integrity. Dnes znamená mimo jiné regulaci migrace.

V jistých případech může dojít i k tomu, že z hlediska ochrany státních hranic proti sobě najednou budou stát dvě základní lidská práva, svoboda pohybu a pobytu na straně jedné a právo žít život v bezpečí na straně druhé. Každý touží žít život v bezpečí a každý potřebuje ke svému životu stát, který mu to bezpečí zajistí.²⁴² Úkolem státu pak je umožnit uplatnění obou těchto práv. Ovšem co když jediná šance, jak zajistit bezpečnost je uzavřít hranice a takřka znemožnit tak pohyb? Jedno z těchto práv bude muset pravděpodobně ustoupit. Avšak měla by být přijata taková opatření, aby bylo umožněno obojí, byť za ztížených podmínek. Toto se ovšem bude týkat zejména extrémních situací. V běžném životě bez většího ohrožení zvenčí je třeba udržet balanc mezi oběma právy a řešit situaci opatřeními přiměřenými z obou úhlů pohledu.

Co se týče imigrace, stojí podle C. H. Wellmana mezinárodní právo na straně států, zatímco u emigrace na straně jednotlivce.²⁴³ Jinými slovy je mezinárodním právem všeobecně respektováno právo na opuštění vlastní země, ať jako uprchlík nebo ekonomický emigrant, ale vstup do cizí země podléhá z několika důvodů imigrační a bezpečnostní politice jednotlivých

²³⁹ HOSEIN, Adam. „Immigration and freedom of movement.“ *Ethics & Global Politics* 6.1, 2013. str. 25-37.

²⁴⁰ A. Dowty (1989), cit. dílo.

²⁴¹ Tamtéž.

²⁴² MAYERFELD, Jamie. *The Promise of Human Rights: Constitutional Government, Democratic Legitimacy, and International Law*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2016. ISBN 9780812292800. str. 19-47. srov. WELLMAN, Christopher H. *Freedom of Movement and the Rights to Enter and Exit*. In: *Migration in political theory: The ethics of movement and membership*. Oxford University Press, 2016. ISBN 9780199676606. str. 80-104.

²⁴³ C. H. Wellman (2016), cit. dílo str. 80-104.

států.²⁴⁴ Je zřejmě legitimním požadavkem státu určovat si podmínky vstupu a působení cizích státních občanů či jiných osob na svém území. Jsou to přece státy, které vykonávají výlučnou moc na svém území, zajišťují jeho bezpečí a vytváří pravidla pro život na něm. Proč by nemohly určovat také to, koho na své území pustí a koho ne? Nebo alespoň stanovit podmínky, po jejichž splnění bude osoba přijata? V praxi můžeme zaznamenat, že vstup do cizí země či získání povolení k trvalému pobytu, nebo dokonce státní občanství není zpravidla předmětem právního nároku, ale naopak je v plné diskreci daného státu.

Nadto Všeobecná deklarace lidských práv hovoří o právu opustit svou zemi, ale už nehovoří o povinnosti státu přijmout imigranty.²⁴⁵ Hovoříme tedy o právu opustit svou zemi a pravděpodobně o právu usilovat o vstup do jiné země. Problém však může činit fakt, že mezi státními hranicemi zpravidla neexistuje něco jako „prostor nikoho“, ve kterém by se osoba octla poté, co překročí hranice jednoho státu. Státy mezi sebou nemají koridory, právě naopak, hranice spolu navzájem sdílí a přechod státní hranic zpravidla znamená odchod z jednoho státu a zároveň vstup do druhého. Výjimkou jsou pouze mezinárodní prostory, se kterými mohou státy sousedit (viz II.3.). Znamená to tedy, že za hranicemi státu, který bychom měli mít právo opustit, se pak nachází jiný stát, do kterého nemáme automaticky právo vstoupit.

A. Hosein navíc uvádí, že základní lidská práva mají být právy, bez nichž nelze žít život v důstojnosti. Je možné žít život v důstojnosti, aniž bychom měli automaticky volný přístup do všech států světa? Bylo možné žít život v důstojnosti i během pandemie koronaviru, když nebylo možné cestovat (viz níže)? A pokud ne, bylo příčinou právě samotné uzavření hranic? Pokud si stát nastaví přísnou imigrační politiku, zcela jistě tím vylučuje či omezuje osoby ze vstupu na jeho území, což činí jejich svobodu pohybu poněkud omezenou, ale nemusí to nutně znamenat, že tím znemožňuje těmto osobám žít život v důstojnosti.²⁴⁶

Důvodem, proč se může zdát, že v tomto ohledu mezinárodní právo preferuje státy, může být rozdíl v pojetí. Zatímco pro jednotlivce může odchod a vstup do země znamenat pouze dvě strany téže mince, z pohledu států je v nich mnohem větší rozdíl. Emigrující osoba je pro stát osoba, o kterou se nemusí více starat, např. již nebude muset zajišťovat její bezpečí. Imigrující osoba představuje pro stát novou výzvu, musí pro ni vytvořit podmínky, snažit se o její integraci, sociální zajištění apod. Proto je možná pro státy důležitější, jaké osoby vstupují na území, než jaké odchází. Na druhou stranu, do odcházející osoby už bylo ze strany státu

²⁴⁴ C. H. Wellman (2016), cit. dílo str. 80-104.

²⁴⁵ Tamtéž str. 80-104.

²⁴⁶ A. Hosein (2013), cit. dílo str. 25-37.

leccos investováno, např. vzdělání, zdravotní péče, sociální zajištění, a jejím odchodem odchází i její potenciál platit daně a šance státu získat své investované náklady zpět, aby je mohl investovat třeba do další generace. Zatímco s příchodem nových pracovníků přichází zároveň i osoby, které mohou okamžitě začít pracovat, odvádět daně a plnit státní rozpočet, aniž by do nich stát do té doby jakékoliv úsilí či prostředky vložil.²⁴⁷ Ovšem státní občané zase představují potenciální vojsko v případě válečného konfliktu. Kdežto u příchozích osob hrozí, že se budou muset kvůli plnění branné povinnosti v budoucnu vrátit do své vlasti. Toto jsou rozhodně otázky, které musí státy při volbě své imigrační politiky, zvažovat.

V současné době otrásá Evropou válka na Ukrajině. Přestože zemi chce kvůli vlastní bezpečnosti opustit nebo již opustilo mnoho lidí, mužům bylo zakázáno odejít. Zde proti sobě stojí právo opustit svou zemi a žít život v bezpečí a povinnost ji bránit, z části jistě morální, ale z části také občanská. Povinnost bránit svoji zemi je jedna ze základních povinností, kterou s sebou nese státní občanství.²⁴⁸ Opět je v tomto případě na straně státu učinit rozhodnutí, zda umožnit odchod lidem prchajících před válkou, nebo požadovat po svých občanech, aby pomohli uhájit existenci jejich státu.

Pozoruhodná byla i situace během pandemie koronaviru, která sužovala celý svět od konce roku 2019. V souvislosti s vývojem a šířením koronaviru se každým dnem snad ve všech státech světa měnily podmínky vstupu i opuštění území a každý stát stanovoval, ze kterých zemí je možné přicestovat a za jakých podmínek a ze kterých ne. V Schengenském prostoru došlo ke znovuzavedení kontrol na hranicích. Některým osobám tak bylo upřeno vstoupit na území určitého státu a jiným ne, a to pouze na základě toho, z jaké země přicházely, což lze jistě označit za selektivní. Špatný dopad to mělo i na procedury udělování azylu. Lidé prchající ze svých domovů nebyli nikde nikým přijímáni, což jim jejich tíživou situaci bezesporu nijak neulehčilo.²⁴⁹ V tomto případě přistupovaly státy k těmto opatřením z důvodu ochrany veřejného zdraví, snažily se o zpomalení, ne-li o zastavení šíření nakažlivé nemoci, která dokázala během pár týdnů ochromit celý svět, zahlcovala zdravotnické systémy a lidé umírali ve velkých počtech. Jedná se o dostatečný důvod pro uzavření hranic? Vzhledem k přijetí těchto opatření ze strany většiny států bychom mohli dovodit, že zřejmě ano. V tomto případě převážila ochrana zdraví a solidarita nad svobodou pohybu.

²⁴⁷ C. H. Wellman (2016), cit. dílo str. 80-104.

²⁴⁸ V. Pavlíček – J. Gronsky – J. Hřebejk et al. (2011), cit. dílo str. 460-474.

²⁴⁹ RAMJI-NOGALES, Jaya; GOLDNER LANG, Iris. *Freedom of movement, migration, and borders*. Journal of Human Rights, 19.5, 2020. str. 593-602.

Proč by pak suverénní státy měly svůj postoj uzavřít hranice nebo nepodporovat imigraci zdůvodňovat a před kým? Pokud by ale zacházely s různými skupinami nebo jednotlivci různě, proč by je nemohlo mezinárodní společenství požádat o vysvětlení a umožnit jim obhájit své postupy?

Dle mého názoru by právo opustit svou vlast z vlastní vůle mělo být vždy zachováno, zrovna tak jako zákaz státu vyhostit své vlastní občany nebo je nutit k emigraci. Naproti tomu souhlasím s názorem, že by stát měl mít právo a přehled o tom, kdo vstupuje na jeho území a mohl i stanovit podmínky jejich pobytu. Ty však nesmí, v dikci mezinárodního práva lidských práv a všeobecného zákazu diskriminace, být jakkoli diskriminační či zcela exkluzivní.

III.2. Role hranic států v procesu migrace a udělování azylu

Migraci a udělování azylu upravuje odvětví cizineckého a uprchlického práva, které má své zastoupení jak v mezinárodním právu, tak ve vnitrostátním právu. Na poli mezinárodního práva se jedná zpravidla o mezinárodní smlouvy, které státy uzavírají nebo k nimž přistupují a jejichž obsah posléze reflektují ve vlastním vnitrostátním právu, které upravuje konkrétní pravidla a procedury včetně pravomoci a působnosti státních orgánů v této oblasti.²⁵⁰ Oba tyto pojmy se vlastně týkají přechodu přes státní hranice státu, konkrétně vstupu a následného pobytu na jeho území.²⁵¹

Zatímco pojem migrace vyjadřuje pohyb osob nebo přesuny osob, mnohdy i v masovém měřítku, a kromě běžné ekonomické migrace souvisí také s uprchlictvím, tedy masovým odchodem osob z jejich domovského státu, ať už prchají před válkou, nedodržením lidských práv nebo jinou skutečností, která činí jejich život v domovském státě značně ztížený.²⁵² Azyl je pojmem individualistickým, tedy je neodmyslitelně spojen s konkrétní osobou, jednotlivcem, který žádá od státu ochranu či poskytnutí útočiště, např. před politickým pronásledováním nebo před trestním stíháním. Mezinárodní právo se však omezuje toliko na tzv. politický azyl, tedy poskytnutí ochrany osobě právě před politickým pronásledováním.²⁵³

Tzv. právo azylu zmiňuje i Všeobecná deklarace lidských práv, podle které má každý právo vyhledat si útočiště před pronásledováním v jiném státě.²⁵⁴ Uprchlictví se věnuje Úmluva o právním postavení uprchlíků, jež byla přijata v roce 1951 a která přinesla univerzální definici

²⁵⁰ Č. Čepelka – P. Šturma (2008), cit. dílo str. 229-259.

²⁵¹ Tamtéž str. 229-259.

²⁵² Tamtéž str. 229-259.

²⁵³ Tamtéž str. 229-259.

²⁵⁴ Čl. 14 odst. 1 Všeobecné deklarace lidských práv, vyhlášena Valným shromážděním OSN 10.12.1948.

uprchlíka a zakotvila status uprchlíka a závazek států, které přistoupí k této úmluvě, tento status přiznat z důvodů vymezených v této úmluvě, kterými jsou zejména *opodstatněné obavy z pronásledování pro rasové, náboženské, národnostní, politické a příbuzné okolnosti*²⁵⁵.²⁵⁶ Ochrana poskytnutá přiznáním statusu uprchlíka má být však, na rozdíl od azylu, ochranou dočasnou a po odpadnutí důvodů jejího udělení ochrana končí. Podle této úmluvy by dále neměly státy trestat uprchlíky za nedovolený vstup a pobyt na svém území a také je zakázáno je vyhostit nebo vrátit zpět, pokud by jejich život nebo svoboda byly na daném území stále v ohrožení.²⁵⁷ Tento princip se v mezinárodním právu nazývá *non-refoulement*.

Princip *non-refoulement* je jedním ze základních principů mezinárodního práva a vyjadřuje zásadu nenavrácení uprchlíka do země, ve které by mu hrozilo pronásledování nebo mučení či by byl jinak ohrožen jeho život nebo svoboda na základě rasy, náboženství, národnosti, příslušnosti k určité společenské vrstvě nebo politického přesvědčení.²⁵⁸

Souhrnně oblast cizineckého a azylového práva souvisí s otázkou, zda jsou státy povinny přijímat na své území cizince či nikoliv. Tato otázka byla předestřena již v předchozí kapitole (III.1.). Jak již bylo zmíněno, jednotlivec má sice právo na svobodu pohybu a pobytu, avšak jeho právu neodpovídá žádná konkrétní mezinárodněprávní povinnost státu přijmout cizince na svém území bez dalšího.²⁵⁹ Záleží tak pouze na státech a jejich vnitrostátním právu, zda a za jakých podmínek budou umožňovat vstup cizinců na svá území. Avšak i taková vnitrostátní úprava udělování azylu a migrace musí reflektovat mezinárodní závazky, obvyčeje a zásadu vzájemnosti a spolupráce.²⁶⁰ Pokud mají tedy státy v této oblasti přirozenou volnost, stejně je dnes běžné, že si státy samy z vlastní vůle svou volnost omezují svými mezinárodněprávními závazky, zajišťujícími ochranu lidských práv, zákaz diskriminace, právo na sloučení rodiny atp., které jim později znemožní odmítnutí vstupu cizince na své území.²⁶¹

Touto otázkou se v poslední době zabýval i Evropský soud pro lidská práva v případě uprchlíků na hranicích Polska a Lotyšska s Běloruskem. Několik měsíců přijíždělo na hranice Polska a Lotyšska s Běloruskem několik tisíců iráckých a afghánských uprchlíků, kteří se snažili dostat přes Bělorusko do Evropské unie a získat azyl. Avšak Polsko i Lotyšsko jim

²⁵⁵ Čl. 1 Úmluvy o právním postavení uprchlíků srov. Č. Čepelka – P. Šturma (2008), cit. dílo str. 242.

²⁵⁶ HONUSKOVÁ, Věra. *Definice uprchlíka a její výklad a aplikace v současném mezinárodním právu*. Praha, 2010. Disertační práce. Univerzita Karlova, Právnická fakulta, Katedra mezinárodního práva. Školitel Šturma Pavel. srov. Č. Čepelka – P. Šturma (2008), cit. dílo str. 229-259.

²⁵⁷ Čl. 31 a 33 Úmluvy o právním postavení uprchlíků srov. Č. Čepelka – P. Šturma (2008), cit. dílo str. 243.

²⁵⁸ GOODWIN-GILL, Guy S.; MCADAM, Jane. *The refugee in international law*. Oxford University Press, 2021.

²⁵⁹ Č. Čepelka – P. Šturma (2008), cit. dílo str. 229-259. srov. P. Pořízek (2012), cit. dílo.

²⁶⁰ P. Pořízek (2012), cit. dílo.

²⁶¹ Tamtéž.

vstoupit na území z velké části zamítaly. Tato situace má politický podtext. Uprchlíky má systematicky převážet a umisťovat k polským a lotyšským hranicím běloruský režim prezidenta Lukašenka, který tím využívá migrující k vyvíjení nátlaku na západní země. Pokud by Polsko s pobaltskými státy otevřelo této vlně uprchlíků své hranice, mohlo by se jednat o desítky tisíců lidí, což by mohlo způsobit v Evropské unii značnou krizi. Polsko a pobaltské státy se nechtěly nechat vydírat a uprchlíky nepřijímaly. Polsko dokonce začalo plánovat stavbu zdi na hranici s Běloruskem. Bohužel uprchlíky odmítlo přijmout i Bělorusko, a tak stovky lidí zůstávají přímo u hranic.²⁶² V návaznosti na tuto situaci byla podána stížnost u Evropského soudu pro lidská práva. Ten rozhodl o předběžném opatření vůči Polsku i Lotyšsku, kteří mají poskytnout uprchlíkům na hranicích *jídlo, vodu, oblečení, adekvátní lékařskou péči a pokud je to možné i dočasné útočiště*²⁶³. Ovšem dále soud objasnil, že toto opatření nemá být chápáno jako požadavek, aby Polsko a Lotyšsko umožnily uprchlíkům vstoupit na jejich území a zároveň zdůraznil, že členské státy mají právo kontrolovat vstup a pobyt cizinců na jejich území, včetně jejich vyhoštění.²⁶⁴

Tento případ je velmi zajímavý nejen z pohledu principu *non-refoulement*, ale celkově z hlediska státní suverenity. V tomto případě totiž jednoznačně převážila suverenita státu, tedy konkrétně zájem státu zachovat bezpečnost a právo chránit své hranice a určovat, koho přes ně nechá projít. I přesto, že Evropský soud pro lidská práva jasně určil, že má být těmto osobám poskytnuta určitá pomoc, právo států na kontrolu jejich hranic a zajišťování bezpečí zpochybněno nebylo. Zpochybněna navíc nebyla ani svoboda pohybu lidí setrvávajících v té době na státních hranicích. Přesto nelze tvrdit, že by byla neomezená.

Musíme mít také na paměti, že „není cizinec jako cizinec“. Již výše bylo zmíněno (II.5.), že z pohledu státu, kromě osoby jakožto státního občana, rozlišujeme ještě několik dalších statusů, jako např. občan Evropské unie, rodinný příslušník občana EU a cizinec ze třetí země. V návaznosti na další faktory, jako např. vzájemné vztahy a závazky mezi státy nebo účel a délka pobytu, se pak může měnit nejen přístup, ale i právní úprava, jakož i smluvní závazky, které bude třeba na jednotlivé kategorie aplikovat.²⁶⁵

²⁶² NOVÁK, František, 2021. Tydenikhrot.cz. *Migranti jako zbraň. Polsko trápí „organizovaní“ uprchlíci z Běloruska*. [online; cit. 2022-09-07]. Dostupné na: <https://www.tydenikhrot.cz/clanek/migranti-zbran-polsko-uprchlici-belorusko>

²⁶³ R.A. and Others v. Poland (no. 42120/21) and H.M.M. and Others v. Latvia (no. 42165/21), ECHR 244 (2021)

²⁶⁴ Tamtéž.

²⁶⁵ P. Pořízek (2012), cit. dílo.

Obecně souhlasím s názorem, že by stát rozhodně měl mít možnost regulovat vstup cizinců na své území, stanovovat za tímto účelem pravidla a požadavky, při jejichž splnění by již nebyl důvod dané osobě vstup upřít, ledaže by představovala potenciální hrozbu pro bezpečí či veřejný pořádek v daném státě. Požadavky by však neměly být projevem libovůle a opět by nikdy neměly být diskriminační.

III.3. Vízová povinnost vs. Bezvízový styk

Přestože se nám dnes již může zdát, že potřeba získat vízum pro vstup na území určitého státu je spíše výjimkou, protože Česká republika nejenže požívá výhod bezvízového cestování v rámci Schengenského prostoru, ale pro krátkodobé pobyty má sjednanou bezvízovou politiku s mnoha dalšími státy, jedná se o klasický a stále fungující systém kontroly vstupu cizinců na území států.²⁶⁶

Vízum je v podstatě razítko nebo dokument vtělující povolení vstupu na území určitého státu nebo může mít formu předběžného souhlasu se vstupem, který uděluje zastupitelský úřad nebo jiný orgán konkrétního státu.²⁶⁷ Zpravidla musí být dodány dokumenty ověřující totožnost žadatele, potvrzující účel jeho cesty do daného státu, fotografie, může být proveden i osobní pohovor s žadatelem a většinou je třeba zaplatit ještě poplatek. Rozhodnutí o udělení víza je tak v podstatě souhlasem se vstupem do určitého státu za konkrétním účelem v konkrétním čase, zpravidla pro krátkodobé pobyty.²⁶⁸ Vzájemnou vízovou politiku si mezi sebou ujednávají státy samy. Jedná se tak o projev státní suverenity, kdy se dva rovnocenné státy mezi sebou dohodnou, jaká pravidla vůči svým občanům budou vzájemně aplikovat, příp. se mohou dohodnout na bezvízovém nebo dokonce na *bezpasovém* styku.²⁶⁹

Co se týče pohledu lidskoprávního, potřeba získání víza je jistě určitou formou překážky naprosto svobodného pohybu, avšak taková překážka není zcela vylučující ani nahodilá. Pokud vezmeme v úvahu, že za normálních okolností by mezi danými dvěma státy platila vízová povinnost, jednalo by se o běžný jev. Pokud si státy dohodnou ale lepší podmínky pro své občany, případně upustí oba od nutnosti udělování souhlasu v podobě víza a dohodnou se na bezvízovém styku, omezí samy sebe ve své suverenitě a umožní tak osobám jednodušší

²⁶⁶Mvcr.cz. *Cestování po EU/Schengenu*. [online; cit. 2022-06-08]. Dostupné na: <https://www.mvcr.cz/clanek/cestovani-po-eu-schengenu-286796.aspx>

²⁶⁷Mzv.cz *Přehled viz.* [online; cit. 2022-06-09]. Dostupné na: https://www.mzv.cz/jnp/cz/informace_pro_cizince/prehled_viz/index.html srov. Č. Čepelka – P. Šturma, cit. dílo str. 229-230.

²⁶⁸ Mvcr.cz. *Krátkodobý pobyt (vízová povinnost/bezvízový styk)*. [online; cit. 2022-06-08]. Dostupné na: <https://www.mvcr.cz/clanek/kratkodoby-pobyt-vizova-povinnost-bezvizovy-styk.aspx>

²⁶⁹ Č. Čepelka – P. Šturma (2008), cit. dílo str. 229-230.

přeshraniční pohyb mezi sebou. Nutnost zaplatit dálniční známku, pokud chceme užívat dálnici, bychom také asi nepovažovali za překážku svobody pohybu omezující naše lidské právo, ale prostě jako podmínku, kterou musíme splnit, kterou může splnit i kdokoliv jiný, kdo se o to pokusí, protože podmínky jsou pro určitou množinu osob stejné a rovné.

III.4. Další lidská práva související se státními hranicemi a jejich ochranou

Dalšími lidskými právy, která souvisí se svobodou pohybu a pobytu, a tím i s potenciálním přechodem státních hranic, mohou být např. zákaz diskriminace, zákaz svévolného vyhoštění, právo na vzdělání nebo právo na práci a spravedlivou odměnu za ni.

Lidé jsou si vzájemně rovni a platí všeobecný zákaz diskriminace, takže ani při přechodu státních hranic nebo procedurách s tím spojených by aspekty jako rasa, barva pleti, pohlaví, jazyk, náboženství, politické smýšlení (nebo jiné), národnostní nebo sociální původ, majetek, rod nebo jiné postavení, ani postavení země, ze které osoba přichází nebo pochází nemělo hrát žádnou roli, natož být rozhodujícím faktorem.²⁷⁰ Zároveň jsou si všichni rovni před zákonem a všichni mají stejné právo na ochranu bez jakéhokoliv rozlišování a proti jakékoliv diskriminaci.²⁷¹

Souvislost se státními hranicemi a státní suverenitou má nepochybně také zákaz svévolného vyhoštění do vyhnanství.²⁷² Tento zákaz nezakazuje vyhoštění jako takové, ale toliko svévolné vyhoštění. Souvisí to s právem na soudní nebo jinou právní ochranu. Jednotlivec může být vyhoštěn, ale pouze na základě pravomocného rozhodnutí soudu nebo státního orgánu, jehož rozhodnutí je výsledkem řádného procesu, při němž byly dodrženy zásady spravedlivého procesu. Již výše bylo zmíněno, že v České republice může být na základě čl. 14 Listiny základních práv a svobod vyhoštěn pouze cizinec na základě zákona. Vnitrostátní právo pak rozlišuje vyhoštění jako trest ve smyslu trestního práva a správní vyhoštění.

Všeobecná deklarace lidských práv zmiňuje dále právo na práci, svobodnou volbu zaměstnání, spravedlivé a uspokojivé pracovní podmínky a spravedlivou odměnu za práci.²⁷³ Toto právo zahrnuje i možnost hledat své zaměstnání v jiném než domovském státě, kde by se i cizincům mělo dostat stejných pracovních podmínek a odměny. Přeshraniční cestování za prací však bývá podmíněno získáním např. pracovního víza. Státy by také měly zajišťovat, aby

²⁷⁰ Čl. 2 odst. 1 a 2 Všeobecné deklarace lidských práv, vyhlášena Valným shromážděním OSN 10.12.1948.

²⁷¹ Čl. 7 Všeobecné deklarace lidských práv, vyhlášena Valným shromážděním OSN 10.12.1948.

²⁷² Čl. 9 Všeobecné deklarace lidských práv, vyhlášena Valným shromážděním OSN 10.12.1948.

²⁷³ Čl. 23 Všeobecné deklarace lidských práv, vyhlášena Valným shromážděním OSN 10.12.1948.

toto právo bylo zachováno osobám, které třeba dojíždějí za prací do sousedního nebo jiného státu, i v případech, kdy je třeba hranice z nejrůznějších důvodů uzavřít.

Posledním právem, které bezprostředně může souviset s přechodem státních hranic, které bych ráda zmínila, je právo na vzdělání²⁷⁴. Právo na vzdělání by mělo zahrnovat kromě samotné možnosti být vzděláván i umožnění svobodné volby vzdělávací instituce. Osoby mají možnost cestovat za svým vzděláním do cizích států za splnění tamních podmínek vzdělávacího systému. Stejně jako práce v zahraničí i studium v zahraničí často podléhá udělení určitého typu povolení k pobytu za účelem studia, nejčastěji tzv. studentské vízum.

²⁷⁴ Čl. 26 Všeobecné deklarace lidských práv, vyhlášena Valným shromážděním OSN 10.12.1948.

Závěr

V této práci jsem se snažila odpovědět na otázku, kde se v rámci ochrany hranic setkává státní suverenity s lidskými právy a pokusila jsem se porovnat Českou republiku a Stát Izrael z hlediska toho, co u kterého z těchto dvou států ve svém důsledku převáží.

Nejprve jsem definovala základní pojmy, jejichž vymezení bylo nutné pro následující práci. Poté jsem se věnovala státním hranicím jako takovým. Tedy jejich definici, jejich účelu, vlastnostem, významu v historickém kontextu, způsobu jejich určování a také možným prostředkům jejich ochrany. Jak těm tradičním až historickým, tak těm moderním. Zdůraznila jsem zejména důležitost stanovení státních hranic z hlediska státní suverenity. Totiž že stát disponuje jistou územní suverenitou, tedy výlučnou mocí nad svým územím, a proto z hlediska vykonávání své funkce a plnění svých povinností vůči vlastnímu obyvatelstvu, jako je např. zajištění bezpečnosti a ochrany proti vnějšímu napadení a výběru poplatků, je nutné, aby jeho území bylo co nejpřesněji určeno a mohly být ujednány vzájemné vztahy se sousedními státy.

Dále jsem se věnovala pojetí hranic v Evropské unii v souvislosti s jednotným vnitřním trhem a volným pohybem osob, zboží a kapitálu v návaznosti na Schengenský prostor, díky nimž bylo umožněno členským státům odstranit své vnitřní hranice, zrušit kontroly na hranicích a dát možnost svým občanům volně se pohybovat po celém území Schengenského prostoru.

Následovalo rozebrání pojetí hranic v České republice, jejich dnešní podoby, historie jejich utváření, způsobů ochrany a vlivu členství v Evropské unii a Schengenském prostoru na ně. V další kapitole jsem se věnovala Státu Izrael, historii formování jeho státnosti a stálé nutnosti čelit zkouškám jeho vlastní suverenity. Také jsem se věnovala jeho přístupu k hranicím a jejich ochraně, jakož i režimu okupovaných území a nakládání s uprchlíky.

Kontrast České republiky a Státu Izrael jsem zvolila záměrně. Jednak z důvodu své osobní zkušenosti s izraelským přístupem ke státním hranicím. Jednak pro zdůraznění důležitosti státních hranic a jejich ochrany v běžném životě lidí. Česká republika je státem, který sice ne vždy v minulosti měl otevřené hranice a jehož suverenity byla nejednou narušena, avšak z dnešního pohledu státu demokratického, s otevřenými hranicemi, zaručenými lidskými právy a nezpochybnitelnou státní suverenitou. Občanům České republiky je umožněno díky členství v Evropské unii a Schengenském prostoru svobodně se pohybovat po většině Evropy a zároveň žít v bezpečné zemi. Na druhé straně Stát Izrael musel za poměrně krátkou dobu své existence čelit několika ozbrojeným konfliktům a útokům na své území a občany. Jeho hranice se pak s každou další takovou událostí měnily, a přitom potřeba jejich efektivní a důsledné

ochrany stále rostla. Jeho přístup k ochraně státních hranic, imigrační politice, snahám o naprostou kontrolu nad tím, kdo na jeho území vstupuje a kdo ho opouští, zacházení s uprchlíky a držení okupovaných území, je pak determinovaný zvýšenou potřebou zajistit bezpečnost státu, které mnohdy ustupují i lidská práva, zejména svoboda pohybu a pobytu.

Zatímco v České republice převládá spíše svoboda pohybu a pobytu nad potřebou ochraňovat hranice a kontrolovat je, ve Státě Izrael jednoznačně převládá státní suverenita.

Poté jsem se krátce věnovala státní suverenitě a souvislosti státní suverenity s vymezením a ochranou hranic. Dále jsem ve třetí kapitole přistoupila k problematice lidských práv, konkrétně rozporu lidských práv a státní suverenity ve spojitosti se státními hranicemi. Podrobně jsem se věnovala pouze úzké části lidských práv, a sice svobodě pohybu a pobytu a s tím související migraci, azylu a překážkám přeshraničního pohybu kladených ze stran států. Právě svobodu pohybu a pobytu považuji za bod, kde se státní suverenita setkává, a dokonce se může dostat do rozporu s lidskými právy. Nezpochybnitelná potřeba států kontrolovat a chránit své vlastní hranice, mít informace o pohybu na nich, stanovovat podmínky a určovat, kdo má a kdo nemá právo na jejich území vstoupit, totiž často stojí právě proti osobní svobodě a svobodě pohybu a omezuje tak jednotlivce, či mu dokonce může zabraňovat v uplatňování jeho práv. Je z určitého pohledu i zcela pochopitelné, že zajištění bezpečnosti je úkol, jehož splnění každý po svém státě požadujeme, avšak státy by neměly význam své bezpečnosti hnát do krajních extrémů a nadřazovat jej za každé situace nad individuální lidská práva. Neustále se tak musíme ptát, co je dostatečně ospravedlňujícím důvodem pro uzavření hranic a co je dostatečně přesvědčující argument pro přijetí cizí osoby. Jedná se o otázku, kterou si musíme klást každý den a je dost pravděpodobné, že správnou odpověď na ni nebudeme nikdy znát.

Na závěr jsem ještě stručně zmínila vízový a bezvízový styk a další lidská práva navazující na svobodu pohybu a pobytu a ochranu hranic.

Pokud stavíme na každou miskou vah určitou nenahraditelnou hodnotu, v každém jednotlivém případě musí jedna druhou převážit, avšak vždy bychom měli mít zájem na zachování obou, a to v co nejširším rozsahu.

Seznam používaných zkratk

Celý název	Použitá zkratka/y
Organizace spojených národů	OSN
Charta Spojených národů, přijata 26.června 1945	Charta OSN
Evropská unie	EU
Evropské společenství pro atomovou energii	EURATOM
Lisabonská smlouva pozměňující Smlouvu o Evropské unii a Smlouvu o založení Evropského společenství (2007/C 306/01)	Lisabonská smlouva
Smlouva o Evropské unii, přijata 7. února 1992	Maastrichtská smlouva
Česká a Slovenská Federativní republika	ČSFR
Česká národní rada	ČNR
Listina základních práv a svobod, vyhlášená usnesením Předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., jako součást ústavního pořádku České republiky	LZPS

Seznam použitých zdrojů

1. Seznam použité literatury

- AOUDÉ, Ibrahim G. 6. *A State without borders, borders without a state: The Israeli-Palestinian conflict and border studies*. In: *Borders and Borderlands: Today's Challenges and Tomorrow's Prospects*. Lisbon: Centro de Estudos Geográficos, 2012. ISBN 978-972-636-230-2.
- BAR-ON, Mordechai, ed. *Never-ending conflict: a guide to Israeli military history*. Praeger 2004. ISBN 9780313052101.
- BARŠA, Pavel. *Meze suverenity–dekonstrukce moderní dichotomie národního společenství a mezinárodní anarchie*. Mezinárodní vztahy 35.3, 2000.
- BASARAN, Tugba. *Security, Law, Borders: Spaces of Exclusion*. In: *International Political Sociology*, 2.4, 2008. str. 339-354.
- BENVENISTI, Eyal. *The International law of occupation*. Oxford University Press, 2012.
- BERNSTORFF, Jochen von. *Demarcation Line*. Max Planck Encyclopedia of Public International Law, 2010.
- BESSON, Samantha. *Sovereignty*. Max Planck Encyclopedia of Public International Law, 2011.
- BOISSON DE CHAZOURNES, Laurence; CAMPANELLI, Danio. *Neighbour States*. Max Planck Encyclopedia of Public International Law, 2006.
- BUERGENTHAL, Thomas. *Human Rights*. Max Planck Encyclopedia of Public International Law, 2007.
- CASTELLINO, Joshua. *International Law and Self-Determination: The Interplay of the Politics of Territorial Possession With The Formulations of Post-Colonial National Identity*. Martinus Nijhoff Publishers, 2000.
- CRAWFORD, James. *State*. Max Planck Encyclopedia of Public International Law, 2011.
- ČEPELKA, Čestmír; ŠTURMA, Pavel. *Mezinárodní právo veřejné*. Vydání druhé. Praha: C.H. Beck, 2008. Academia Iuris. ISBN 978-80-7400-721-7.
- DOWTY, Alan. *Closed borders: The contemporary assault on freedom of movement*. Yale University Press, 1989.
- GELPE, Marcia. *The Israeli legal system*. Durham: Carolina Academic Press, 2013, xx. ISBN 978-1-59460-868-1.
- GOODWIN-GILL, Guy S.; MCADAM, Jane. *The refugee in international law*. Oxford University Press, 2021.
- HADAWI, S. *Bitter Harvest: A Modern History of Palestine*. New York: Olive Branch Press, 1991.
- HERNÁNDEZ, Gleider I. *Territorial Change, Effects of*. Max Planck Encyclopedia of Public International Law, 2010.
- HOBE, Stephan. *Airspace*. Max Planck Encyclopedia of Public International Law, 2019.
- HOLZBACHOVÁ, Ivana. *Liessmann, Konrad Paul. Chvála hranic: kritika politické rozlišovací schopnosti*. 2014: str. 100-104.

- HONUSKOVÁ, Věra. *Definice uprchlíka a její výklad a aplikace v současném mezinárodním právu*. Praha, 2010. Disertační práce. Univerzita Karlova, Právnická fakulta, Katedra mezinárodního práva. Školitel Šturma Pavel.
- HOSEIN, Adam. „Immigration and freedom of movement.“ *Ethics & Global Politics* 6.1, 2013. str. 25-37.
- JAGERSKOID, Stig „*The Freedom of Movement*“, Louis Henkin, ed., *The International Bill of Rights*, New York, 1981, str. 180.
- JINDRA, Ondřej. *Stanovení a ochrana státní hranice ČSR a ČSSR*. Praha, 2021. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Právnická fakulta, Katedra právních dějin. Vedoucí práce Soukup, Ladislav.
- JONES, R. *Border Walls: Security and the War on Terror in the United States, India and Israel*. London: Zed Books, 2012.
- KÖNIGOVÁ, Lucie. *Teorie státní suverenity a praxe intervence*. *Mezinárodní vztahy* 36.3, 2001.
- LISSMANN, Konrad Paul; VÁŇA, Milan. *Chvála hranic: kritika politické rozlišovací schopnosti*. Praha: Academia, 2014. ISBN 978-80-200-2331-5.
- MALENOVSKÝ, Jiří. *Mezinárodní právo veřejné: jeho obecná část a poměr k jiným právním systémům, zvláště k právu českému*. 5., podstatně upr. a dopl. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2008. ISBN 978-80-210-4474-6.
- MASALHA, N. *The Politics of Denial: Israel and the Palestinian Refugee Problem*. London: Pluto Press, 2003.
- MAYERFELD, Jamie. *The Promise of Human Rights: Constitutional Government, Democratic Legitimacy, and International Law*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2016. ISBN 9780812292800.
- MIKEŠ, Pavel. *Vývoj státních hranic Československé republiky a České republiky*. Praha: Tiskárna Ministerstva vnitra, 2018. ISBN 978-80-270-4979-0.
- NESI, Giuseppe. *Uti possidetis Doctrine*. *Max Planck Encyclopedia of Public International Law*, 2018.
- ONDŘEJ, Jan; ŠTURMA, Pavel; BÍLKOVÁ, Veronika; JÍLEK, Dalibor. *Mezinárodní humanitární právo*. Praha: C.H. Beck, 2010. ISBN 978-80_7400-185-7.
- OREN, Michael B. *Six days of war: June 1967 and the making of the modern Middle East*. New York: Oxford University Press, 2002.
- OXMAN, Bernard H. *Jurisdiction of States*. *Max Planck Encyclopedia of Public International Law*, 2007.
- PAASI, A. *Borders, Theory and the Challenge of Relational Thinking*. *Political Geography* 30: 62-63, 2011.
- PAPPE, I. *The Ethnic Cleansing of Palestine*. Oxford: One World, 2006.
- PAVLÍČEK, Václav; GRONSKÝ, Ján; HŘEBEJK, Jiří et al. *Ústavní právo a státověda. II. díl, Ústavní právo České republiky*. Praha: Leges, 2011. ISBN 978-80-87212-90-5.
- PAVLÍČEK, Václav. *Ústavní právo a státověda. Díl 1, Obecná státověda*. Praha: Linde, 1998. ISBN 80-7201-141-3.

- PLOCEK, Josef. *Jakou mají budoucnost suverenity, národní a teritoriální stát?*. Střední Evropa 120, 2004.
- POŘÍZEK, Pavel. *Základní teoretické přístupy k otázce přijímání cizinců na území státu*. Ministry of the Interior. Administrative Law, 8, 2012.
- POTOČNÝ, Miroslav; ONDŘEJ, Jan. *Mezinárodní právo veřejné: zvláštní část*. Praha: C.H. Beck, 2006. Právnické učebnice. ISBN 80-7179-536-4.
- PŘIKRYL, Bc. Luboš. *Analýza přístupů k ochraně hranice mezi USA a Mexikem*. Brno, 2019. Diplomová práce. Masarykova Univerzita, Fakulta sociálních studií, Katedra politologie. Vedoucí práce Kraus, Josef.
- RAMJI-NOGALES, Jaya; GOLDNER LANG, Iris. *Freedom of movement, migration, and borders*. Journal of Human Rights, 19.5, 2020. str. 593-602.
- RIEDEL, Eibe. *International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights (1966)*. Max Planck Encyclopedia of Public International Law, 2011.
- RUMFORD, C. *Seeing Like a Border*. Political Geography, 30: 67-68, 2011.
- SALÁK Jr., Pavel. *Finanční stráž v roce 1918*. Dny práva – 2008 – Days of Law.
- SEIDL-HOHENVELDERN, Ignaz; PAUKNEROVÁ, Monika. *Mezinárodní právo veřejné*. 3. vydání. Praha: ASPI-Wolters Kluwer, 2006. ISBN 80-7357-178-1.
- SMITH, Rhona K. M. *Textbook on international human rights*. Seventh edition. Oxford: Oxford University Press, 2016. ISBN 978-0-19-874621-8.
- SOVINSKÝ, Jaroslav. *Státní hranice Československa a České republiky*. Obr. příl. Praha: Všehrad, 2005. ISBN 80-85305-42-9.
- STEINER, Henry J.; ALSTON, Philip; GOODMAN, Ryan. *International Human Rights in Context: Law, Politics, Morals – Texts and Materials*. Oxford University Press, 2008.
- STOLL, Peter-Tobias. *Human Rights, Treaty Bodies*. Max Planck Encyclopedia of Public International Law, 2008.
- SUDRE, Frédéric; MALENOVSKÝ, Jiří. *Mezinárodní a evropské právo lidských práv*. 2. upr. a rozš. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1997. ISBN 80-210-1485-7.
- ŠMÍDA, Zdeněk. *Vývoj českých státních hranic*. Praha: Fortuna, 2016. ISBN 978-80-7373-131-1.
- ŠTURMA, Pavel. *Mezinárodní a evropské kontrolní mechanismy v oblasti lidských práv*. 3. dopl. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010. ISBN 987-80-7400-318-9.
- TOMAS, Lisa. *Air Law*. Max Planck Encyclopedia of Public International Law, 2008.
- TOMÁŠEK, Michal; TÝČ, Vladimír; PETRLÍK, David et. al. *Právo Evropské unie*. 3. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2021. ISBN 978-80-7502-491-6.
- TOMUSCHAT, Christian. *International Covenant on Civil and Political Rights (1966)*. Max Planck Encyclopedia of Public International Law, 2019.
- WEISS, Tomáš. *Pojetí absolutního a relativního prostoru ve filozofii a jeho vztah k teritorialitě moderního státu*. Mezinárodní Vztahy 45.3, 2010.
- WELLMAN, Christopher H. *Freedom of Movement and the Rights to Enter and Exit*. In: Migration in political theory: The ethics of movement and membership. Oxford University Press, 2016. ISBN 9780199676606.

WOLF, Sarah. *Territorial Sea*. Max Planck Encyclopedia of Public International Law, 2013.

2. Seznam použitých internetových zdrojů

Celnisprava.cz. *Celní správa ČR: organizace a kompetence celní správy ČR*. [online; cit. 2022-06-03]. Dostupné na: <https://www.celnisprava.cz/cz/o-nas/Stranky/celni-sprava.aspx>

European-union.europa.eu. *Celnictví*. [online; cit. 2022-06-04]. Dostupné na: https://european-union.europa.eu/priorities-and-actions/actions-topic/customs_cs

European-union.europa.eu. *Common European Asylum System*. [online; cit. 2022-06-04]. Dostupné na: https://ec.europa.eu/home-affairs/policies/migration-and-asylum/common-european-asylum-system_cs

European-union.europa.eu. *Evropská zahraniční a bezpečnostní politika*. [online; cit. 2022-06-04]. Dostupné na: https://european-union.europa.eu/priorities-and-actions/actions-topic/foreign-and-security-policy_cs

European-union.europa.eu. *Jednotný trh*. [online; cit. 2022-06-04]. Dostupné na: https://european-union.europa.eu/priorities-and-actions/actions-topic/single-market_cs

Euroskop.cz. *Co je Schengen*. [online; cit. 2022-06-04]. Dostupné na: <https://euroskop.cz/ja-a-eu/schengen/co-je-schengen/>

Euroskop.cz. *Území EU mimo Evropu*. [online; cit. 2022-06-04]. Dostupné na: <https://euroskop.cz/ja-a-eu/cestovani/uzemi-eu-mimo-evropu/>

Euroskop.cz. *Zajišťování bezpečnosti*. [online; cit. 2022-06-04]. Dostupné na: <https://euroskop.cz/ja-a-eu/schengen/zajistovani-bezpenosti/>

Frontex.europa.eu. *Co je to Frontex?*. [online; cit. 2022-06-05]. Dostupné na: <https://frontex.europa.eu/language/cs/?fbclid=IwAR1U-VTkCvXtqlUt7J-kQ8HHMO2ydAJXdZS2r78vHjiBiQeDEeUTD3zhDqQ>

Mfa.gov.il. *UN SC Resolution 242*. [online; cit. 2022-01-06]. Dostupné na: <https://www.mfa.gov.il/mfa/foreignpolicy/peace/guide/pages/un%20security%20council%20resolution%20242.aspx>

Mvcr.cz. *Cestování po EU/Schengenu*. [online; cit. 2022-06-08]. Dostupné na: <https://www.mvcr.cz/clanek/cestovani-po-eu-schengenu-286796.aspx>

Mvcr.cz. *Krátkodobý pobyt (vízová povinnost/bezvízový styk)*. [online; cit. 2022-06-08]. Dostupné na: <https://www.mvcr.cz/clanek/kratkodoby-pobyt-vizova-povinnost-bezvizovy-styk.aspx>

Mvcr.cz. *Schengenská spolupráce*. [online; cit. 2022-06-04]. Dostupné na: <https://www.mvcr.cz/migrace/clanek/schengenska-spoluprace-schengenska-spoluprace.aspx>

Mzv.cz. *Přehled víz*. [online; cit. 2022-06-09]. Dostupné na: https://www.mzv.cz/jnp/cz/informace_pro_cizince/prehled_viz/index.html

NOVÁK, František, 2021. Tydenikhrot.cz. *Migranti jako zbraň. Polsko trápí „organizovaní“ uprchlíci z Běloruska*. [online; cit. 2022-09-07]. Dostupné na: <https://www.tydenikhrot.cz/clanek/migranti-zbran-polsko-uprchlici-belorusko>

Ohchr.org. *What are human rights?*. [online; cit. 2021-03-30]. Dostupné na: <http://www.ohchr.org/EN/issues/Pages/WhatareHumanRights.aspx>

PLEVÁK, Ondřej, 2018. Euractiv.cz. *Budoucnost ochrany hranic EU? Silnější Frontex, chytřejší technologie, lepší výměna informací*. [online; cit. 2022-06-04]. Dostupné na: <https://euractiv.cz/section/vnitro-a-spravedlnost/news/budoucnost-ochrany-hranic-eu-silnejsi-frontex-chytrejsi-technologie-lepsi-vymena-informaci/>

Policie.cz. *Policie ČR – Projekt posílení systému automatizované kontroly e-Pasu na mezinárodních letištích (e-Gate)*. [online; cit. 2022-06-04]. Dostupné na: <https://www.policie.cz/clanek/projekt-posileni-systemu-automatizovane-kontroly-e-pasu-na-mezinarodnich-letistich-egate.aspx>

Policie.cz. *Policie ČR – služba cizinecké policie*. [online; cit. 2022-06-03]. Dostupné na: <https://www.policie.cz/clanek/o-nas-831034.aspx>

ŠMÍDA, Zdeněk. *O pohraniční stráž*. [online; cit. 2022-06-03]. Dostupné na: <https://www.zdeneksmida.cz/ochrana-statnich-hranic/pohranicni-straz/o-pohranicni-strazi.html>

ŠMÍDA, Zdeněk. *Strážci prvorepublikových hranic*. [online; cit. 2022-06-03]. Dostupné na: <https://www.zdeneksmida.cz/ochrana-statnich-hranic/strazci-prvorepublikovych-hranic.html>

ŠMÍDA, Zdeněk. *Strážci zemských hranic*. [online; cit. 2022-06-03]. Dostupné na: <https://www.zdeneksmida.cz/ochrana-statnich-hranic/strazci-zemskych-hranic.html>

3. Seznam použitých právních předpisů

Basic Law: Freedom of Occupation

Basic Law: Human Dignity and Freedom

Charta OSN

Law to Return

Listina základních práv a svobod, vyhlášená usnesením Předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., jako součást ústavního pořádku České republiky

Listina základních práv Evropské unie

Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech

Mezinárodní pakt o občanských a politických právech

Montevidejské úmluvy o právech a povinnostech států (1933).

Nařízení Evropského Parlamentu a Rady (EU) 2016/399 – Schengenský hraniční kodex

R.A. and Others v. Poland (no 42120/21) and *H.M.M. and Others v. Latvia* (no. 42165/21), ECHR 244 (2021)

Schengenská smlouva

Smlouva o Evropské unii

Smlouva o fungování Evropské unie

Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod

Úmluva o právním postavení uprchlíků

Úmluva o zákonech a obyčejích pozemní války – Haagská úmluva
Úmluva Organizace spojených národů o mořském právu
Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky
Ústavní zákon č. 102/1930 Sb. z. a n., o úpravě státních hranic s Německem, Rakouskem a Maďarskem
Ústavní zákon č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti České republiky
Ústavní zákon č. 205/1936 Sb. z. a n., o úpravě státních hranic s Německem
Ústavní zákon č. 235/2012 Sb., o změnách státních hranic s Rakouskou republikou
Ústavní zákon č. 29/1993 Sb., o některých dalších opatřeních souvisejících se zánikem České a Slovenské Federativní Republiky
Ústavní zákon č. 37/1982 Sb., o změnách státních hranic s Německou demokratickou republikou
Ústavní zákon č. 62/1958 Sb., o konečném vytyčení státních hranic s Polskou lidovou republikou
Ústavní zákon č. 633/2004 Sb., o změnách státních hranic se Spolkovou republikou Německo
Ústavní zákon č. 66/1974 Sb., o změnách státních hranic s Rakouskou republikou
Ústavní zákon č. 76/2004 Sb., o změnách státních hranic s Rakouskou republikou
Ústavní zákon ČNR č. 121/1981 Sb., o souhlasu ke změnám hranic České socialistické republiky s Německou demokratickou republikou
Ústavní zákon ČNR č. 169/1988 Sb., o změnách průběhu státních hranic na hraničních vodních tocích s Polskou lidovou republikou
Ústavní zákon ČNR č. 43/1988 Sb. o souhlasu ke změnám hranic České socialistické republiky na hraničních vodních tocích s Polskou lidovou republikou
Ústavní zákony ČNR č. 4/1993 Sb., o opatřeních souvisejících se zánikem České a Slovenské Federativní Republiky
Všeobecná deklarace lidských práv, vyhlášena Valným shromážděním OSN 10.12.1948.
Zákon č. 17/2012 Sb., o Celní správě České republiky
Zákon č. 186/2013 Sb., o státním občanství České republiky
Zákon č. 191/2016 Sb., o ochraně státních hranic České republiky a o změně souvisejících zákonů
Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii ČR
Zákon č. 312/2001 Sb., o státních hranicích
Zákon č. 325/1999Sb., o azylu
Zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů
Zákon č. 44/1988 Sb., horní zákon
Zákon č. 49/1997 Sb., o civilním letectví
Zákon ČNR č. 359/1992 Sb., o zeměměřičských a katastrálních orgánech

Zákon ČNR č. 62/1988 Sb., o geologických pracích

Ženevská úmluva o ochraně civilních osob za války – Čtvrtá Ženevská úmluva

4. Seznam ostatních zdrojů

Osobní přítomnost na přednáškách předmětu – KISCH, Devra. *Introduction to Israeli Law*. Faculty of Law, Hebrew University of Jerusalem. Autumn semester 2021.

Hranice a jejich ochrana v kontextu mezinárodního práva lidských práv a suverenity státu

Abstrakt

Tato diplomová práce se zabývá státními hranicemi, zejména jejich určováním a ochranou v souvislosti se státní suverenitou a lidskými právy a snaží se odpovědět na otázku, kde se v rámci ochrany státních hranic setkává suverenita s lidskými právy. Státní hranice vymezují státní území, které je jedním ze základních znaků státu, tak, jak ho vnímá mezinárodní právo veřejné. Co nejpřesnější vymezení státního území je pro samotný stát zásadní, neboť tak má představu o rozsahu své působnosti. Nad svým územím totiž vykonává svou územní výsost, stejně jako vykonává svou moc i nad obyvateli tohoto území. Zároveň je povinen zajišťovat bezpečnost na svém území a svých obyvatel, s čímž souvisí ochrana státních hranic a potřeba jejich kontroly ze strany státu. Určování státních hranic a jejich kontrola tak jednoznačně souvisí se státní suverenitou. Ovšem přílišná ochrana a kontrola hranic se může snadno ocitnout v rozporu s lidskými právy, konkrétně např. se svobodou pohybu a pobytu. Pak je důležité zamyslet se a určit, která z těchto dvou hodnot by měla mít převahu. Zda je to státní suverenita, povinnost státu zajistit bezpečnost a určité právo státu na přehled o pohybu na jeho hranicích, nebo co možná nejširší svoboda jednotlivce.

Tato práce se nejprve zabývá obecným vymezením základních pojmů mezinárodního práva veřejného. Dále je věnována pozornost hranicím, procesu jejich určování, jejich významu v historickém kontextu, tradičním i moderním způsobům ochrany a jejich pojetí v rámci Evropské unie a Schengenského prostoru. Také se zaměřuje na vznik, význam a ochranu hranic v České republice a kontrastem s pojetím hranic, na jejich ochranu a možnosti jejich přechodu ve Státě Izrael a porovnává, co u kterého z těchto dvou států spíše převažuje, zda suverenita, či lidská práva. Autor se následně věnuje státní suverenitě, lidským právům, konkrétně svobodě pohybu a pobytu, dále také roli států a státních hranic v procesu migrace a kontextu azylového práva. Nakonec zmiňuje ještě další lidská práva narážející na státní hranice, přičemž ochrana hranic může pro tato práva znamenat jistá omezení.

Klíčová slova: ochrana hranic, státní suverenita, lidská práva

Borders and their protection in the context of the International Human Rights Law and state sovereignty

Abstract

This diploma thesis deals with the state borders, especially their determination and protection in connection with the state sovereignty and contrast with human rights. It tries to answer the question of where the sovereignty and human rights meet within the protection of state borders. State borders define the state territory which is one of the features of the state, as perceived by Public International Law. The most precise definition of the state territory is essential from the point of view of the state itself, as it thus has an idea of the scope of its competence. The state exercises its territorial authority over its territory, just as it exercises its power over the inhabitants of that territory. At the same time, the state is obliged to ensure security on its territory and its inhabitants, which is related to the protection of the state borders and the need for their control by the state. The determination of the state borders and therefore their control is clearly related to state sovereignty. However, excessive protection and control of the borders can easily be in conflict with human rights, in particular the freedom of movement and residence. Then it is important to think and determine which of these two values should prevail. Whether it is state sovereignty, the obligation of the state to ensure security and a certain right of the state to have an overview of movement at its borders or the widest possible freedom of the individual himself on the other side.

Firstly, this thesis focuses on the general definition of the basic concepts or terms of the Public International Law. Furthermore, author pays attention to borders, the process of their determination, their importance in the historical context, traditional and modern methods of protection and their conception within the European Union and the Schengen area. It also focuses on the origin, importance and protection of borders in the Czech Republic and in contrast to the concept of borders, their protection and the possibility of their crossing in the State of Israel and compares which of these two values, sovereignty and human rights, is more likely to prevail in these states. The author then deals with the state sovereignty itself, human rights, specifically freedom of movement and residence, as well as the role of the states and state borders in the migration process and the context of Asylum Law. Finally, the author mentions other human rights that run into national borders, and their protection which may impose certain restrictions on them.

Keywords: protection of borders, state sovereignty, human rights